

NC-7.2. Retoriek, (literatologie, ‘welsprekendheidsleer’), 1988-1989, 2de jaar

NC-7.2.0. Inhoud

NC-7.2.1. p. 1 tot p. 75

NC-7.2.2. p. 76 tot p. 152

Dit is NC-7.2.2. p. 76 tot p. 152

Men ziet dat Moss ‘vergelijken’ verwart met ‘gelijkstellen’, terwijl wij ‘vergelijken’ definiëren als “nevens elkander leggen, om én gelijkenis én verschil te zien”). Let erop hoe vergelijken, in de brede zin, slechts een preciseren is van de ‘essentie’ (zijnswijze), die erdoor scherper afgelijnd wordt.

3. Onder de omstandigheden haalt Moss er maar één naar voren, nl. ‘Why Topics’ (de vraag naar het waardoor / waarom,-- de verklaring).

Besluit:

Moss doet niets anders dan de aloude gemeenplaatsen, die Langlois vernoemde, actualiseren, herstichten. In beide opsommingen (= typologie, indeling) zijn drie hoofdgemeenplaatsen aan het werk:

- a. existentie (wat Langlois niet vermeldt) - feit, exemplificatie -;
- b. essentie - definitie, indeling (opsomming, typologie), - wat?, hoe? -- Deze gepreciseerd door gelijkenis en verschil (vergelijking) -;
- c. omstandigheden (vooral ‘voorteken/ vervolg’,-- waardoor/ waarom). Men denke aan een ‘omstandige beschrijving’ een ‘omstandig verhaal’, een ‘omstandig verslag’ (RH 31); die slechts ‘uitvoerig’ heten, omdat zij, behalve essentie/ existentie, ook de omstandigheden, de hele situatie, erin betrekken.

Dat waardoor, dat waarom iets is, is slechts één omstandigheid. Dat de gemeenplaats der omstandigheden nog actueel is, blijkt uit *McLaughlin, Robert, What? Where? When? Why? (Essays on Induction, Space en Time, Explanation)*, Dordrecht, 1982. De titel van deze Australaziatische verhandeling spreekt boekdelen.

Wat, natuurlijk, gemakkelijk vergeten geraakt, is de waarde (de axiologische gemeenplaats bij uitstek). Eens dat 1/ feitelijk bestaan, 2/ wezen en 3/ omstandigheden gekend zijn, dan kan men een verantwoord waardeoordeel vellen,

Antieke modellen.

Hoe kan men, nu, uit die gemeenplaatsen, een verhandeling smeden? De Oudheid heeft ons modellen nagelaten,

De ‘chreia’ (chrie).

J.Fr. Marmontel (1723/1799), *Eléments de littérature* (1787), zegt dat de chreia de duiding (‘definitie’ zegt hij ook) is van hetzij een uitspraak hetzij een merkwaardig feit.

Bibl. st.:

- *H.I. Marrou, Hist.d.l’ éducat.*, 241;
- *O, Peccieur, Man, prat.*,12;
- *O.Willmann, Abriss*, 9;

-- R. Barthes, *L'av. sém.*, 138.

In het Antieke middelbare onderwijs bedroeg de tekstomvang "een kleine bladzijde".

De structuur.

Zij is achtledig: acht paragrafen (= tekstgedeelten), 'kefalalaia', capita, geheten, zijn even veel gemeenplaatsen. De veelduidigheid (RH 50; 69) van het thema blijkt eruit.

Stel u voor dat gij ermee werkt. Hoe gaat gij zulks doen?

A.1. Gegeven: "Isokrates van Athene (RH 25) zei ooit : "De wortels van de opvoeding komen bitter over, maar de vruchten ervan hebben een aangename smaak".

A.2. Gevraagd: tekstvorming volgens de achtledige chreia. - totdaar de opgave.

B. De uitwerking.

B.I. Karakteristiek van Isokrates.

Men begint met de persoonlijkheid, op wier naam hetzij feit hetzij gezegde staat, te karakteriseren, d.i. het feitelijk bestaan en de definitie ervan, eerder kort, te verhandelen. Gij kunt in een encyclopedie zoiets vinden.

Opm.-- In de Oudheid was dit vaak een 'enkomion', (een lofspraak; RH 29), waarin grootheid van de figuur laat uitschijnen. Hier : van de grote retor.

B. II. Het gezegde (gebeurlijk het feit).

Alle volgende paragrafen gaan over dit aspect.

a. Parafraasis', in drie lijnen, van Isokrates' aforisme (*opm.*: korte uitspraak, zonder de context ervan). Gij formuleert in andere termen, een model, wat Isokrates zei (het origineel).

Let op: tropologisch gezien is hier een metafoor aan het werk (RH 70). Opvoeding wordt vergeleken met een plant, wier wortels bittere smaak afgeven, maar wier vruchten zoet smaken: de onderbouw van de opvoeding is onaangenaam; de bovenbouw niet.

b. Het betoog (argumentatie).

b.1. 'Kataskeuè', verantwoording.

Hier zoekt men de verificatie van de parafraasis, die de stelling bevat.

b.2. 'Anaskeuè, weerlegging.-- Hier wordt het tegengestelde model (tegenmodel aan falsificatie, weerlegging, onderworpen. De mening, die Isokrates' stelling tegen-spreekt, wordt met argumenten ongedaan gemaakt.

Opm. - De chreia houdt, stelselmatig, rekening met andersdenkenden,-- situeert zich in een pluralistisch denkklimaat.

c Het verdere betoog.

c.1. 'Sunkrisis', vergelijking.-- Hier vergelijkt men Isokrates' bewering met analoge stellingen.

c.2. 'Anekdotè', illustrerende exemplificatie.

Hier vermeldt men een feit, dat een toepassing (en, meteen, bewijs) is van de uitspraak of stelling. Zo b.v. Demosthenes van Athene (-384/-322), de grote redenaar, leed aan een zwakke stem (wat, in een cultuur zonder micro, een ramp is) en was weinig dramaturgisch (RH 13: voordracht) aangelegd. Gedragen door een krachtidee - een groot redenaar worden - leerde hij toch spreken, met keien in de mond en, op de kust, tegen de bruisende zee in. Hij werd de beroemdste redenaar der Grieken. analogie: bittere wortels/ Demosthenes' inoefening aangename vruchten/ beroemde welsprekendheid.

c.3. Gezagsargument (getuigenis).

In de late Oudheid golden 'de Ouden', zoals Homeros en Hesiodos van Askra (tussen -800 en -600) b.v. als woordvoerders van hoge waarheden.-- Wij kunnen dit, natuurlijk, actualiseren.

Besluit. Wij hebben een aantal reeds gekende gemeenplaatsen aan het werk gezien, maar er nieuwe ontdekt, ook. Wellicht komt dit schema, in uw eindwerk, prachtig van pas,-- al was het maar ter controle.

De chreia van afthonios van antiocheia (+270/...).

Deze Deuterosofisidsche retor (RH 28) leerde het als volgt.

A. Inleiding.-- lofwoord op het gezegde/ het feit.

B. Midden.

a. Parafrase (omschrijving, herschrijving) ervan.

b.1. Verklaring,-- 'oorzaak' ('a causa'),-- wat op een verificatie neerkomt.

b.2. Tegengestelde ('a contrario'),-- het tegenmodel, dat aan falsificatie onderworpen wordt.

c.1. Vergelijking ('a simili'), d.i. een analoog geval uiteendoen.

c.2. Voorbeeld ('ab exemplo'), d.i. een feit dat de stelling / het feit bevestigt.

c.3. Gezagsargument, getuigenis ('a testimonio').

C. Slot.-- "A brevi epilogo" (een kort besluit). Zo b.v. "Ziedaar de degelijke stelling van Isokrates inzake opvoeding. - Men ziet dat Afthonios' model slechts een variante is van het vorige. Wat op soepelheid in de Antieke retoriek wijst : zo onveranderlijk waren de gemeenplaatsen nu ook weer niet.

Een mnemotechnische formulering.

A. Inleiding.-- Quis? Wie (sprak of handelde zo?).

B. Midden. - **a.** Quid? Wat? (parafrase). **b.1.** Cur? Op grond van wat (waarom? waardoor?) (verificatie). **b.2.** Contra, tegenmodel (falsificatie)). **c.1.** Simile, analoog geval (gelijkenis). **c.2.** Paradigmata, voorbeelden. **c.3.** Testes, getuigen (gezagsargumenten), zowel 'scripta' (gezegden) als 'facta' (feiten).

C. Slot.-- Aansporing b.v.

Applicatieve modellen van gemeenplaatsen.

Ofschoon de begrippen ‘definitie’ (in de zin van wezensdefinitie) en ‘opsomming’ (= indeling, typenleer of typologie) uit de logica moeten gekend zijn, geven wij, toch nog vlug een paar voorbeelden.

A -- Wezensdefinitie.

a. Iets ‘definiëren’ (bepalen) kan, vooreerst, betekenen dat men zich over iets uitsprekt (b.v. in de stelling(name)). Denk aan de rechters, die, op het einde van een proces, een oordeel vellen : zij ‘definiëren’, in termen van recht en rechtspraak, wat iemand gedaan of misdaan heeft. Zo’n ‘definitie’ is én (juridische) wezensdefinitie én (juridisch) waardeoordeel.

b. Hier, echter hebben wij het over ‘definiëren’ in de logische zin: iets van de rest van het ‘zijn’ (= werkelijkheid) afbakenen, het als onderscheidbaar (‘discrimineerbaar’) aftekenen tegen de achtergrond van de rest van het heelal.-

Appl. mod..

De Paleopythagoreeërs waren, blijkbaar van de eersten, in het Antieke Hellas, die definities opstelden. Zo de bekende Archutas van Tares (= Lat.: Archytas van Tarentum) (-445/-395): “Windstilte is **(i)** de luchtmassa **(ii)** in rusttoestand”. “Stille zee is **(i)** de golfbeweging **(ii)** die tot stilstand kwam”.

Maar het is Socrates van Athene (-427/-347), die de ‘horismos’, (letterlijk: afbakenen), definitie, (wezens)bepaling, zeer bewust en met streng logische inzet, in het filosoferen invoerde.

Een actueel voorbeeldje:

“Arbeid is **(i)** inspanning, **(ii)** voor zover deze economische waarde sticht”. Deze definitie is niet algemeen : zij bedoelt, willens nillens, economische arbeid. Iemand, die niet-economische waarde wil stichten en daarvoor inspanningen levert, werkt ook, maar niet noodzakelijk economisch. Denk aan de geestesarbeid, die een lyrisch dichter presteert... zonder economische bedoelingen. Wij onderlijnen ‘wil’. Waarom? Wie zonder de wil om waarde te stichten, toch inspanningen levert, ‘werkt’ niet. Denk aan een jongeman, die een hele avond lang danst : hij zweet ervan, maar wil geen waarde stichten; hij amuseert zich (tenzij men louter ontspanning, als bewust gewild, als één type van ‘arbeid’ (in de zeer brede zin, dan) beschouwt).

Besluit: wezensdefinities opstellen is een zeer moeilijk bedrijf. Gij, studentin/student, begrijpt, nu, waarom de Antieken slechts een ‘parafraze’, geen formele definitie aan de leerlingen vroegen.

Dat het wezen (en steeds het bestaan) definiëren een ernstige aangelegenheid is, blijkt uit b.v. *R. Kühnl, Faschismus (Versuch einer Begriffsbestimmung)*, in: *Blätter für Deutsche und internationale Politik* xiii (1968); dit opstel is, in zekere zin, niets anders dan één volgehouden poging om - wat 'Fascisme' is - te bepalen! Dit,-- volgens de opgave:

- a. gegeven: het Fascisme (als naam en werkelijkheid);
- b. gevraagd: een zo nauwkeurig mogelijke definitie. Wat een heel onderzoek vergt.

B.-- opsomming (= indeling, typologie).

Platon van Athene (-427/-347) gaat door als de eerste die, formeel, de indeling invoerde. 'Diairesis', divisio, indeling,-- nl. van een universele verzameling in haar particuliere verzamelingen (= deelverzamelingen).

Appl. mod.

Wij hadden het, zo-even, over arbeid.-- Denk aan handarbeid en geestesarbeid, als twee types,-- denk aan lichte en zware arbeid, als twee andere types. De indeling is een soort opsomming, nl. van de soorten.

1. Sedert Aristoteles van Stagira (de Stagirit; -384/-322) vooral deelt men een definitie in twee aspecten in: het geslacht (= universele verzameling en het soortelijk (= specifiek) verschil. Dit laatste is de basis van types. Of 'deelverzamelingen', in de taal van de verzamelingenleer. Neem: arbeid en de lichtheid ervan geven 'lichte arbeid'.

2. *Ch. Lahr, S.J., Logique*, Paris, 1933-27, 612, legt de nadruk op de hoofdeis. De analogie begrepen als gelijkenis (= geslacht) en verschil (= soortelijk of typologisch verschil), is de grondslag van classificatie. Hoofdzaak is en blijft dat het verschil onherleidbaar is. Zodat de soorten 'arbeid' b.v. niet de ene tot de andere kunnen herleid worden. Zo is lichte en zware arbeid dermate onderscheiden - behalve in de grensgevallen (denk aan de differentiaal die de lichte verschillen tracht te classificeren) - dat zij waarlijk soorten (types) arbeid vertegenwoordigen.

Besluit: het zijn de grensgevallen, die definiëren van types zo moeilijk kunnen maken. Let daarop in uw eindwerk.

Opm. -- Wij behandelen 'opsomming' en 'indeling' onder één en dezelfde rubriek. Waarom? Omdat opsommen steeds summatief is. Wat betekent: het gaat uit van een totaliteit (universele verzameling, algeheel systeem).

Appl. mod..

De revue *Autrement* b.v. heeft, onlangs, als titel gehad “A quoi pensent les philosophes?”.

M.a.w. de huidige wijsgerige opgaven.-- Een dertigtal bijdragen trachten de hoofdpunten van de hedendaagse thematiek en problematiek weer te geven.-- Wij kunnen ze, samenvattend, ‘opsommen’, -- zonder op volledigheid aanspraak te maken (hetgeen, als indeling, een gebrek is).

(i) *Eerste thema:* het moderne (la modernité). Filosofen van de kunst, J. Derrida (1930/...; Postheideggeriaan), J. Habermas (1929/...; Frankfurter Schule, tweede generatie) definiëren ‘het Moderne’ als de breuk met, de crisis van ‘de (Westerse) traditie.

(ii) *Tweede thema:* de ethiek (moraal filosofie). Onze samenleving worstelt met dringende gewetenskwesties (denk aan de biologische manipulaties, aan de scheikundige wapens). Sommige denkers stellen waarden voorop, in wier naam zij trachten ons geweten te vormen.

(iii) *Derde thema:* het grondslagenonderzoek der vakwetenschappen.

Wetenschappen - logisch-wiskundige, natuur- en menswetenschappelijke - stellen uitgangspunten voorop, de grondslagen; die eigenlijk wijsgerige punten uitmaken. Een aantal denkers leveren in die zin een bijdrage.

(iv) *Vierde thema:* Het recht. Onze samenleving - denk aan de ‘rechten’ der immigranten - worstelt met recht en onrecht. Sommige denkers maken daarvan een hoofdzaak.

Besluit: a. het gaat slechts om hoofdpunten; b. onze lijst (opsomming, typologie, indeling) is zeker onvolledig - een gebrek, louter logisch gesproken. Maar zelfs een gebrekkige classificatie is waardevol.

Appl. mod..

S. Freud, Das Unbehagen in der Kultur, Wien, 1929, bevat een opsomming. In verband met zijn begrip ‘Lustprinzip’ (RH 72), lustbeginsel, verdeelt hij zowel de oorzaken als de vormen (= types) van lijden, inbreuk op het lustbeginsel, als volgt.-- “Het lijden bedreigt ons van drie kanten,

a. in ons eigen lichaam dat, tot verval en uiteenvallen gedoemd, niet klaar komt zonder de alarmsignalen die de pijn en de angst zijn;

b. vanwege de buitenwereld, die over onoverwinnelijke krachten beschikt om zich op ons te werpen en te vernietigen;

c. de derde bedreiging, tenslotte, komt voort uit onze betrekkingen met de andere menselijke wezens”. -- Ofschoon erg onvolledig, deze opsomming is en blijft suggestief en stemt tot nadenken.

VI.D. *Verhandelingsleer: logica en methodeleer.* (82/91).

R. Barthes, *L'av. sém.*, 125s., zegt dat het doel van de retorische act is

- (i) overreden, d.i. een redenering doen ingang vinden en
- (ii) beroeren, d.i. een waardeoordeel ingang doen vinden.

In die tweeledige vorm gaat van de schrijver/ schrijfster, resp. spreker/ spreekster een boodschap ('bericht', informatie) uit,-- om in de bestemming(e) ingang te vinden.

Staan wij, even, stil bij het eerste aspect. Het is, weliswaar, een logisch en methodologisch aspect. Maar op enkele zeer belangrijke punten de nadruk leggen lijkt ons absoluut noodzakelijk, indien wij een enigszins volledige verhandelingstheorie willen schetsen.

Vertrekken wij van het hoofdpunt.

Isokrates van Athene (RH 25,77) gaf, als middel ter duiding en verstandhouding, twee taalgebruiken:

- (i) "zo spreken dat men het (logisch strenge) bewijs levert" of
- (ii) bij gebrek daaraan, "zo spreken dat men zijn stelling geloofwaardig maakt".

Besluit.

(a) Wie, dus, 'retoriek' beperkt tot het tweede type (wat b.v. een Aristoteles doet), nl. met "allerlei 'persuasieve middelen' een mening trachten "waar te maken", verminkt het melioratieve begrip 'retoriek', zoals Isokrates het zo-even omschrijft.

(b) Meer nog: welke redenaar/ redenaress - schrijver/ schrijfster - zal, hetzij in een theoretische uiteenzetting hetzij in een gemoedvolle 'mijmering' hetzij in een heftig of niet gehouden pleidooi (RH 54: drie types van verhandeling), het streng logisch en methodebewust bewijs verwaarlozen? Niemand.

***'Pisteis', probationes, bewijzen.* ((82/83)**

R. Barthes, o.c., 126/136, zet kort de traditionele theorie der (retorische) bewijzen uiteen.

Terecht onderscheidt hij - met de Antieke Griekse retoren - tussen 'pisteis a.technoi', objectgebonden bewijsvoering, en 'pisteis en.technoi', subjectgebonden bewijsvoering.

(i) Wanneer heden talloze mensen, voor commissies van mensenrechten, met klem herhalen dat zij, hetzij door de (staats)politie hetzij door (private, semi-publieke) instanties, gefolterd werden, dan spreken de feiten (via het getuigenis) uit zichzelf, 'a.technos', zonder dat de spreker/ spreekster of schrijver/ schrijfster daar nog 'redeneringen' rond weeft.

(ii) De Antieke retoren maakten inzake subjectgebonden redeneringen, onderscheid tussen drie types van feiten.

a. Het ‘tekmèrion’, het zekere teken,

zo b.v. wanneer een meisje zwanger valt, dan is dit het zekere teken dat zij bevrucht werd (hoe,-- dat is wat anders; is zij verkracht? Zocht zij het?). De redenering luidt: “indien zwanger, dan bevrucht” (deductief). Wat zintuiglijk waarneembaar is voor, in beginsel, iedereen (universeel verifieerbaar), is ‘tekmèrion’, zekere aanduiding. Zoiets benadert de apodictische redenering (RH 59), volgens Aristoteles eigen aan ‘keiharde wetenschap’ (heden : ‘hard science’).

b. het waarschijnlijk

Wanneer, bij alle volkeren, de tradities zeggen dat men “zijn ouders en oversten behoort te eren”, dan lijkt het waarschijnlijk dat dit op stevige vooropstellingen berust. De redenering luidt: “indien zo’n universeel-planetaire mening, dan naar alle waarschijnlijkheid verantwoordbaar”.

Was het ‘tekmèrion’, de zekere aanduiding, bijna objectgebonden (‘a.technos’), het waarschijnlijke, ‘eikos’, heeft behoefte aan een redenering,-- zeker in een aantal situaties (omstandigheden, RH 76). Denk b.v. aan de situatie, geschapen door de generatiekloof (RH 63) : voor een aantal jongeren is dit planetair vaststelbare gegeven - eer vader en moeder, alsook gezagdragers / gezagdraagsters - niet meer ‘evident’ (in Antieke taal ‘eikos’, voor de hand liggend, ‘waarschijnlijk’).

c. Het ‘semèion’, indicium, de loutere aanduiding.

Stel u voor - in U. Eco s roman, *De naam van de roos*, Amsterdam, 1985, 35 - dat iemand “sporen in de sneeuw” ‘leest’ (om de taal van de semiotiekers te gebruiken. Een spoor - voetafdrukken, - bloedsporen, waarvan de roman overvloedt, zo dat hij “een groot en hemels bloedbad” (o.c., 53) weergeeft - kan een loutere aanduiding zijn, voor zover het vaag, veelduidig genoeg is cfr. RH 50,89.

Hier moet de subjectgebonden redenering sterk tussenkomen. Hoe minder verifieerbaar en hoe veelduidiger, des te meer is redenering nodig. En speelt de ‘retoriek’ - in de eng-Aristotelische zin - een rol.

Besluit.

Lieve studentin/ student, hou toch a.u.b. rekening met de zo-even uiteengezette Antieke bewijstheorie. Dit zal u voor vele goed gemeende verkeerde redeneringen behoeden.

De bewijsvoering, gezien vanuit de receptie (duiding). (84/85)

Juist hierboven zagen wij de betogen vanuit het gegeven zelf (dat al of niet (voldoende) ‘welsprekend’ is (“uit zichzelf spreekt”).

Beschouwen wij ze, nu, vanuit de duid(st)er ervan.-- De vier redeneermethoden van *Ch. S Peirce* (RH 49).-- Peirce, in een niet - volledige opsomming, onderscheidt vier types, - in zijn *The Fixation of Belief*, in: *Popular Science Monthly*, xii (1877), 1/15.

1.a. “The method of tenacity” (de eigenzinnigheidsmethode).

De mens, die andermans opinies of de objectieve feiten ‘leest’ (= duidt) vanuit de eigen vooroordelen, heet Peirce ‘eigenzinnig’. Retorisch gezien vindt enkel ingang dat wat past in die vooropstellingen typisch voor de enkeling, die men is.

Hij geeft als voorbeeld een bekende van hem, die tegen (handels)protectionisme was en die slechts literatuur las, die vrijhandelsgezind was.

Leerkrachten kunnen dit type leren kennen b.v. gedurende huisbezoeken. Men “krijgt er niets in”, tenzij wat kadert met individuele ‘axiomata’.

1.b. “the method of authority” (de rechtzinnigheidsmethode).

Let op : in het Nederlands is ‘oprecht’ de subjectieve eigenschap, waardoor men “uitgeeft wat men in heeft”, maar is ‘rechtzinnig’ al wat zich, in zijn denken en leven, laat richten door de groep of het gezag,-- in alle geval door anderen.

Zo b.v. de traditionalist: “Het is altijd zo geweest”. De leervaste mensen, die zich aan een (gevestigde) leer (‘doctrine’) houden: zo de ‘orthodoxe’ Nazis of Communisten. Wat Hitler of Marx leerden, dat heten zij ‘waar’.

Om daar “iets in te krijgen”, moet men uitgaan, met dergelijken, van hun/ haar vooropstellingen,-- zoals dit moest geschieden met de eigenzinnige. Alleen dat hier de andere primeert en het ‘eigen’ (individuele) ontbreekt of zeer schuchter doorkomt.--

1.c. “The a priori method” (de aprioritaire methode).

Deze denktrant vertrekt hetzij van de eigenzinnige hetzij van de rechtzinnige uitgangspunten, maar acht deze vatbaar voor dialoog en discussie,-- dermate zelfs dat het dialogeren en discussiëren doorslaggevend lijken.

Heel wat ‘vrijzinnigen’ - hier niet als naam voor een of ander verbond, maar als naam van een mentaliteit - vergeten, van het danig benadrukken van meningsvrijheden allerhande, dat wat beslist over waarheid of onwaarheid, de zaak zelf is. En niet eindeloos redetwisten “in absolute vrijheid”.

Dit type is misschien het ontoegankelijkste: de eigenzinnige of de rechtzinnige heeft stevige uitgangspunten (is ‘fundamentalist’ of ‘foundationalist’) en, als men hem/ haar van daaruit kan overtuigen, lukt iedere boodschap; de aprioritair(e), in Peirce’s taal, versta : degene, die stevast vraagt: “Hoe weet jij dat? Hoe bewijst jij dat?” is - in de grond - voor geen enkele dialoog-met-resultaat vatbaar. Hij/zij geraakt niet verder dan een eindeloos gerekt grondslagen- of vooropstellingenonderzoek. Deze houding is karakteristiek voor de huidige grondslagen- en waarden crisis van onze samenleving.

2. ‘The Method of External Permanency’ (ook: ‘The Method of Science’.)

Hier is het gegeven zelf, in zijn existentie en essentie met de omstandigheden, beslissend en wordt het beslisbaar, althans in beginsel, geacht.

Of men, nu, van eigenzinnige, vrijzinnige of aprioritaire uitgangspunten vertrekt, is van ondergeschikt belang : men vertrekt altijd van één of meer vooropstellingen - door Platon ‘hypothesen’ (RH 55: hypothetische methode) geheten maar:

- (i) men staat voor discussie open (medemenselijk aspect) en
- (ii) men opent zich voor de werkelijkheid zelf, als in beginsel voor (individueel of collectief) onderzoek vatbaar,-- onderzoek, dat, in tegenstelling tot de ‘aprioritaire methode’, vatbaar geacht wordt voor stevige resultaten.

Volgens Peirce is dit typisch voor het ((moderne) vakwetenschappelijk onderzoek : daarvandaan de titel ‘Scientific Method’, - Retorisch gesproken : wanneer men met dit redeneer- en methodetype te doen heeft, vergeet men, van het danig kijken, met de medemens, naar dat waarover het gaat, alle eigen, collectieve of aprioritaire bezorgdheden. Hier is echte verantwoordbare verstandhouding radicaal mogelijk. Wat het doel van alle retorische akten is.

Opm. - Een sociologisch toemaatje.

Uli Windisch, Le raisonnement et le parler quotidien (1985), onderzoekt het redeneren van de Moderne massamens (de grote meerderheid,-- aldus Windisch), die, in onze Westerse democratieën, een reusachtige rol speelt (in de verkiezingen b.v. beslist dat type over levenskwesties).

Uit genoemd werk blijkt dat de overgrote meerderheid, in die massa, eigenzinnig, rechtzinnig of, in veel mindere mate aprioritair is, d.i. voor discussie vatbaar. Waarvan wij nota nemen.

De syllogistische vormgeving van een betoog. (86/90).

Bibl. st.:

-- *K. Prantl, Geschichte der Logik* (1835/1870; de geschiedenis der logica, van Aristoteles tot de XV - de eeuw);

-- *J.M. Bochenski, Logik*, München/ Freiburg i.Br., 1956 (de logica is, als methodologie, veelvuldig: Grieks, Scholastisch (Middeneeuws), 'wiskundig' (geformaliseerd), Indisch, enz.);

-- *J.L. Golden/ J.J. Pilotta, ed., Practical Reasoning in Human Affairs (Studies in Honor of Chaim Perelman)*, Dordrecht, 1906 (een werk in de geest van *Ch. Perelman* (1912/1984), *The New Rhetoric and the Humanities (Essays on Rhetoric and Its Applications)*, Dordrecht, 1979);

-- *F. van Eemeren e.a., Argumentatietheorie*, Utr./ Antw., 1981-2, 9/16 (*Wat is argumentatie?*).

Ziedaar een ultrakleine steekproef uit een massa werken en artikels.

Prototype (= oermodel) van betoog.

Van Eemeren, o.c., zegt dat 'argumentatie' is: "het verdedigen van standpunten", versta : het verifiëren van stellingen.

Als prototype - aldus genoemd werk - geldt de sluitrede (= syllogisme). Deze betogende tekstvorm is een redenering, bestaande uit

(1) twee voorzinnen ('premissen'; voorzin 1 (= VZ1) en voorzin 2 (= VZ2)), d.i. de 'argumenten', (in de engere zin), en

(2) een nazin (besluit, afleiding, conclusie (= NZ), d.i. de 'mening' (stelling) die men voorstaat. (o.c.27).

Twee schikkingen (volgorden):

a. de vooruitwijzende (progressieve), die eerst de voorzinnen en dan pas de nazin formuleert;

b. de terugwijzende (regressieve), die de nazin vooropstelt (als dat wat moet bewezen worden) en, pas dan, de nazinnen (de 'bewijzen') uitwerkt (o.c.,32).

Jan Lukasiewicz, grondschemata.

Jan Luksiewicz (1878/1956; o.m. *Aristotle's Syllogistic* (1951)) heeft de sluitredeleer trachten te 'axiomatiseren!-- Hij legde twee basisschemata bloot.

A.-- *Het deductieve syllogisme.* - Schematisch uitgedrukt "Indien A, dan B (= axioma, hypothese, lemma, 'abductie'). Welnu, A. (De twee voorgaande zinnen zijn de voorzinnen, VZ1 (hypothese) en VZ2 (tweede voorzin)). Dus B. (De conclusie of te bewijzen stelling)';

B.-- *Het reductieve syllogisme.*—Schem. "Indien A, dan B. Welnu, B. Dus A".

Besluit: men ziet dat de tweede voorzin, die de stap in de extralogische werkelijkheid uitdrukt, de vaststelling (van de existentie en de essentie, met de omstandigheden) is van hetzij voorzin A hetzij voorzin B.

Uit het samendenken van vooropstelling en vaststelling besluit men tot een - juist daardoor verantwoordbare stelling ('mening').

Appl. mod.. (87/90)

Het abstracte model kan dor en leeg lijken. Het is het ook totdat het applicatieve model het levend en 'werkelijk' maakt (RH 31: zonder abstract schema blind. zonder paradigma, applicatief model, leeg).

Bibl. st.:

-- R. Denker, *Agressie (Kant/ Darwin/ Freud/ Lorenz)*, Amsterdam, 1967, 76/78 (Frustratie-agressiehypothese van de School van Yale);

-- G. Müller, *Toynbees Reconsiderations (Die Studie zur Weltgeschichte neu durchdacht)*, in: *Saeculum (Janrbuch für Universalgeschichte)* 1964: 1, 311/326 (inzonderheid: a.c. 320f. (Challenge - Response)),

-- N.a.v. A.J. Toynbee, *A Study of History xii, Reconsiderations*, London, 1961; Elisabeth Kübler-Ross, *Lessen voor levenden (Gesprekken met stervenden)*, Bilthoven, 1970 (vrl. 40/140: de verwerkingswijzen van het feit dat men gaat sterven)

-- Arno Plack e.a., *Der Mythos vom Agresionstrieb*, München, 1974.

Hoofdpunt, hier, in ons voorbeeldje, is de betrekking "teleurstelling/ aanval", (vgl. met RH 50v. (A-B-C-theorie) gedacht binnen het schema "prikkel (stimulus) / antwoord (response)". de aanleiding tot de fameuze "frustratie - agressiehypothese" zijn feiten als de volgende.

(i) Een jongeman, vol van de toekomstige tover van een mooie zomernamiddag met zijn verloofde, neemt de fiets, wipt erop en stelt vast dat de kader ervan gebroken is. Onmogelijk daarmee nog verder te rijden. Gij begrijpt, door aanvoelen, zijn reactie: hij is sterk ontstemd en zegt binnensmonds : "Op een fiets kunt g' ook nooit rekenen".

(ii) Dezelfde jongeman loopt naar de bus. Hij wacht, met vele anderen. De bus komt niet op het verwachte uur. Zijn reactie: "Die vervloekte bus komt nu ook niet. Bussen zijn er ook nooit als ge ze nodig hebt".

Kort geanalyseerd:

tweemaal komt de jongeman, m.b.t. wat hem zeer nauw aan het hart ligt, bedrogen uit ('frustratie', 'teleurstelling'); tweemaal reageert hij, daarop, met onbehagen,-- 'agressie', 'aanvalsdrijf'. Zo' n oorzakelijk (causaal) verband legt zelfs de gewoonste volksmens,-- geleid door 'common sense' (het (allen) gemene verstand.

Het ontwerpen van een theoretisch inzicht. (88/89).

Bekijken wij, eerst, sterk verkort, maar perfect begrijpelijk, wat b.v. de School van Yale deed.

a. *Het voetspoor van Freud* (1856/1939: RH 72; 81).

Twee stellingen:

1. indien remming van lustzoekend (o.m. pijnvluchtend) gedrag, dan teleurstelling;
2. indien teleurstelling, dan aanvalsdrijf, gericht tegen de remmingsfactor (voorwerp, persoon: denk - in ons tweeledig geval - aan de fiets, de bus, tegen wie de jongeman - ontstemd, ja, woedend (typisch voor 'agressie') - uitvalt, in termen van schelden).

b. *De formules van de School van Yale.*

b.1. In 1937 formuleert John Dollard : "Indien frustratie, dan agressie;

Opm.-- Let op de 'indien-dan taal', (d.i. het in logisch-methodische termen formuleren van waarneembare feiten).

b.2. In 1939: *J. Dollard/ L.W. Doob/ O.H. Mowrer/ R.R. Sears, Frustration and aggression*, New Haven, 1939,-- met de tweeledige stelling:

- (i) voor alle gevallen van agressie geldt dat er steeds frustratie, als 'voorteken' ('oorzaak: 'verklaring'), aan voorafgaat (kortweg: "indien frustratie, dan agressie");
- (ii) voor alle gevallen van frustratie geldt dat er steeds agressie, als 'vervolg' ('gevolg'), op volgt.-- Definities (RH 79).

Zonder definities, hoe onvolmaakt ook, geen exacte of, althans nauwkeurige verstandhouding: 'frustratie' wordt gedefinieerd als "belemmering van een streven" (naar een doel: hier een mooie namiddag met de verloofde); 'agressie' wordt omschreven (parafraze) als "een handeling met als doel een aanval op de belemmeringsfactor (voorwerp, persoon)".

Opm.-- Er werd, toentertijd, opgemerkt dat 'zelfstandige agressie', d.i. zonder voorafgaande frustratie, niet in aanmerking werd genomen, in de formulering.

b.3. In 1941: *N.E. Miller/ RR. Sears/ DH. Mowrer/ LW. Doob/ J. Dollard, The Frustration-Agression Hypothesis*, in: *Psychological Review*, 1941: 48, 337/342.-- Correctieën (verbeteringen) werden ingevoerd.

(i) Stelling 1 ("Pas indien frustratie, dan agressie" zo begrepen dat agressie steeds frustratie als voorteken eist) wordt behouden.

(ii) Maar stelling 2 ("Indien frustratie, dan altijd agressie") wordt verbeterd.

Reden:

a. Frustratie kan, in sommige gevallen, een andere reactie uitlokken;

b. 'agressie' moet opgesplitst in (1) "agressie tendens" ('strekking') en (2) "feitelijke uitwerking van de tendens"--- dit i.p.v. "handeling met als doel een aanval op de belemmeringsfactor (voorwerp/ persoon): Waarbij de nadruk op de term 'handeling' ligt, nu gesplitst in "tendens tot handeling" en "handeling (uitwerking).

Besluit: “Frustratie roept aandriften op tot een reeks verschillende reacties, waarvan er één de aandrift van agressieve tendens is” zo luidde de verbetering.

Verificatie.

Men kent het fenomeen ‘wrok’ (in het Frans: le ressentiment). *M. Scheler* (1874/1928; axioloog), *Von Umsturz der Werte*, I, 1919, 43/236 (*Das Ressentiment im Aufbau der Moralen*,-- de wrok als factor in het construeren van moraalsystemen), heeft - wat de Yale - school ontdekte - reeds duidelijk ingezien : het wraakimpuls, in de wrok of ‘resentiment’ aan het werk,

a. remt de onmiddellijke reactie van destructie van de belemmeringsfactor en
b. rekest op de uitgestelde vorm ervan (“Wacht maar! Ooit komt mijn dag”). Hieruit blijkt duidelijk dat er wel steeds een reactie-act is, maar niet steeds een volle daad van aanvalsdrijf). ‘act’ hier in de Schleieriaanse zin van “wilsakt”

Verificatie.

E. Kübler-Ross, *Lessen*, 141, zegt dat een minstens vijfledige reactiegroep mogelijk is.

Prikkel: een zeer bedroevende informatie, b.v. het feit dat men geacht wordt, door de artsen en de omgeving, te gaan sterven.- Maar, terloops, deze “droeve mare” kan b.v. ook zijn het ogenblik, waarop een man, die zijn vrouw doodgraag ziet, verneemt dat zij hem ‘bedriegt’ of het nieuws, thuis vernomen, dat de man niet meer levend naar huis komt, doordat hij in zijn wagen verongelukt is.

Reactie (antwoord) Kübler-Ross onderscheidt minstens vijf antwoorden op zo’n situatie, nl. ontkenning (met, als mogelijk gevolg, afzondering, vereenzamingstendens) - denk aan:

Ontkennen: “Neen, dat kan niet waar zijn. Ik niet” (“Neen, dat mijn vrouw mij bedriegt; dat is ondenkbaar”)

Woede (de echte agressie) - denk aan “Waarom ik?” (“Waarom kom ik zoiets tegen?” “Wacht maar : als dat waar is wat ik nu pas verneem!”)

Dingen (marchanderen’) - denk aan “Ik zal het voortaan beter doen” (onder verstaan: dan laat God mij wellicht nog wat leven”) (“Ik zal liever dan ooit zijn; dan komt het wel weer goed”)

Neerslachtigheid (‘depressie), denk aan “sedertdien pieker ik hele dagen; ik voel mij ergens vaag schuldig, maar weet niet juist hoe”. (“Sedert de dood van mijn man kom ik er maar niet bovenop”) -;

Aanvaarding -denk aan “Ja, het was te verwachten, hé; iedereen gaat dood” (“Nu ben ik zo ver dat ik echtscheiding aanvaard. Ik maak er mij niet meer kwaad in”).

Opm.-- Men zou dit alles nog fel kunnen uitbreiden, natuurlijk. Denk aan Y. Michaud, *La violence*, Paris, 1986,3, waar o.m. gezegd wordt dat ‘geweld’ (‘geweldpleging’) dingen omvat als doding, slagen toebrengen, beschadigen,-- oorlog, onderdrukking,-- misdadigheid, terrorisme. Dat ‘geweldpleging’ ‘agressie’ vertegenwoordigt, blijkt uit een definitie ervan :”een handeling, die, rechtstreeks of onrechtstreeks, het erop aanlegt personen en/ of goederen in te perken, te kwetsen of te vernietigen” (H.L. Nieburg, *Uses of Violence*, in: *Journal of Conflict Resolution*, 1963, 3, vol. vii-1, 43).

Falsificatie.

Een analyse is niet volledig - sedert Karl Popper (RH 65) is dit overduidelijk wanneer men een hypothese niet tracht te ‘falsificeren’, d.i. op onjuistheid te betrappen.

A. Plack, *Der Mythos vom Aggressionstrieb*, bekritiseert de agressieopvattingen van Freud, Konrad Lorenz (1903/1989), Nico Tinbergen, Alexander Mitscherlich (1908/1982; *Aggression und Anpassung* (in: *Psyché*, Stuttgart, 1956: 1957, 10, 177/193). Plack verwijt hun ontoereikend feitenmateriaal (RH 64: existentie/ essentie), dat eenzijdig uitgebuit wordt.-- Plack (en de andere stellers van het boek) huldigen volgende stelling: ‘agressie’ is

- (1) niet aangeboren (vgl. RH 60: cultuurdeterminisme) en
- (2) niet zo universeel verspreid als b.v. een K. Lorenz e.a. beweren;-- dit, zowel bij dieren als mensen.

Betoog (verkort):

- a. grote apen zijn veeleer vriendelijk dan aanvalsgezind;
- b. primitieven vertonen een type van ‘medemenselijkheid’ dermate dat zij - in hun barre levensomstandigheden (RH 76; 83) - konden overleven.-- Hetgeen wij, hier, als correctief op sommige in omloop zijnde ‘theorieën’ (soms met grote faam), noteren.

Terloops: R. Girard, *La violence et le sacré*, Paris, 1972, bekritiseert de geweld- duidingen eigen aan de menswetenschappen (waarop wij niet ingaan). Studentin/ student, trek uit dit kapittelje, a.u.b., lessen voor ‘uw stelling’, en ‘uw betoog’.

Natuur- en geesteswetenschappelijke ‘verklaringen’.

Wij zagen dat D. Schleiermacher en, vooral, W. Dilthey het strenge onderscheid invoerden tussen natuurwetenschap en geesteswetenschap (RH 49/51).

Wij gaan dit nu, aan de hand van een korte analyse van de betrekking ‘frustratie/ agressie’, verduidelijken. Dit, vooral omdat gij, studentin student, dit quasi-zeker zult nodig hebben voor uw eindwerk.

(A). A. Toynbee ontleende het grondbegrip van menselijke geschiedenis - volgens zijn zeggen - aan de dichter R. Browning (1812/1889) - hetgeen bewijst dat ook bellettrie (RH 72v,) ‘stellingen’ kan bevatten - en aan het Oude Testament.

Dit basisbegrip luidt: “Challenge and Respons” (uitdaging en antwoord op die uitdaging). Er is, volgens de grote historicus, behalve ‘cultuurdeterminisme’ (in de beperkte zin dat ons gedrag door de cultuur waarin wij leven, algeheel ‘gedetermineerd’ wordt), ook ergens fundamentele vrijheid aan het werk, die ons o.m. uit ons milieu losweekt.-

Zelf zegt hij: “The response to a challenge is not the effect of a cause” (Het antwoord op een uitdaging. (*opm.*: vergelijkbaar met de term ‘prikkel’) is niet het gevolg van een oorzaak). G. Müller parafraseert :”Geschichte ist (...) immer des was der Mensch aus ihr macht” (Geschiedenis is steeds wat de mens ervan maakt).

(B). Dilthey (en de geesteswetenschappers) zullen dit als volgt uitdrukken: “Geschiedenis - alle typisch menselijk gedrag - kan men niet, op natuurwetenschappelijke wijze, ‘erklären’ (natuurwetenschappelijk verklaren, zo b.v. in termen van “oorzaken / gevolgen”, liefst op deterministische manier), maar, op geesteswetenschappelijke manier. ‘verstehen’ (geesteswetenschappelijk verklaren).

Want ‘Verstehende Methode’ (comprehensieve of ook wel ‘begrijpende’ methode) is één type van verklaren, d.i. uitgaande van vooropstellingen (hypothesen) of noodzakelijke en, liefst voldoende voorwaarden, iets begrijpelijk maken.

Pas nu zelf, studentin/ student, de ABC-theorie der persoonlijkheid (RH 50v) toe op de betrekking ‘frustratie’ (= punt A) ‘agressie’ (punt B en doorheen B punt C). ‘Verstehen’ is de duiding (punt B) van een medemens begrijpen en, van die duiding, zijn gedrag verklaren. Wat natuurwetenschap niet uitsluit als bijkomende ‘verklaring’ (wat een Dilthey en een Spranger uitdrukkelijk gezegd hebben) het gaat niet om exclusivisme.

VI.E. verhandelingsleer: pathetiek. (92/105)

De term 'pathetisch' wordt o.m. gebruikt in volgende zin: "Het pathetisch aspect van een tragedie laat een diepe indruk na op het kijkerspubliek". In het Antieke Grieks heeft de term 'pathos' (het woord wordt nu nog in het Nederlands onvertaald gebruikt) vele - niet zo gemakkelijk onder één noemer te brengen - betekenissen.

Toch keert één kintrek stevast terug: dat wat men, als mens vooral, ondergaat, door- of beleeft.-- 'Pathetiek' - hier - is dan ook in die zin te verstaan: de leer omtrent wat men, als mens vooral, doorleeft als men iets leest of iemand hoort spreken.

De drie geleidingen van de klassieke pathetiek. (92/105)

Drie aspecten treden naar voren, wanneer men de eeuwenlange retorische traditie tracht samen te vatten, inzake pathetiek.

A. -- De gemoedsreacties van de berichtontvanger. (92/93)

R. Barthes, *L' av. sém.*, 146s., heet dit, met de retoren, 'pathe' (meervoud van 'pathos'; Lat.: 'passiones').

Barthes, die de retoriek zeer Aristotelisch opvat, vernoemt een reeks systecheïën, eigen aan de doorsneemers: woede/ innerlijke vrede, haat/ 'liefde', vrees/ vertrouwen, ondankbaarheid/ dankbaarheid,-- afgunst(wedijver), enz..

Terecht zegt Barthes zelf dat, in Aristoteles' zienswijze, de pathetiek "een sociologie van de massacultuur" behelst,-- zeker inzake gevoelsreacties.-- Wanneer men de leermeester van Aristoteles, Platon daaromtrent nagaat, dan komt een zeer verschillende 'retoriek' bloot (RH 15), waarin de gemoedsreacties, die - via een tekst, geschreven of gesproken - uitgelokt worden, veel verhevener zijn (Platon heeft ons een kostbare uitdrukking nagelaten: "de edele ziel").

Opm.-- Hier zou het de plaats zijn voor een theorie omtrent het gemoed.

Bibl. st.:

- Th. Ribot, *La psychologie des sentiments*, Paris, 1917-10 (nog steeds geldig);
- H. Albrecht, *Ueber das Gemüt*, Stuttgart, 1961;
- S. Strasser, *Das Gemüt (Grundgedanken zu einer phänomenologischen Philosophie und Theorie des menschlichen Gefühlslebens)*, Utr./ Antw./ Freiburg, 1956.

Daarvoor hebben wij in de plaats sommige passussen, hiervoren (RH 41/48: signifik, waarin het 'pathetisch aspect sterk tot zijn recht komt; 50v. (ABC-theorie); 87/90 (frustratie/agressie).

Opm.-- Zeer vroeg, in de Protosofistische retoriek (RH 24/27), zien wij figuren als Thrasu(m)machos van Chalkedon (450/-380) de grootste nadruk leggen op het bewerken van het gevoelsleven,-- d.m.v.

(i) stilistiek (RH 12: vormgeving) en

(ii) actie (RH 14v.: acteerkunst). Zijn tijd- en denkgenoot Gorgias van Leontinoi (-480/-375; RH 25) heeft ons, in zijn Lofrede op Helenè, prachtige woorden nagelaten over het (gekunstelde, ‘gestileerde’) woord als ‘pathetisch middel’.-- Dit alles gesitueerd binnen de woordkunst.

B.-- De beeldindruk (‘imago’, ‘figuur van de berichtgever. (93/95)

R. Barthes, *L’av. sém.*, 146, heet dit aspect - zoals de klassieke traditie - “èthè, de temperamentskentrekken, de karaktertrekken, van degene die schrijft of spreekt (het meervoud van ‘èthos’, inborst).

Opm.-- Men gebruikt, ook, onvertaald ‘ethos’ in het huidige Nederlands (niet te verwarren met het Griekse ‘ethos’ (let op de eerste klank : niet è, maar e), dat gewoonte, zede, betekent).-- De Antieken, immers, waren erop gesteld dat degene die schrijft of spreekt, de eigen wezensaard (‘persoonlijkheid’), als borg voor de ‘echtheid’ (in courant Vlaams ‘gemeendheid’ van zijn boodschap, inzette. Als gij wilt : degene die overreedt is zelf zijn ‘argument’.

I. Kant (1724/1804; topfiguur van de Duitse Aufklärung), in een tekst over de stelling van J.J. Rousseau (1712/1778;RH 63), “terug naar de natuur; duidt de beeldindruk van iemand als volgt:

“Rousseau wilde, in de grond, niet dat de mens naar de natuurtoestand zou terugkeren, maar wel dat hij - van op het cultuurpeil waarop hij nu staat - ernaar zou terugblikken.

De vooropstelling (RH 86: Lukasiwicz’ schema) van Rousseau was dat “de mens van nature goed” is - waarbij ‘natuur’ verstaan wordt als ‘geërfde natuur’ - doch op negatieve wijze. Met name: de mens is - uit zichzelf en opzettelijk - niet boosaardig, maar hij loopt wel het gevaar door boosaardige of onhandige leiders en toonbeeldige figuren aangestoken en bedorven te worden.

Aangezien, nu echter, hiertoe weerom goede mensen vereist zijn, die, op hun beurt, zelf opgevoed moeten worden en er, onder dezen, wel geen enkele is die niet (hetzij aangeboren hetzij verworven (RH 60v.: 90)) verdorvenheid in zich draagt, blijft daarmee het probleem van de gewetensopvoeding onopgelost. Immers een boosaardige neiging, ons geslacht eigen, wordt wel door de algemene menselijke rede afgekeurd,-- gebeurlijk ook aan banden gelegd, doch, daarmee, nog niet uitgeroeid (*J. Pfeiffer, Hrsg., Kantbrevier, Hamburg, s.d., 339 (Nr 788)*).

Opm.-- Kant als radicaal Verlicht-Rationalist benadrukt - wat hij heet - “de algemene menselijke rede”(die, volgens zijn eigen woorden, grondig verschilt van ‘het gemene verstand’, door de Commonsensefilosofen voorgestaan), maar geeft onmiddellijk toe dat ook de “Verlichte Rede” “het kwaad in de wereld” niet grondig aankan.

Opm.-- Wij hebben de woordjes “niet/ maar; niet/ maar wel;-- wel/ doch niet” onderlijnd. Waarom? Omdat wij hier een stijlfiguur hebben (RH 12: vormgeving), door de Grieken “schèma kai ‘arsin kai thesin” (schema dat ontkenning (arsis) gevolgd door(her)bevestiging (thesis) bevat of omgekeerd), geheten. Door zo te spreken - en wie doet dat nooit? - leggen wij nadrukken, die onze mening (stelling) ‘kleur’ doet krijgen : wat ons schrijven en spreken ‘kleur’ geeft, heet ‘stijl’.

Appl. mod..

Wij geven hier een zeer eenvoudig, maar des te sprekender (RH 82v.: a.technos) model.

Gij kent wellicht de actrice Charlene Tilton, de vertolkster van Lucy Ewing in de Dallasreeks. Luister naar wat zij ooit zei: “Ik heb Marilyn Monroe (*opm.*: het sekssymbool van het eerste uur) altijd mateloos bewonderd. Al wat over M.M. ooit geschreven werd - een hele bibliotheek - heb ik gelezen. Of liever: verslonden.-- Een hele tijd wilde ik zelfs mijn naam veranderd zien: ik wou absoluut Norma Jean heten.

De eerste keer dat ik een film zag, waarin M.M. acteerde, was ik buiten mijzelf. Ik voelde onmiddellijk dat er iets (RH 46: suggestief ‘iets’) was dat ons verbond.

Vele mensen, die M.M. rechtstreeks hebben gekend, houden staande dat ik “erg op haar gelijk,-- niet zozeer lichamelijk (ik ben, daarvoor, te klein van gestalte), doch wel geestelijk. De aanloop van onze loopbaan is identisch (RH 48: identitieve trek): wij waren er zeer vroeg bij; wij werden van meet af aan sensationele frontpaginafiguren;-- wij hebben aan ‘oudere mannen’ onze juiste richting te danken;-- wij hebben allebei zorgen met ons lichaamsgewicht;-- beiden zijn wij zeer kwetsbaar.

Slotsom: ik kan het niet verwerken dat zij zich liet manipuleren totdat zij aan die manipulatie ten onder ging. Ik, echter, loop met het besluit rond: ik volg mijn instincten; ik laat mij door niemand leiden”. (*Joepie*, 379 (21. 06.1981).

Wij herkennen, in zo'n 'mateloze verering; het fenomeen 'fan' (of ook 'freak'), waarover psychologen, sociologen, culturologen ettelijke bladzijden pleegden.

Er zijn, natuurlijk, ook andere 'uitstralingen' van 'retorisch' machtige, invloedrijke figuren. Denk aan het begrip 'charismatisch gezag'.

C. Rogers (1902/1986) omschreef het als volgt:

(i) dit type - 'nieuwe mens' geheten - is afkerig van iedere gezagsvorm, die van buiten uit, 'autoritair' (RH 84: rechtzinnigheid), opgedrongen wordt;

(ii) het heeft een grondig vertrouwen in eigen, individuele ervaringen,-- dermate zelfs dat het - juist daardoor - anderen meetrekt; het scheidt 'bezielers'/'bezielsters' --- figuren waaraan de anderen zich optrekken (RH 51: "Men moet steeds van iemand afhangen").

Mensen als C.Rogers en ook A. Maslow (de grote man van de Humanistische psychologie) moeten zo'n 'charismatische leidersfiguren' geweest zijn,-- 'charisma' (= sociaal bedoelde genadegave), dat suggestief werkt ('iets', iets machtigs, gaat van hen uit).

C. -- Het waardekarakter van het bericht zelf. (95/101)

Wij hebben de pathetiek, nu, bekeken vanuit twee perspectieven,

(i) de berichtgever/ berichtgeefster,

(ii) de berichtontvanger/ berichtontvangster. Nu vanuit dat wat tussen beide termen uitgewisseld wordt: het bericht zelf.

Wij beginnen met een applicatief model.

R. Barthes, *L'av. sém.*, 136, geeft het zelf als een model van 'epicheirema' d.i. een syllogisme (RH 86), waarin de twee voorzinnen onmiddellijk gevolgd worden door de verificatie ervan. Eerst de situatie, waarin de redenering zich situeert.

In maart 1965 manifesteren Chinese studenten voor de Amerikaanse ambassade. De Russische politie onderdrukt die manifestatie. Waartegen de Chinese regering protest aantekent.

Daarop sturen de Russen volgende nota, een perfect model van epicheirema.

1.1. Er bestaan diplomatieke normen, die in alle landen geëerbiedigd worden (*opm.*: een voorbeeld van 'eikos', het voor de hand liggende, het 'waarschijnlijke' : RH 83) -- Dit is de stelling.

1.2. Het betoog: de chinezen zelf, in eigen land, eerbiedigen die normen.

2.1. Welnu, de Chinese studenten hebben, buiten hun land, te Moskou, die normen niet geëerbiedigd.

De vaststelling.

2.2. Het betoog: een beschrijving van de manifestatie (beledigingen, daden van gemeen recht vallende onder het Russisch strafrecht).

3. Dus (onuitgedrukt: 'enthymeem').

Opm.-- In de traditionele retoriek heet men ‘argumentum’, betoog (bewijsvoering, ‘argument’), iedere redenering,-- geldig of niet-geldig, voor zover zij de boodschap ingang doet vinden.-- Onder dergelijke ‘argumenten’ treft men het meest aan - wat men heette - het enthymem. Dit begrip duidt, sinds Quintilianus (RH 16, 28), het syllogisme aan, voor zover het (minstens gedeeltelijk) onuitgedrukte verwoordingen vertoont.

Door, in de Russische nota, het besluit (“Dus...”) niet uit te drukken, heeft de Russische diplomaat, die de eindtekst van de nota opstelde, een eeuwenoude traditie der retoren waargemaakt. De reden was overduidelijk: de twee premissen (voorzinnen) spraken uit zichzelf.

De axiologische gemeenplaats (96/97).

Wij hebben ze reeds, voorlopig, gedefinieerd (RH 75). Daar gaven wij, als voorbeelden, twee ‘waarden’, de waarheid en de medemens als medemens.

1. *Bibl. st.:*

behalve, in de Ontologie te bespreken axiologische (= waardeleerstellige) literatuur, zij verwezen naar:

-- *J. Beatty, The New Rhetoric: Practical Reason and Justification (The Communicative Relativism of Chaim Perelman)*,-- dit, in één van de nummers van *Journal of Value Inquiry* (Dordrecht).

In zo’n tijdschrift worden waarden, ‘Values’, onderzocht, voor zover zij in de ethiek (moraaltheorie), maatschappijleer, rechtsleer (theorie en praktijk),-- esthetiek (theorie van het schone en de kunst),-- vakwetenschappen en methodologie aan bod komen.-- In de Russische nota heten die waarden ‘normen’.

2. De Antieken hadden, natuurlijk, geen waardeleer zoals wij ze nu hebben, Maar ‘waarde’ kenden zij zeer goed, maar onder andere namen.

Zo is, bij Platon, het goede, versta: de waarde zonder meer (‘absolute’ waarde), de idee, d.i. onstoffelijk-hogere werkelijkheid, bij uitstek, waaraan alle andere ideeën (= onstoffelijke werkelijkheden, al of niet zicht- en tastbaar in de materiële dingen rondom ons) ‘deelnemen’ (participatie), de reden waarom alles ‘waarde’ vertegenwoordigt, al zij het op zeer gevarieerde wijze.

Zo kent Aristoteles ‘topoi’, ‘plaatsen’ (gemeenplaatsen), die ‘waarden’ vertegenwoordigen.

Appl. mod..

Gesteld: een politicus wil, in de agora (RH 19), een maatregel doordrukken. Daarom zal hij een ‘goede’ maatregel voorstellen. Dit ‘goed-zijn’ (= waardekarakter) bewijst hij b.v. door aan te tonen dat hij het geluk vermeerdert wat op zich ook waarde vertegenwoordigt, want men kan ‘geluk’ o.m. bepalen als “de menselijke waarde bij uitstek”, waarin alle andere waarden deelwaarden zijn.

Dat dit ergens zo is, kan o.m. blijken uit wat men heet ‘eudemonologie’ (= gelukstheorie). Om maar één werk te vernoemen, dat de geschiedenis van de eudemonologie schetst: Wl. Tatarkiewicz (1866/1981), *Analysis of Happiness*, The Hague, 1976 (semantische, psychologische, biotechnische en ethische perspectieven op de eudemonologie, vooral sedert *De vita beata* van *Seneca van Corduba* (+1/+65; Laatstoieker)),-- een werk dat uitdrukkelijk axiologisch te werk gaat.

Andere axiologische gemeenplaatsen.

Er zijn, natuurlijk, zoveel axiologische gemeenplaatsen als er soorten waarden zijn.-
- Aristoteles, met de hele Oudheid, zal b.v. de zin voor maat, het recht, de grootmoedigheid,-- het openbaar belang, de eer e.d.m. als types van ‘goed’ (= waarde) bespreken.

Opm. -- Max Scheler (1874/1928; axioloog) heeft getracht een ordening in de waarden in te voeren.

Zo onderscheidt hij:

(i) ‘***zinnelijke***’ of gewaarwordingswaardens: al wat lust(gevoel), genot (of het tegendeel : pijn, onlust) is (het (on)aangename : “Ik heb pijn in mijn dij”);

(ii) ***vitale*** waarden die aan het algehele lichaam vastzitten, zoals welbehagen, frisheid (het tegendeel: matheid, moeheid),-- gezondheid (ziekte) (“Ik voel mij kiplekker”).-- Let wel: “Ik heb wel pijn in mijn dij, maar voor de rest voel ik mij kerngezond”. Volgens M. Scheler behoort ‘het edele’ (het gemene) ook tot deze waardensfeer.

(iii) De ‘***geestelijke***’ waarden vormen een hogere categorie: het esthetische (het schone (het lelijke) en de kunst (de kunstloosheid));-- het juridische (recht/ onrecht);-- de kennis (waar/ onwaar).

(iv) ***Hoogste*** waarde, volgens Scheler: het heilige.

Opm.-- Studentin/student, wanneer het u overkomt dat gij, voor een of andere waarde (‘goed’), een pleidooi moet houden, in uw eindwerk, ga dan eens, aan de hand van deze lijst van ‘gemeenplaatsen’ na welke waarde(n) juist gij voorstaat.

Types van waardevoelen. (97/99).

Mensen als Ed. Spranger (1882/1963; *Lebensformen*, Halle, 1921) of ook wel M. Scheler bekijken waarden als object van waardeschattingen.

Een werkje als A.O. Bettermann, *Psychologie und Psychopathologie des Wertens*, Meisenheim am Glan, 1949, analyseert niet de inhoud, maar het waardeschatten (wertens) zelf (de subjectieve kant).

Steller doet dit o.m. om gezonde van ziekelijke waardeschattingen af te bakenen.-- Bettermann onderscheidt vier grote groepen van 'waarderen'.

(1). De naïeve waardering.

Deze lijkt Bettermann "zeer verspreid". Vooral kinderen waarderen op die wijze zonder onderscheiden in te voeren, zonder daar vragen rond te stellen, erg zelfzeker ('gecentreerd' (rond de eigen persoon) zou een Piaget zeggen) gaat de naïeve waardering op - vooral - in 'erfwaarden'.

(2). De *emfatische (gevoelsnadrukkelijke) waardering.*

Gevoelsgeladen waardering - zie RH 94: mateloze bewondering) - is hier, als 'irrationeel' bestempeld door zakelijk - nuchtere medemensen, aan het werk : zij ontspringt aan de wezenskern ('ziel') van de waarderende persoonlijkheid, onafhankelijk van de omgeving. Onbewust wordt de waarde, die gewaardeerd wordt, ergens 'vergoddelijkt', op een troon gezet, als onschendbaar aangevoeld.

Bettermann zegt dat (i) iedere echte liefde en (ii) alle ware godsdienstigheid naar dit type van waardeschatting neigen.

(3). De *taxerende (ramende) waardering.*

Hier waardeert men iets in functie van iets anders. Zo b.v. maatschappelijk aanzien, winstgevende functie. Het niet spontane, maar het weloverwogene valt op. Het berekenend verstand is hier doorwegende factor. - Denk aan een schilderij, waarvoor de kunstminnaar "in mateloze bewondering" vervalt, terwijl de kunsthandelaar al aan het berekenen is hoeveel dat zal opbrengen.

Bettermann zegt : dit type van waardeschatten is typisch voor de 'conventionele' bourgeoisiecultuur.

(4). De *waardevervreemde waardering.*

Bettermann's term is 'Wert.ent.fremdung'. De waardeschattende is en blijft afzijdig, afstandig, t.o.v. de waarde op zichzelf (als object),-- wat reeds, enigszins, actief was in de ramende schatting. Bettermann onderscheidt hier een veelheid van types. Zo b.v. het 'estheticisme'(iets schoons, kunstvols waarderen,-- niet omdat het schoon, kunstvol is op zich, maar om de nadenkend-analyserend doorleefde beleving ervan). Zo het 'intellectualistisch kriticisme' (dat de basis van iedere overgave aan een of andere waarde radiaal ondermijnt (vgl, met RH 85:"eindeloos gerekt grondslagenonderzoek").

Wat Bettermann heet 'humoristische waardehouding' lijkt ons veeleer 'ironisch-sarcastische waardeschatting': hij omschrijft ze als, o.g.v. afstand nemen t.o.v. een waarde, zichzelf beveiligen tegen de uitstraling van diezelfde waarde.

Opm.-- ‘Humor’ is onschuldig-goedaardig iets (een waarde) in het lachen trekken. ‘Ironie’ is schamper ‘waarderen’ van hetgeen men echt afkeurt, met afstandig lachen, - niet zonder bitterheid (wat in de humor totaal ontbreekt. Het ‘sardonische’ lachen is, daarvan, de grijnzend-spottende graad. ‘Sarcasme’ (van het Griekse ‘ontvlezing’) is bijtende ironie, niet zonder boosaardigheid.

‘Humor’ is absoluut niet waardevervreemd. Ironie, sarcasme, eens dat zij tot de grondtoon van een leven behoren, wel.

Volgens Bettermann is waardevervreemde waardeschatting, in de volste graad ervan, alleen in de psychose (‘zielsziekte’) aantrefbaar. Wij kennen allen de bevreemde lach van waanzinnigen.

Opm.-- De verleiding. (99/101).

Retoriek zou geen retoriek zijn, indien zij dat niet - minstens in een opmerking over de verleiding sprak.

Bibl. st.:

-- L. Bellenger, *La persuasion*, Paris, 1985, 78/82 (*La logique de la séduction*);

-- J. Baudrillard, *Da la séduction*, Paris, 1979.

Er is een tweeledige zijde aan de term ‘verleiding’:

a. lijdelijk: “Ik werd verleid”;

b. ondernemend: “Hij trachtte haar te verleiden”.

Wij geven hier Spreuken. (De ‘parakuptousa: letterlijk: degene die zich buigend zijwaarts kijkt)).

De tekst beschrijft, in Bijbelse stijl (RH 12: stilistische rh.), de passieve en de actieve verleiding. Maar de tekst bevat een verhaal (RH 31: onderdeel van een verhandeling) met structuur. Let dus op die narratieve structuur, tegelijkertijd.

(A). Inleiding.

“Mijn zoon, pas mijn woorden toe; bewaar mijn voorschriften in uw binnenste. Want, indien gij mijn voorschriften ten uitvoer legt, dan zult gij ‘leven’ (*opm.*: hier in de Archaïsche zin van “leven dat uit Jahweh, God, komt”) (...).

Zeg tot de wijsheid (*opm.*: hier: **a.** inzicht in leven en heelal, **b.** dat Gods inzicht weerspiegelt)/ Gij zijt mijn zuster! Betitel het inzicht (*opm.*: wijsheid) met het woord ‘familieid’. Dit, om u af te schermen tegen een vreemde vrouw, tegen een onbekende dame die verleidelijke woorden spreekt.

(B). Midden (‘corpus’).

I. Voorknoop.-- Op zekere dag zat ik, in mijn woning aan het venster, door de tralies heen te kijken. Ik zag het tafereel van jeugdige waanwijzen.

Ik zag - te midden van wat men “nog kinderen” zou moeten noemen - een jongeman zonder ‘inzicht’ . (*Opm.*: hier in de Bijbelse zin).-- Hij sluipt - het steegje door - dichtbij de hoek waar ‘Zij’ (*opm.*: de ‘parakuptousa’) staat: hij slaat de richting van haar huis in - in de avondschemering, wanneer de dag ten einde gaat, in het hart van de nacht en de duisternis.

II. Knoop.-- Kijk: een vrouw komt op hem af,-- opgedirkt als een deerne,-- het hart vals. Wat is zij ondernemend en uitdagend! Haar voeten houden het, natuurlijk, in haar huis niet uit! Nu eens is zij in de straten te zien, dan weer op de pleinen; op alle mogelijke hoekjes trekt zij de wacht op. Kijk: daar heeft zij hem al vast; zij omarmt hem meteen. Schaamtevrij spreekt zij hem aan: “Ik moest nog een offer brengen, om mijn geloften waar te maken; daarmee ben ik u tegemoet gekomen. Zoekend heb ik u gevonden. Mijn bedbank heb ik met dekens belegd,- met geborduurde en Egyptische stoffen. Waar ik lig, daar heb ik mirre gesprenkeld,-- aloë en kaneelolie. Kom maar af: laat ons, minnedronken, tot de morgen leven,-- genieten maar,-- in wellust! Een echtgenoot is, in mijn huis, toch niet te bespeuren: ‘hij’ is weg, -- weg voor een lange reis! En ‘hij’ heeft, bovendien, de zak met munten mee. ‘Hij’ komt dus maar met de volle maan weer thuis!

III. Wending (omslag, keerpunt).

Dankzij overreding met de macht verleidt zij hem, met de poeslieve tover van haar lippen troont zij hem mee.-- Waarachtig : zonder dralen volgt hij haar, een os gelijk, die naar de slachtbank trekt, -- gelijk een krankzinnige, die, met voetboeien gekluisterd, naar zijn folterkamer trekt, totdat een pijl hem de lever doorboort. Of gelijk een vogeltje dat het vangnet in vliegt. Zonder te beseffen dat zijn ‘leven’ (*opm.*: weerom in de Bijbelse zin) de inzet is.

(C) Slot.

En nu: luister naar mij, mijn zoon! Let op de woorden van mijn mond! -- Mocht uw hart toch niet verleid worden in de richting van de wegen van dergelijke vrouwen. Loop niet op de paden van zoiets verloren.

Want talrijk zijn degenen die dergelijke vrouwen met de ‘dood’ (*opm.*: in de Bijbelse zin van “verlies van goddelijk leven” getroffen hebben; de stevigste kerels hebben zij letterlijk ‘gehalsrecht’.

Haar woning is de weg naar de ‘sjeol’ (*opm.*: het Bijbelse woord voor ‘onderwereld’), de weghelling die op het ‘dodenrijk’ uit geeft.

Toelichting.

(i) De tekst is, waarlijk, een Bijbelse verhandeling: de stelling is er (“indien naleving van de voorschriften, dan ‘leven’”) Met de bewijsvoering - in Bijbelse stijl - d.m.v. het tegenmodel: indien men, zoals de verleide jongeman, de voorschriften (van het ‘leven’) niet waar maakt, dan komt men in het ‘doden’rijk terecht.

(ii) Maar, om de stelling, met name het tegenmodel, te dramatiseren (een methode, die Aristoteles al in de theorieën van een Zenon van Elea aantrof (RH 25) -- Achilleus, die de schildpad niet inhaalt, als illustratie van een meetkundig - ontologische stelling), schakelt steller een verhaal in dat het proces der misleiding kleurig (RH 12: vormgeving) weergeeft.

Probeer et maar, studentin/ student: uw kinderen vatten een (abstracte) stelling pas echt, wanneer zij gedramatiseerd verteld wordt. Of niet? Maar, in iedere verhandeling, komen gelegenheden tot verhalen voor,-- b.v. om een (gebeuren’ (proces, ontmoeting) weer te geven. Tracht in dat geval, de narratieve structuur - voorknoop (= inleidend verhaal)/ knoop/ (misschien) knoop/ ... / omslag (slotverhaal) - bewust na te gaan en, in uw tekst, verduidelijkt weer te geven. Dat verhoogt de rationele ‘kracht’ van uw stijl.

Theoretische toelichting.

Het is duidelijk dat de ‘verleidster’ speelt op het waardevoelen - het naïeve, resp. het gevoelsnadrukkelijke type ervan - van de verleide.-- Nu is er meer dan één theorie der verleiding.

(i) J. Baudrillard (1929/2007), *De la séduction*, zegt: indien narcissistisch type van mans, dan verleid(st)er. Mogelijk.

(ii) L. Binswanger (1881/1966; psychiater) - bekend als de enige met wie S. Freud vriendschappelijke betrekkingen bleef onderhouden - geeft ons een bevattelijker sleutel: hij onderscheidt tussen “nemen als” (RH 68: (reflexieve) ‘als’; zie ook RH 70) en “nemen bij”.

Appl. mod..

De deerne neemt de jongeman als een zwakkeling (verleidbaar) en, daarom, neemt zij hem - vooral – bij zijn zwakke plek. “Wij komen verleidbaar over, doordat onze kwetsbaarheid voor de medemens duidelijk is”. (Bellenger, o.c., 79).

Stelling: indien verleiden (actief), dan nemen bij.-- Wellicht ziet de narcisist beter onze zwakke plekken.

Verkoopkunde (marketing). (102/105)

Vooral in de verkoopstechnieken is waar de zeer groot.

Bibl. st.:

-- L. Bellenger, *La persuasion*, Paris, 1985, 36/40 (*Marketing et spohistique*);

-- P. Vervaeke, *Prof. Dr Ernst Dichter dringt door tot onbetreden gebieden van de verkoop*, in: *De Nieuwe Gids* (Gent), 18.05. 1962, De literatuur is, natuurlijk, onoverzichtelijk veelvoudig. Toch is een kleine kijk in verkoopkunde retorisch noodzakelijk. Wij zijn, immers, allen verbruikers en, als dusdanig, kopers/ koopsters.

Marketing,

marktanalyse, is de methodische analyse van de afzetmogelijkheden van een product (met de vooropstelling dat, vooral in een vrijemarkteconomie als de Westerse, de verkoopsvoorwaarden hetzij geoptimaliseerd hetzij behouden blijven).

Publiciteit ('reclame'), 'public relations' (instandhouding van het contact), vooruitziende bedrijfsvoering spelen daarin een rol.

Opm. -- Schooldirecties b.v. kunnen, indien zij 'rationeel' willen te werk gaan, het werven en behouden van leerlingen onder dat gezichtspunt: bekijken en 'mennen' (manipuleren).

De zakenlui van het V-d' eeuwse Griekenland lieten zich door Sofisten onderrichten in retoriek. En leidersfiguren - o.m. politici -, in onze XX-st' eeuwse cultuur, vertrouwen zich toe aan 'marktanalisten'. Aldus Bellenger. Laat ons dan ook even op het fenomeen 'markt' ingaan.

Eén steekproef.

P. Vervaeke, a.c., zegt dat - sedert figuren als E. Dichter en Louis Chesking (Color Research Institute of America) - o.m. de 'pub' (publiciteit) grondig gewijzigd werd.

A -- Het traditionele marktonderzoek.

De opgave werd samengevat in zes gemeenplaatsen (RH 75: omstandigheden): **1.** wat? -- **2.a.** waar? **2.b.** wanneer? -- **3.a.** hoeveel? **3.b.** hoe? -- **4.** aan wie? (nl. wordt verkocht). In het licht van deze lichtpunten van analyse wordt informatie ingezameld omtrent de afzetmogelijkheden. De geografische en actuele (resp. toekomstige) uitzichten van de markt in kwestie,-- de economisch - sociale aspecten ervan,-- de psychologische structuren aan het werk erin - vastgeklonken in feitenmateriaal, liefst exact gemaakt d.m.v. cijfers - worden onderzocht.

B.-- Het recentere marketingmodel.

Wij staan stil bij een grote wijzigingsfactor.-- Dr E. Dichter (1907/...) was doctor in de psychologie en Freudiaan.

Te Parijs aan de Sorbonne wordt Dichter, die uit Wenen komt, licentiaat Wijsbegeerte en Letteren. In 1938 vestigt hij zich in de USA. Zijn krachtidee (Fouillée): de vakwetenschappelijke psychologie en sociologie als hulpwetenschappen (RH 32) in de verkoopkunde invoeren.

In 1946 heeft hij zijn aanhangers al klaar in het Institute for Motivational Research. In de zestigerjaren is hij een de verkoopkunde beheersende figuur.

De feiten en hun hypothese.

(a) *De feiten.*

Wij halen een andere bron aan, nl. M.A., De ‘tweede toestand’ van de impulsieve gebruiker, in: *De Linie* 07.02.1964.

Een tijdje te voren verricht een boekhandelaar, in de Duitse Bondsrepubliek, een experiment.-- Doel uitproberen van een nieuwe verkoopstunt.-- Middel: hij plaatst, op een centraal punt van zijn winkel (waar?), een ‘gondola’ (open hangbak met uitgestalde verkoopartikelen) (hoe?) Daarin legt hij enkele dure wetenschappelijke boeken (wat?).

Boven het geheel hangt hij een bord op met een waarschuwing: “Opgepast! Deze boeken zijn moeilijk om lezen en vereisen een bijkomende kennis”. (hoe?).

Resultaat: binnen enkele dagen was het pakket boeken uitverkocht; een paar weken later liep een belangrijke navraag nog door.

Besluit.

(i) Let op de omstandighedenmethode van analyse van het experiment (RH 76: What? Where? When? Why?). Zij kan, gebeurlijk, in uw eindwerk, een basisstructuur van analyse en weergave worden. Let wel: één omstandigheid (‘parameter’, factor) werd niet uitdrukkelijk vermeld, nl. ‘aan wie?’. Maar deze blijkt uit het ‘wat?’: het waren ‘wetenschappelijke’ boeken, uiteraard bestemd voor intellectuelen.

Slotsom: Ook wij, intellectueel gevormden, worden ‘verleid’ door handige, ‘manipulerende’ prikkels, waarop wij ‘antwoorden’ (RH B7: stimulus/responseschema). Het is dus niet enkel de massamens, met zijn Common - sense - inzichten, die ‘weerloos’ is t.o.v. verraderlijke technieken in het “aan de man brengen”

(ii) Dergelijke koopakten heet men ‘impulsieve’ koopakten. Iets, waaromtrent men grondige onderzoeken heeft verricht. En uit deze analyses blijkt dat, in een groot aantal sectoren, de geplande, weloverwogen, ‘rationele’ koop percentsgewijze gevoelig lager ligt dan de impulsieve, ‘irrationele’ koop. ‘Impulsief’ kopen geschiedt in een “état second” (“een tweede toestand”).

(b).-- De verklaring ('hypothese').

Het is zo duidelijk dat de Duitse boekhandelaar, het waardeoordeel, actief in de beslissingsact om te kopen, heeft beïnvloed. Zijn 'boodschap' ("Koop deze boeken"; RH 38) "ging erin" (RH 11: ingang doen vinden). En blijkbaar niet zozeer langs 'rationele' en 'bewuste' wegen. 'iets' was aan het werk (RH 46vv.), iets zeer suggestiefs zelfs. En: "Opgepast. Deze boeken ..." was een taaldaad (in significante termen; RH 47).

Luisteren wijt nut naar Ernst Dichter.

Het 'axioma' (Dichter was psychoanalytisch gevormd) luidde: "indien gij ervan uitgaat dat de meeste koopakten irrationeel verlopen, dan zult gij aan "motivational research" in de verkoopkunde doen en, meteen, in de verkoop, groter resultaten boeken":

Inderdaad:

(i) gewone opiniepeilers mikken op het bewuste gedrag, -misschien zijdelings op de onbewuste factoren die dit gedrag mede (niet alleen) beheersen.

(ii) Het 'motiefonderzoek' type Dichter gaat én psychologisch én sociologisch en zelfs psychiatrisch (RH 44: Moreno; RH 50: ABC- theorie; RH 99: psychose) te werk.- Dichter onderscheidt drie peilen in onze geest:

a. *het bewuste peil*, waarbinnen de mensen, voor een deel tenminste, logisch redeneren;

b. *het onderbewuste peil*; waarin Dichter e.a. angst, afgunst, schaamtegevoel,-- vooroordelen allerhande situeren.

App1. model.

Chrysler, de autofabrikant, vroeg, ooit, aan Dichter, zijn mening omtrent een verkoopscampagne t.v.v. het type Plymouth.

(i) De marktonderzoekers van Chrysler hadden als rondvraag laten stellen : "Waarom / waardoor kopen zeventig procent van de wagenkopers een model van hetzelfde merk, wanneer zij van wagen veranderen?". Antwoorden : "Omdat wij tevreden zijn".

(ii). Dichter reageerde daarop met: wij moeten doordringen in het (onder)bewuste van die kopers, waarin angst voor het onbekende dat niet veranderen van merk determineert". De behoefte aan zekerheid is alle enkelingen eigen. Wij moeten, dus, het nieuwe merk, dat op de markt te koop aangeboden wordt, wel tonen, maar wijzen op het traditionele wezen ervan. Daarom een kenspreuk erbij : "Vijf minuten volstaan om u met deze nieuwe Plymouth vertrouwd te maken".

c. Het derde peil.

Dichter peilt nog dieper : er is een nog dieper leeg in ieder van ons.

Hij heet deze laag 'het onbewuste'.-- De psychische processen - aldus Dichter - waaronder ook de verkoopprocessen, vinden hun voornaamste 'bewegende energieën' in dat onbewuste. Op deze diepte ontbreekt zelfs het besef van wat wij doen. Daar situeren zich de echt geconditioneerde reflexen (denk aan de Psychoreflexologie van Pavlov en von Bechterev, aan het Behaviorisme van Thorndike en Watson, die alle vormen van gedrag verklaren uitgaande van reflexen, onbewuste reacties op prikkels).

In zijn *Strategy of Desire* ziet Dichter, dan ook, onze cultuur als een 'psycho-economische beschaving'.

Opm.-- Zoals alle vernieuwers, heeft ook Dichter vurige bewonderaars (RH 98: gevoelsnadrukkelijk type) en heftige verguizers (RH: ramend type) gehad. Onder deze laatsten Vance Packard (in zijn *The Status Seekers*, maar te voren in zijn *De verborgen verleiders*): mensen als Dichter vormen het commercieel bedrijf om tot een systeem van geconditioneerde reflexen -- zonder ethische waarden te integreren. Met name: is zo' n 'demonische verkooptechniek' nog in geweten verantwoordbaar?

Journal of Business Ethics.

In dat kader verstaan wij een periodiek (Dordrecht) als genoemd Journal. -- Een multidisciplinaire benadering met als thema 'zaken doen' ('business') en als probleem "gewetensvolle wijze van zaken doen". Onder 'zaken' verstaat de revue "alle systemen waarbinnen uitwisseling van goederen en diensten zich voordoet". Onder 'ethiek' (moraaltheorie) verstaat zij "alle menselijk handelen dat tot doel heeft het veiligstellen van een 'goed' leven".

'Zwarte markt'.

R. Sedillot, *Histoire des marchés noirs*, Paris, 1984, biedt ons de gelegenheid een marktmechanisme sui generis in te zien.

Het boek heeft als stelling: "indien

- (i) overdreven reglementering vanwege de overheid en/ of
- (ii) te hoge graad van schaarste (goederen, diensten, -- b.v. voedselschaarste, deviezenschaarste), dan 'black market'.

'Zwarte markt' heeft als definitie : "marktverrichtingen voor zover deze

- (i) buiten de erkende kanalen en
- (ii) op de rand van de wettelijkheid plaats hebben".

Tegenmodel: "Schaf regel en wet af en maak dat er geen te grote schaarste is, en er is, ineens, geen zwarte markt meer:

De Prohibitieperiode in de USA (1919/1933) deed de term 'black market' ontstaan in het taalgebruik.

VII. *De beschrijvingsleer.* (106/121)

RH 58 zagen wij wat het weergeven van de existentie (feitelijk bestaan) en de essentie (zijnswijze), de gemeenplaatsen bij uitstek, is.

RH 60/ 65 liet ons zien wat een verhandeling wordt, wanneer men o.g.v. waarnemingsposten, "de feiten" (= gegevens, existentie + essentie) niet (voldoende) weergeeft. Mead's verhandeling wordt, dan ook, jaren later door een Freeman (RH 64v.) gefalsificeerd, d.i. op waarnemings- en duidingsfouten - beter : leemten - betraapt.

RH 76 liet ons, tenslotte, zien hoe de omstandigheden (m.a.w. de 'situatie') het weergeven van de existentie en de essentie verder preciseren (RH 102v. gaf ons daarvan een marketingvoorbeeldje).

Last but not least: het waardeoordeel, dat, normaal, iedere verhandeling, die naam waardig, doorspekt of, zelfs, uitdrukkelijk in de tekst zelf verwoordt, kan maar geldig zijn wanneer er eerst en vooral weergave van de gegevens (nogmaals: existentie + essentie + (liefst) omstandigheden) beschikbaar is (RH 76).-- In dit kader wordt het hoofdstukje over de beschrijving begrijpelijk.

Bibl. st.:

- *Poétique* 65 (fevr. 1986): Raconter/ représenter/ décrire;
- C. Ginzburg, *Ekphrasis and Quotation*, in: *Tijdschr.v.Filosofie* 50 (1988): 1 (Maart), 3/19;
- E. Zola, *De la description*, in: *Le roman expérimental* (1880), in: *Œuvres complètes*, x, Cercle du livre précieux, 1968;
- Ph. Hamon, *Qu'est-ce qu'une description?*, in: *Poétique* 12;
- J. Ricardou, *L'ordre des choses ou une expérience de la description méthodique*, in *Pratiques* (Metz), numéro spécial, 75/84;

Traditionelere werken:

- C. Lefèvre, *La composition littéraire*, Bruxelles, 1963-3, 300/322 (*La description*);
- J. Gob, *Précis de littérature française*, Bruxelles, 1947, 151/154 (*La description*).
- Ook nog: Alain Robbe-Grillet, *Temps et description dans le récit d'aujourd'hui*, in: *Pour un nouveau roman*, in : *Idées* (Paris) 45.

De oorsprong.

Volgens R. Barthes, *L'av. sém.*, 148s., is de oorsprong van de 'ekfrasis' (RH 29) wat men heet "een digressio (in het Grieks: par.ek.basis),-- ook nog: 'excursus', uitweiding.

In poëtische, retorische (sensu strictiori) en vakwetenschappelijk-wijsgerige werken week men van het 'eigenlijke' thema of om "uit te weiden" over een 'bij.thema' (een 'exemplificatie' of 'voorbeeldgeving', een weerlegging van een opwerping, zelfs een soort gesloten verhandelingetje).

De definitie.

Men zou het best uitgaan van de definitie (RH 79v.) Want - op haar wezenskern bekeken - een definitie (wezensbepaling) is één type van beschrijven, nl. de zo kort mogelijke beschrijving van datgene waarover het gaat,-- weliswaar bekeken naar zijn 'onderscheidbaarheid' (discrimineerbaarheid of 'wezensvorm' ('forma')).

Wie 'beschrijft' in de lopende zin van dat woord, doet niets anders dan een uitgebreide definitie geven.-- Vanuit dit standpunt worden 'definities' van beschrijving begrijpelijk en - wat belangwekkend is - verbeterbaar. Zo b.v. "De beschrijving is de woordelijke, (...), omstandige weergave van een zintuiglijk waarneembaar gegeven". (C. Lefèvre, o.c., 300). Laat 'omstandig', 'zintuiglijk' en zelfs 'waarneembaar' wegvallen, en de definitie is algemeen, d.i. een ware definitie. Wat steller geeft, is juist één type van beschrijven. Men kan immers, een ingebeeld, niet 'waarneembaar' gegeven ook beschrijven. Waarom? Men kan alles beschrijven, d.i. weergeven.

Opm.-- Wel kan men drie geledingen van de beschrijvingsact noteren:

- (i) degene die weergeeft (het subject),
- (ii) datgene wat weergegeven wordt (in de beschrijving) en
- (iii) de weergave of beschrijving zelf.

Eén-éénduidigheid.

Hermeneutisch (RH 49) moeten wij één hoofdkentrek ten zeerste benadrukken, nl. de objectgebondenheid. Wat feitelijk is, en wat dit eigenlijk is, met of zonder de omstandigheden, weergeven, als beschrijvingswerk, is op één gegeven reageren op één-éénduidige wijze.

Opm.-- Dit sluit niet uit dat er b.v. verschillende beschrijvingsstandpunten kunnen zijn. Zo zal de Husserliaanse fenomenoloog het gegeven beschrijven als enkeling en introspectief afgestemd op wat hij wil weergeven. Zo wil de echte Marxist beschrijven - zo objectief mogelijk - vanuit klassenstrijdstandpunt. Maar zo ook wil de Positivist beschrijven - "zo objectief en feitgetrouw mogelijk"- maar verifieerbaar door andere vakwetenschappers.

Het resultaat zal verschillen, natuurlijk. Maar dit belet niet de wezenlijke en minimale objectiviteit (= één-éénduidigheid) van ieder beschrijvingstype.

Opm.-- De één-éénduidigheid, waarover sprake, kan nog op een andere, objectgebonden wijze verstaan worden: *C. Ansotte, Traité pratique de rédaction et d' élocution*, Dour, 1910, 61, ziet twee varianten:

(a) **De totaliteit** (Gestaltpsychologisch o.m.) wordt als totaliteit weergegeven” door de keuze van de details (*opm.*: omstandigheden) ondergeschikt te maken aan de totaal-indruk”. Die ‘totaliteit’, immers, geeft aan de beschrijving haar eenheid (samenhang);

(b) **De detailafwisseling** geeft die eenheid rijkdom dankzij verscheidenheid; vooral : de deelindrukken - zo zegt Ansotte - liefst oorspronkelijk en nieuw, “schilderen machtvol het gegeven, doen er het kenmerkende van uitkomen,-- in een woord : doen het ‘zien’ “. -- In Antiek-Griekse termen : de details geven de veelheid weer.-- Zodat én eenheid (samenhang) én veelheid (afwisseling) hand in hand gaan.

Opm. -- *G.J. Warnock, Qualities*, in: *Enc. Britannica*, Chicago,1967, 18, 914/ 916, zegt dat de term ‘poiotès’ door Platon geschapen werd en door Cicero (RH 16, 28) door ‘qualitas’ (eigenschap) verlatijnt werd. Cfr. *Theaitetos 182a*.

1. ‘Eigenschap’ betekent al wat iets onderscheidbaar maakt van de rest (kentrek, kenmerk, karakteristiek, ‘eigenheid’). In die zin verstaan slaat die term op al wat, in een beschrijving, aan iets kan toegeschreven worden.

Besluit: in die Platoniserende zin kan men zeggen dat ‘beschrijven’ is: de ‘eigenschappen’ van iets in woorden vastleggen.

Opm.-- In tegenstelling tot het logistisch taalgebruik dat ‘eigenschap’ tegenover ‘betrekking’ stelt, is het Platonische zo dat iets als kentrek (‘eigenschap’) een betrekking heeft met iets anders. “De aarde is groter dan de maan” geeft een ‘eigenschap’ weer van de aarde (en, wederzijds gezien, ook van de maan, die dan ‘kleiner dan’ geheten wordt). “Liesje is de dochter van Hendrik” geeft een ‘eigenschap’ - een ‘relationele eigenschap’ - van Liesje (en, wederzijds, van Hendrik, die “de vader van” Liesje is).

2. De Platonische term ‘eigenschap’ betekent - aldus Warnock - ook waarde-eigenschap. Twee types van kledij b.v. hebben verschillende eigenschappen (in de hierboven aangeduide zin). Maar zelfs als zij niet verschillen (dezelfde stof b.v.), kunnen zij een waardeverschil vertonen.

Besluit: ‘eigenschap’ (Platonisch) is zeer breed.

Appl. model.

Stel u voor : uw prof vraagt u een eindwerk te maken met als titel “Karakteristiek van Rousseau”. ‘Karakteristiek’ is, hier, de naam van één type beschrijving.

Bibl. st.: *O. Willmann, Abriss d. Phil.*, 34, 153f..

(1)-- Iets (ding, persoon) ‘karakteriseren’ zegt Willmann, behelst dat men

(i) het wezenlijke (het essentiële, waardoor het van de rest onderscheidbaar is) weergeven (‘beschrijven’),

(ii) met weglating van het onwezenlijke.-- In ons huidig taalgebruik kan men hiervoor ook de term ‘typeren’ gebruiken.

(2)-- **De structuur.** Willmann neemt, als voorbeeld, “De karakteristiek van een persoonlijkheid”. Deze omvat:

a.1. De uitzichtsbeschrijving ('prosopo.pee', RH 29) beantwoordt de vraag :”Hoe ziet iemand eruit?”. Geactualiseerd is dit het gezichtspunt van de gedragsbeschrijving ('Behaviorisme’).

a.2. De maatschappelijke situering, die iemand in de samenleving een ‘plaats geeft’ (= situeren), - wat zoiets als ‘status’ (sociaal aanzien), beroep e.d.m. aangeven behelst. ‘Uitzicht’ is hier dan sociologisch - niet lichamelijk - bedoeld. - In Diltheyaanse termen zou dit ‘natuurwetenschappelijk’ beschrijven zijn ('Scientistiek’; RH 91), dat zich vastklampt aan wat iedereen, zintuiglijk, waarnemen kan. -- Het luitzicht: als enkeling in een sociaal geheel.

B. De innerlijkheidsbeschrijving ('etho.pee', RH 29)

beantwoordt de vraag: “Wat voor ‘mens’ (ziel, geest, karakter en temperament) is iemand?”. Dit noölogisch gezichtspunt (want, in Willmann’s ogen, is ‘mens’ gelijklopend met verstand/ rede, gemoed en wil (RH 54), d.i. ‘geest’;-- wat in de noölogie, analyse van de geest, ter sprake gebracht wordt) wordt o.m. geactualiseerd in de Diltheyaanse verstehende methode (RH 49,91), die, doorheen het uitzicht, tracht door te dringen tot de ‘ziel’ (persoonlijkheid)

Opm.-- Willmann, *ibid.*, noteert dat, in de karakteristiek, meer dan één gezichtspunt mogelijk is.

(1).-- De idealisering.

Aristoteles, Poëtië 15, zegt dat b.v. ‘goede’ (versta: het ideale in de barre werkelijkheid zoekende) schilders het karakteristieke van iets weergeven, maar, bij alle getrouwheid aan het object, “beelden zij het schoner uit”. Volgens Aristoteles behoort een schrijver, die temperaments- en karaktergebreken weergeeft, zijn figuren toch veredeld weer te geven.

(2).-- Het naturalisme.

Is idealiseren de ‘werkelijkheid; uitgezuiverd (‘gereinigd’) en op hoger vlak verheven (wat de Antieke Grieken o.m. met de term ‘catharsis’ aanduiden) weergeven (‘beschrijven’), het naturalisme is erop gesteld dezelfde ‘werkelijkheid’, ongereinigd, niet op hoger vlak geduid,-- ‘verloederd’ desnoods, weer te geven (‘beschrijven’). De naturalistische benadering voelt ‘idealisering’ als “vlucht uit de barre werkelijkheid” aan,-- wat waarheid bevat, maar vervalst, zeker hedentendage, in ‘miserabilisme’ (wat de Duitsers ‘Elendmalerei’, ellendeschildering heten).

Wat P. Ricoeur (RH 49) ooit als “de drie kritische materialisten” bestempelde - K. Marx (economisch-sociale ellende), Fr. Nietzsche (culturele ellende), S. Freud (dieptepsychologische ellende) kan van dat ‘verloederende’ beschrijven als voorbeeld doorgaan.

Als men alleen die drie schrijvers zou lezen, dan ontsnapt men niet aan een eenzijdig mensbeeld. Men kan die drie auteurs catalogeren bij - wat Bettermann noemde ‘intellectualistisch criticisme’ (RH 98) of zelfs bij ‘ironisch-sarcastische waardeschatting’ (RH 98).

Opm.-- Een Nikolaj Gogolj (1809/1852; Russisch romanschrijver) vertoont een zeldzaam mengsel van én idealisering én verloederende weergave, die Leo Kobbilinski-Ellis, ooit, “het wenende lachen” van Gogolj noemde: als Christelijk Platonieker leefde

Gogolj vanuit de hoge, idealiserende ideeën van God, maar als ‘realistisch schrijver’ werd hij dermate rauw met de verloederde Russische maatschappij van zijn dagen geconfronteerd dat hij;- denkend aan het ideaal, weende (het manco van Gods plannen met de mensheid)... terwijl hij, toekijkend naar de karikaturen van die Godsideeën, bitter moest lachen.

Appl. model. (109/112)

De vereniging van uitzichts- en innerlijkheidsbeschrijving heet, traditioneel, behalve ‘karakteristiek’, ook ‘portret’.

Wij geven, nu, een voorbeeldje daarvan. Maar zo dat gij tegelijk kennis maakt van een type van beschrijving, ‘tableau’ (schildering) hetend.--

Binnen het algemene type van ‘tableau’ situeert men, gewoonlijk, de schilderende hypotypose. Het Grieks ‘hupotuposis’ betekent

(i) schets, maar ook

(ii) werkelijkheidsnabije schets.

De kentrek (‘eigenschap’ in Platonische taal) bij uitstek van de hypotypose is - wat de Latijnen noemen - ‘evidentia’, het onder de ogen schuiven,-- u “er te midden in situeren”.

1. Een bij de actuele jeugd danig bekende ‘schilderende hypotypose’ is het beroemde “I have a dream” (Ik doorleef een droom) van Martin Luther King (1929/1968).

Banaler maar toch ‘hypotypotisch’ zegt de volksmens :”Ik zie mij dat al beleven!”. Of de student(in):”Ik zie mij al gelukt!”.

Nicolas Boileau-Despréaux (1636/1711) beschrijft, hypotypotisch, de levenssfeer van de tijd der ‘Vadsige koningen’ “Quatre boeufs attelés, d’ un pas tranquille et lent, // Promenaient dans Paris le monarque indolent”. De tijd der ‘vadsige’ koningen deelde dermate in de vadsigheid van de hoge heren dat de ossen, traag van aard, het zinnebeeld van de tijd waren.

2. *Marcia, het meisje van de nacht* (110/111).

Zij heeft iets van de katten. Duister en vol geheimenissen... Zoals vele katten wordt ook Marcia pas ‘s nachts actief. De uren na het invallen van de duisternis zijn het element waarin zij zich pas thuis voelt.

“Reeds als tiener - zo valt het haar, nu zij 21 is, nog steeds te binnen - was ik iemand die echt in de nacht onderdook”. -- Het is, dus, niet sedert zij als barmeisje in een bar, in een ‘Exclusieve Club’ in Londen, leeft, dat de nacht haar element is.-- “Dit, -- tot grote smart van mijn moeder vooral, die van de zorgen verging, totdat ik, als middernacht voorbij was, weerom bovendreef. Wat mij, iedere keer, beterschap deed beloven.

Doch de lichtzee, die de grootstad is, trok mij - ‘magnetisch’ zegt Marcia (RH 46: suggestie; ‘psychodynamische werking’) - telkens weer aan en hield mij in haar greep. Waar de lichtreclames der amusementsbedrijven, der clubs en bars en discotheken de nacht in een dag omtoverden, daar was voor mij ‘het ware leven’. Ik kon gewoon niet

meer eens rustig thuis zitten, zodra het tot mij doordrong dat ‘daarbuiten’ gelachen, gedronken, geleefd, aan erotiek gedaan werd.

Tussen zonsopgang en zonsondergang bepalen arbeid, koortsige jacht, stress, streven naar carrière en succes, broodwinning en geld het verloop van de tijd.

Maar dan plots sluiten de burelen en de business. En gaan de deuren van de lokalen en amuseergelegenheden open.

Maar misschien is de hoofdreden van mijn onderduiken in de nacht daarin gelegen dat ik in een armoedig, zielig-lelijk stadsgedeelte van Londen opgevoed ben, waar - eerlijk gezegd - het leven overdag geen mooie aanblik bood.

Komt daarbij nog dat mijn ouders na ruzie uiteengegaan zijn en van - wat men noemt - ‘harmonisch gezinsleven’ geen sprake was (Frech (Frankf.a.c.), 7,51).—

Opm.-- Men ziet het: RH 72v. (bellettrieanalyse) geeft een eerste doorzicht.

- a. Hoofddruk: ‘ellende’ te midden van ‘glamour’ (= betoverende sexappeal);
- b. structuur: de vergelijking met het kattenleven beheerst de weergave;
- c. wat de Latijnen heetten ‘evidentia’, i.p.v. afstandig te beschrijven, werpt steller van dit stukje literatuur ons te midden van wat hij wil weergeven.

Studentin/ student, indien gij kunt, tracht ofwel zelf zoets op te stellen ofwel zo’n stukje beschrijving te vinden,-- om b.v. de, stelling, die gij voorstaat, waar te maken.

Let erop: het element ‘uitzichtsbeschrijving’ van de persoon zelf van het barmeisje ontbreekt. “Waarom?”

(i) De aard van het blad Frech zegt al uit zichzelf (RH 82: betoog) wat het stukje kan bevatten.

(ii) Door ze in een ‘nightclub’ te situeren, spreekt haar verschijningswijze (persoonlijk uitzicht,-- ‘look’ zegt men nu ook) uit zichzelf. Er moet dus niet nodeloos beschreven worden.

Appl. model.-- (111-112)

Bekijk, eerst, goed de foto, hiernaast, voordat gij de rest leest. Confronteer daarna uw indruk met wat de portret-schildering biedt.

B. Heimo, Lolita (Une femme peut en cacher une autre), in: Genève Home Informations, No. 566 (12.09.1985) 97r
“Voor Lolita Moreno is, sedert haar verkiezing tot Miss Zwitserland, de tijd zeer snel verlopen.

Ondertussen heeft zij bewezen dat een miss niet enkel mooie benen kan hebben, maar ook een kop boordevol plannen (...).

De egyptologie (*opm.* studie van de Egyptische cultuur), - meteen al haar universitaire studies zijn vergeten. Een loopbaan als fotomodel kon haar niet bevredigen.

Daartegenover beschikt onze gewezen ‘mooiste van Zwitserland’ over ambities: zij lanceert zich in het zakenleven,-- in een firma van kleren, een promotieagentschap (showbizz, sport); zij is, momenteel, ‘the image’ (‘l’image de marque’, boegbeeld) - en nog wel sterk op de voorgrond - van Télécinema (*opm.*: een tv-keten). (...)

Te midden van jeans, T-shirts, is Lolita Moreno nog even spontaan en eenvoudig als te voren. Zij legt wel de titel van schoonheidskoningin, die haar faam heeft gevestigd, niet af. Zij beseft tegelijkertijd dat het etiket ‘Miss Zwitserland’ nog zeer lang op haar zal gekleefd worden. “De mensen lopen met een, cliché in hun hoofd rond: voor hen ben ik ‘Miss Zwitserland’-- dus kan ik onmogelijk met iets ernstigs bezig zijn.” (...).

Lolita Moreno heeft een heel stel bezigheden en wordt, van de meest uiteenlopende kanten, aangesproken. Toch straalt zij glimlach en goede luim uit. “Soms heb ik het er wel moeilijk mee. Veel nachtrust heb ik nodig. Maar klagen,-- dat moet men niet te veel doen. Mijn overtuiging is nu dat wij ergens over verborgen energieën beschikken: ik zou, vroeger, nooit gedacht hebben dat ik het allemaal zou volhouden”. (...).

Opm.-- De look of, liever, de beeldindruk ‘imago’ die iemand heeft in de (oppervlakkige) ogen van medemensen, kan het tegengestelde insinueren van wat de ‘verstehende’ (begrijpende, comprehensieve) methode (RH 49, 109), die doorheen het uitzicht kijkt, ontdekt. Dit,-- door persoonlijk contact, door ‘participating observation’, door de mensen te midden van hun bezigheden aan het werk te zien.-- Studentin/ student, zoiets kan voor uw eindwerk beslissend zijn, in zijn ‘overtuigende waarde’.

Opm.-- Wat Willmann ‘karakteristiek’ heet en anderen, de meesten ‘portret’ vindt men reeds - bepaald door het tijds kader - in de Deutsrosofistiek (RH 28v.) terug, nl. in de lofrede (‘enkomion’).

Behalve het zeer uitdrukkelijk waardeoordeel (lof), is dat teksttype gekenmerkt door twee delen:

- a. uitzichts- en
- b. innerlijkheidsbeschrijving

De parallel: (113/115)

Wij ontmoetten dit teksttype reeds - heel even, RH 29.

De 'sunkrisis', comparatio, vergelijking, bevat minstens twee gegevens, die met elkander geconfronteerd worden zo dat én gelijkenis én verschil (wat 'analogie' is) - beide met even veel recht - blootgetrokken worden.

De parallel, sensu stricto, is de beschrijving van meer dan één onderwerp,-- om ze tegen elkander of te tekenen.

Appl. model.

Wij nemen als basis van ons paradigma *Et. Barilier, Les petits camarades*, Paris, 1987.

Het portret van Raymond Aron (1905/1983), Liberaal denker, en het portret van Jean-Paul Sartre (1905/1980), Links denker, worden, in het eerste gedeelte van genoemd boek, uit de doeken gedaan. Ofschoon Barilier pro-Arongezind is, gaat, daarna zijn aandacht, met klem, naar Sartre.

Om beide 'figuren' beter te begrijpen moet men over voldoende 'achtergrondinformatie' beschikken.

Terloops: onthoud goed de systechnie "figuur/ achtergrond". Concreet: hier zijn de 'figuren' Aron en vooral Sartre, maar is beider 'achtergrond' in hoge mate identisch.

1. Beiden zijn in hetzelfde jaar geboren. Zij ontmoeten elkander aan de École normale supérieure (1924/1928). En werden - beiden zeer vrijheidsgezind - vrienden.

2. Gedurende wereldoorlog 1940/1945 vertrekt Aron naar Engeland en stelt zich, met heel wat Fransen, onder de leiding van generaal Charles de Gaulle (1850/1970). Te Londen wordt Aron hoofdredacteur van *La France libre*. Intellectueel zeer eerlijk als Aron was, ziet hij zich, mettertijd, ertoe verplicht kritisch afstand te nemen van zijn leider: hij verwijt hem o.m. er aanspraak op te maken alleen 'het wettige Frankrijk' te vertegenwoordigen.

3. In 1946 ontstaat een definitieve breuk tussen Aron en Sartre. Dit om reden van zeer uiteenlopende zienswijzen inzake 'Links'.

(i) Tot op zekere hoogte was Aron 'Links'. Maar hij verdroeg niet dat wat zich als 'Links' aandienende, in holle retoriek verviel.

(ii)a. De kritiek van Aron gold niet zozeer de echte Communisten. Overigens : dezen gingen stelselmatig iedere discussie met - wat zij minachtend heetten - 'bourgeoisdenkers' uit de weg.

(ii)b. In Frankrijk vooral waren zeer vele intellectuelen - wat men toen heette - 'Progressisten'. Dezen klaagden genadeloos ieder schoonheidsvlekje op de Westerse Liberale democratieën aan,-- in naam van slagwoorden als 'Links' ('la Gauche'), 'Revolutie', 'Proletariaat'.

Dit,-- terwijl zij

a. aan ‘grove politiek’ deden en **b.** met gesofistikeerde ‘argumenten’ de grofste misdaden van het gevestigde Communisme ofwel trachtten weg te moffelen ofwel goedpraatten.

4. Aron zag b.v. hoe zijn ‘vriend’ Sartre en de Linkse Existentialist Maurice Merleau-Ponty (1908/1961) tot pro-Communistische intellectuelen evolueerden.-- In 1955 verschijnt van Aron’s hand *L’opium des intellectuels*, waarin hij de holle retoriek der ‘Progressisten’ hekelte,-- met oerdegelijke argumenten.

Ch. Widmer, Projecteur sur le cas de Jean-Paul Sartre, in: *Journal de Genève*, 18.04.1987, schetst de verdere evolutie der mentaliteit, in Frankrijk, als volgt.

A. “Vanaf 1968 (*opm.*: het jaar der Nieuwlinkse Mei revolte) en tot in 1980 worden Sartre en Aron met de volgende beeldindrukken (RH 112) vereenzelvigd. Aron verstart tot ‘reactionair’, spelbreker, iemand, die al oud is voordat hij begint te leven.

Sartre verstart tot ‘libertair’ enthousiast, iemand, die op latere leeftijd nog jong blijft.

Nu bekomt men, gelukkig van deze simplistische tegenstelling. Meer nog: het tij keert. ‘Men’ geeft nu toe dat Aron “een verdienstelijk man” is - wij zouden zeggen: men overdrijft nu in omgekeerde zin. Sartre, ondertussen, staat bloot aan vaak vernietigende kritiek, zowel wat betreft zijn letterkundig werk als zijn denkstijl”.

B. Widmer vat dan samen. Zich o.m. steunend op de gegevens, die Bernier verschaft, zegt hij, samengevat, wat volgt.

(i) Aron vertegenwoordigt, op meesterlijke wijze, de kentrekken van de beroeps-intellectueel; zin voor maat, rationele methode (maar waarvan Aron de begrensdheid beseft), de bezorgdheid de eigen stellingen, o.g.v. onderzoek, verifieerbaar te maken, nooit vergeten dat de gegevens, vooral de politieke, zeer ingewikkeld zijn, weigeren de objectieve waarheid op te offeren aan zgn. “dringende noodsituaties”.

Opm.-- Studentin/ student, deze kentrekken zijn alle de kentrekken bij uitstek die de degelijke verhandeling vertoont.

(ii) Sartre, daarentegen, wou, voor alles, in de kijker geraken, o.m. door ‘wijsgerige’ boeken en artikels te plegen. Door theaterstukken en romans te schrijven. En daadwerkelijk: Sartre is en blijft ook nu nog -- een soms geniaal psycholoog, een meesterlijk schrijver van romans, “des romans à thèse” (romans met een Stelling erin verwerkt, die men ‘verdedigt’), Linkse theaterstukken, die “pris au vif” (op heterdaad betraapt) werkelijkheden weergeven.

Gedurende twee decennia beheerst Sartre, dan ook, de tribune: hij wordt druk gelezen, gecommentarieerd, vertaald. “Sommigen zijn nu nog steeds niet van Sartre bekomen” zegt Widmer.

Maar: de stellingen, die Sartre voorstaat, heeft hij “veeleer publicitair verkondigd dan geverifieerd”. Aldus letterlijk Widmer. “Meteen kende Sartre zich het ‘recht’ toe voorbij te gaan aan de werkelijke gegevens alsook aan die wetenschappen, die die werkelijkheid streng methodisch beschrijven”.

Barilier's verhandeling,

De opgave (RH 66).-- Zoels wij zagen, vervalt de opgave in twee aspecten

A.-- *Het gegeven.*

Twee mensen, van dezelfde leeftijd, studiekameraden vrijheidslievend en ervoor vechtend dat de mens - als vrij handelend ‘subject’ (de naam, in Frankrijk vooral, om het autonome aspect in ons allen te noemen) - veiliggesteld wordt,-- Toch zijn elk van beiden een tegengestelde weg gegaan (wat wij, hierboven, als achtergrondinformatie, even toegelicht hebben).

B.-- *Het gevraagde.*

De verklaring van het gegeven. Vooral m.b.t. Sartre, die Barilier, die Arongezind is, intrigeert.

Opm.-- Het is hier nu niet de plaats om op de rest van het werk in te gaan. Toch het volgende. Inzake Sartain ziet Barilier twee hypothesen.

a. *De psychologische hypothese.*

Indien men Sartre's kinderjaren (vooral) vooropstelt, dan begrijpt men zijn Libertaire vrijheidsdrang.

b. *De creativiteitshypothese.*

Indien men vooropstelt dat Sartre eerder kunstenaar (letterkundige) dan ‘denker’ is, dan verstaat men zijn succes.

Maar - zo schrijft Barilier - dit behelst dat men Sartre's teksten nooit al te letterlijk moet verstaan. De reden is: voor hem ging het er niet om, om radicaal objectief te zijn; hij wou een schrijver zijn die met zijn werk de wereld verrijkt en, meteen, in de volle actualiteit staat.

Opm.-- Wat *J. Parain-Vial, Tendances nouvelles de la philosophie*, Le Centurion, 1978, 61ss., bevestigt, steller rangschikt, zonder blikken of blozen, Sartre bij de ‘Sofisten’ (RH 25 (Gorgias); 26 (Protagoras)).

De 'topografie' (landschapsbeschrijving) (116/119).

Denk nu niet dat de traditionele retoriek ook niet buiten de mens ging. Niet dat zij de zin voor het (natuur)landschap ontwikkeld heeft, dat de Romantiek b.v. ontdekte. Verre van. En toch. De klassieke retoriek had een term: 'topografie' ('topos' als 'plaats', in de zin van "ruimte, waarin een thema zich situeert").

Appl. mod.

(I). Wij beginnen met wat *Pierre Fontanier (Les figures du discours, Paris, 1977)* een 'chronografie' heet: dit is geen 'verhaal', maar de beschrijving van een korte/ lange tijdsduur. Men beschrijft een gebeuren (in die zin heeft chronografie iets van het verhaal), maar men spitst zich toe op de 'ophoping van' de omstandigheden (RH 76, 83, 90, 106), wier samenloop het gebeuren mee bepaalt.

Aurora Bertrana, Fenua Tahiti (Vision de Polynésie), Neuchatel/ Paris, 1943, 106s. (Huhaine, één der eilanden), geeft ons een 'chronografie'.

"(...) Wij dringen diep in het oerwoud door (...). Tussen de hoge boomtakken schemert iets door van de ongerepte blauwe kleur van de hemel. Het woud baadt in de stralen van een vuurzon. Hier is lucht te kort. De hitte is echt stikkend.

In de absolute stilte van deze natuur komen alle dingen sterker door en werken zij diepgaand op het gemoed in. Zo de kleinste geluiden, het gegons van duizenden insecten, het getsjilpt van een vogel, het kraken van een tak. - Een nooit te ontwarren wirwar van takken, van boomstammen omklemt ons: wij zijn, letterlijk, de 'gevangenen' van deze maagdelijk-wilde natuur.

Op gegeven ogenblik wordt de hitte waarlijk te machtig : wij maken halt. Onze ademhaling, immers, wordt gejaagd, de hartslag bonzend. Op de slag overvallen ons de muskieten, zuigen zich op armen en benen vast en in mijn blote nek. Een moment later is onze, reeds door de zeelucht verschroeide huid bedekt met honderden zwarte vlekjes. Dan maar vechten, armen, benen heen en weer slingeren, sprongen maken, handig aan alle kanten tegelijk manoeuvreren.

Resultaat: over onze huiden verspreid kleine insectenlijkjes en ons bloed, dat het hunne geworden was, overal op onze huiden opengespat.-- Ik, onthutst, afgemat, denken: "Wat voor een zinloos gespuis! Nooit hebben zij mensen gezien. Waarom/waardoor storten zij zich dan op ons op juist dezelfde wijze als onze 'beschaafde' medemensen?".

(II) De traditionele ‘retoriek’ kende de gemeenplaats ‘locus amoenus’, lustverblijf.

Wanneer wij deze fantastiek doorzetten tot heden, dan stoten wij b.v. op *Christine Brooke-Rose, A Rhetoric of the Unreal (Studies in Narrative and Structure, Especially of the Fantastic)*, Cambridge, 1983.

In de geest der Russische Formalisten en van het eruit geëvolueerde Structuralisme (RH 35), analyseert stelster het onderscheid ‘werkelijk/ onwerkelijk’ zoals het in verhalend proza (*Tolkien, Lord of the Rings; Vonnegut/ McElroy, 'Sciencefiction'* verhalen; de Franse Nouveau Roman (b.v. *Robbe-Grillet, Nathalie Sarraute*); de recentere ‘Metafictie’) voorkomt.

Zij stelt de indeling van Tzvetan Todorov (RH 69) voorop, die ‘the uncanny’ (het bevreemdende) en ‘the marvellous’ (het wonderlijke), binnen het fantastische, onderscheidt. Maar opgelet: b.v. Science Fiction omvat het fantastische sterk vermengd met een soort ‘realisme’.

In deze sfeer situeren wij b.v. het werk van *Ernst Jünger* (1895/1998), o.m. bekend om zijn *Der Arbeiter* (1931) en het Magisch Realisme dat erin aan bod komt.

Onvermijdelijk komt gij, studentin/ student, met deze problematiek in aanraking. Kinderen, met wie gij dagelijks omgaat, leven nog voor een ernstig gedeelte in een fantasiewereld. Die ... absoluut geen onwerkelijke wereld is. Integendeel: wanneer een kind, zeker voor zijn twaalfde jaar, zo’n fantasiewereld niet heeft, loopt er iets mis. Ga dat maar na. Maar zonder vooroordelen (RH 59: feitelijk bestaan als ‘lemma’). Zo gebeurt het dat een kind ‘kopvoeters’ ‘ziet’, (in zijn fantasie) of, zoals een *Frederik Van Eeden* (RH 41; *De kleine Johannes*), ‘natuurgeestjes’ ‘ziet;-- en daarbij met klem staande houdt dat dat ‘zien’ geen vergissing is.

De Romantische idylle.

Wij zagen het reeds, RH 63, de Westerse mens - minstens voor een deel - draagt in zich ‘Romantiek’. Daarom volgend voorbeeldje,-- dat u, studentin/ student misschien voor uw eindwerk van pas komt.

Stevens W. Mosher, Journey to the Forbidden China, New York/ London, 1985, 42ff. (in Zuid-China, in de Kwangsi-provincie, ten Westen van Kanton).

1. De nederzettingen waren, hier, meer uiteenliggend, in dit sterk ingekerfd landschap en de wegen brachten ons zelden tot in hun nabijheid. Maar, op een plaats waar de weg een plotse bocht maakt, bespeurde ik een dorp,-- ver beneden ons, gevat in de kromming van een bruisende stroom. Een kleine uithoek van de wereld, ver van de rest weggeborgen

(...). Omsloten als het was, leek het dorp iets dat volkomen op zich bestaat,-- een magische, betoverde wereld van zo'n twintig stoer gebouwde, uit in de zon gedroogde bouwstenen ('adobe') bestaande woningen. Wij bevonden ons op slechts twintig mijlen van Wu-chow, maar wij hadden het gevoel alsof wij, in tijd en ruimte, ver verwijderd waren.

Enkel de draden van het elektrisch net, die langs de rivier gespannen waren, getuigden van de eeuw waarin wij leven. De rest leek een venster dat op een ver verleden uitgaf.-- Het geheel was één kleurenfeest. In het bleke blauw van de hemel nestelde zich een schitterend - witte cumuluswolk, die traag aan het voorbijschuiven was.

In zachte, blauwgroene drommen, dreven de bergen weg, de groep posters van de rivier voorbij, die zeegroen wond rond de tuinhellingen. Purper gesteelde suikerrietvelden, samen met stralend-groene graanstalen, vormden een dambord, in wiens middenpunt een reusachtig vierkant van rood en okergeel - het dorp te zien was. Mensen met nootbruine gezichten en in het zwart gekleed bewogen zich daarin,-- traag en met het uitzicht van boerenfiguren in keramiek.

Het hele landschap was één pracht met een beeldindruk van diepe vrede. Hier was het de aangewezen plek om al levend de parabool van het menselijk bestaan - geboorte, verloving, bevalling, kinderopvoeding, oude dag, dood - te doorlopen: de geborgen sfeer van een klein dorp. Vanzelf kwam men onder de bekoring van deze blauwgroene eenzaamheid in oostelijk Kwangsi (...).

2. Wat overkwam als een meesterwerk van vorm, kompositie en kleur,-- van op het standpunt, vanwaar ik het stond te bewonderen, zou ongetwijfeld een zeer verschillend uitzicht krijgen eens dat ik het dorp zou intrekken. Deze zakelijke overweging bracht mij terug in de wereld van de nuchtere werkelijkheid, binnen dewelke dit dorp zou neerkomen op "een dorp gelijk een ander".

En toch: gedurende een zekere tijdsduur had ik het dorp doorleefd als gedompeld in volkomen heldere rust, een eigenschap, die - ofschoon ik besefte dat zij een illusie was - mij toch bleef boeien.

Een 'voorstelling' - het Romantische begrip 'idylle' - had mij in verstrooiing gebracht. Al dromend vluchten in een leven van landelijke eenvoud binnen een gesloten gemeenschap is een belangrijk deel van het fantasieleven van de huidige westerse mensheid.

J.-J. Rousseau (RH 63), die in een Europa van boeren leefde, veredelde de ‘wilden’, terwijl hij aan het mijmeren was over de Hobbesiaans-barre werkelijkheid van het stamleven. (*Opm.: Thomas Hobbes (1588/1679; Verlicht rationeel denker, bekend om zijn Leviathan (1651 (een beeld van een soort politiestaat))*).

De Westerse mens, die in het drukkend fornuis van de eeuw der elektronica leeft, ziet het boerenleven ‘Romantisch’, althans van op afstand, terwijl hij, daar het feit vergeet of onderdrukt, dat de zgn. ‘natuurmens’ dikwijls in armoede gekneld zit, door arbeid opgejaagd wordt en door ziekte ondermijnd geraakt (...).

De schijn van afgezonderdheid van dit dorp was bedrog,-- een list van zijn ligging. Eenheden van het Rode Leger hadden, gedurende de laatste dagen van de burgeroorlog, de streek doorkruist.(...) Jonge kaderleden waren gekomen, in de vroege vijftigerjaren, om de rijken aan te houden en de armen te collectiviseren. Rode Wachten waren, in de late zestigerjaren (*opm.: de ‘Cultuurrevolutie’*), tot hier geraakt om de beelden der godheden en de gedenkplaten van de voorouders te vernielen.

Dit gehucht was een ‘productiesysteem’, onderdeel van een ‘productiebrigade’, die, op haar beurt, een onderdeel van een ‘commune’ was,-- want ook hier volgt de ‘productie’ van maïs en suikerriet ‘het centrale plan’. Hoe ongerept en afgezonderd ook deze nederzetting leek, zij was, onmiskenbaar, de verst reikende greep van de leiband der macht, in de handen van Peking”.

Een toemaatje.

-- *Lewis Mumford, Technics and Civilization*, New York, 1934;
-- *Jeremy Rifkin/ Ted Howard, Entropy (A New World View)*, New York, 1980,
hebben het o.m. over de middeleeuwse leefwereld.

(1) Het natuurlandschap was (overheersende trek; RH 108: totaliteit) “wouden waarin mensen woonden”.

(2) Het cultuurlandschap was navenant: voor de steenkool en de stoommachine was ‘hout’ het energietype bij uitstek. Het was grondstof, brandstof en kern van afgewerkte producten (gebruikte voorwerpen, handwerktuigen, toestellen (schepen, olie- en wijnpersen, drukpersen)). Volks: “Het was allemaal bos en hout dat de klok sloeg”.

Typologie.

Wij kunnen, nu, samenvatten.

Bibl. st.:

-- B. Vouilloux, *Le tableau: description et peinture*, in: *Poétique* 65 (*Raconter, représenter, décrire*), 1986 févr., 1/18.

-- In dat artikel verwijst Vouilloux naar *Gérard Genette, Introduction*, in: *P. Fontanier, Les figures du discours*, Paris, 1977, 16. Daar beweert, terecht, Genette dat traditionele retoriek zes hoofdtypes van beschrijven kent:

1. Topografie (landschapsbeschrijving);
- 2.a. Prosopografie (uitzichtsbeschrijving),
- 2.b. Ethopee (innerlijkheidsbeschrijving);
3. Portret (in willmann's termen: karakteristiek);
4. Parallel;
5. Tableau (schildering).

Waarbij Fontanier nog een zeven: type voegt, de chronografie.

Hierboven hebben wij van alle zeven én kentrekken én applicatieve modellen gegeven.

Opm.-- Wanneer gij, dus, leest of zelf tekst vormt, tracht u, wanneer gij beschrijvings-type vaststelt, een zuiver beeld te vormen van het juiste type.

Beschrijving is geen 'verklaring'.

Hier komen de 'reducties' (versta: 'Ausklammerungen' (uitschakelingen)) van Edm. Husserl (1859/1938; stichter van de intentionele Fenomenologie) van pas. 'Beschrijven', in Husserliaanse geest, is het thema 'zuiver' vatten -- door alles uit te schakelen wat niet onmiddellijk gegeven is. Het is rein waarnemen - zintuiglijk of geestelijk - en niets meer dan dat.

De uitschakelingen zijn hoofdzakelijk:

1. het feitelijk bestaan buiten de waarnemingsact zelf (b.v. "In de verte meen ik een mens te zien komen"; voorlopig doe ik voort met die onzekerheid; RH 59: lemmatische methode (d.i. het zich toespitsen op de 'essentie' ('eidos' geheten door Husserl, d.i. de liefst algemene zijnswijze van het gegeven));

2.1. het waarnemend ik en zijn niet-waarnemingsakten (b.v. "Ik meen mijn persoonlijke vijand te zien komen in de verte"; het waardeoordeel omtrent hem wordt 'eingeclammert')

2.2. de overleveringen omtrent het object ("Wat anderen, voor mij of gelijktijdig met mij, over die persoon denken" wordt uitgeschakeld);

2.3. de theorie omtrent het thema ("Iedere vijandschap projecteert onware dingen in wat vijandig is of overkomt": die gedachte komt niet in aanmerking, wanneer men louter beschrijft). - Studentin/ student, hou a.u.b. terdege rekening met deze Fenomenologische raad, wanneer gij louter 'beschrijft', d.i. uw directe waarnemingen zuiver weergeeft.

De beschrijving van het waardeoordeel.

Bibl. st.: J. Ruytinx, *La morale et les sciences*, in: *Philosophica Gandensia* (Meppel), New Series, 10 (1972) 1/12.

David Hume (1711/1776; toppunt van Engels Enlightenment) staat bekend om zijn stelling dat men uit feiten geen ethiek (de waardeoordelen van het geweten) kan afleiden. De Taalanalytische filosofie heeft dat Humiaans thema hernomen.

Uit vooropstellingen, in de aantonnende wijze (indicatieve premissen), komen nooit normatieve, gedragvoorschrijvende nazinnen voort. Sterker en literatologisch gezegd: uit louter beschrijvende (descriptieve) voorzinnen kan men geen niet-descriptieve nazinnen afleiden. Zo b.v. voorschriftbehelzende ('normatieve'), waardeschattende ('evaluatieve'), bevelende zinnen.

Hier knopen wij aan M. Scheler (RH 97) en A.O. Bettermann (RH 97) aan. Vooral Scheler stelde: "Es gibt ein ursprüngliches intentionales Fühlen" (Er bestaat een oorspronkelijk (d.i. tot niets anders herleidbaar) 'intentioneel' (d.i. op een object afgestemd) voelen).

Appl. model.

Zo b.v. "Ik heb een gevoel wroeging,-- om reden van een misstap". Dit gevoel kan opkomen en afdrijven. Daarin zit een waardevoelen. Ik voel de waarde aan van het niet kwaad doen. Van 'goed handelen'. Het feit dat ik een medemens, in mijn koopwaar, gedeeltelijk bedrogen heb, komt mij nu op als 'verwerpelijk'. Het bedrog is een feit. De verwerpelijkheid, vanuit ethisch oogpunt (d.i. als ik mijn geweten laat spreken), is niet - niets, maar 'iets'. een feitelijke gegevenheid, een werkelijkheid met eigen wezensaard. De waarneming daarvan is waardevoelen.

Besluit:

de afkeurende zin "Ik voel mijn bedrogsdaad als verwerpelijk aan" is een vaststelling van een feit en de feitelijke (on)waarde van dat feit (die wel onderscheidbaar, maar niet scheidbaar zijn).

Weliswaar spelen, in waardevoelingsacten, allerlei objectieve en subjectieve factoren. Ik kan op de prikkel, die de aangevoelde (on)waarde is op meer dan één wijze de reactie laten volgen (RH 89) : ik kan de wroeging ontkennen (verdringen, onderdrukken); ik kan op mijzelf woedend worden; ik kan er neerslachtig bij worden; ik kan de (on)waarde ook aanvaarden. Maar, voor die groep mogelijke reacties, situeert zich het waardecontact,-- het contact met een feit. Dit feit behelst de feitelijke (on)waarde. Deze kan ik beschrijven in beschrijvende zinnen.

VIII. Verhaalleer (narratiek, narratologie). (122/140)

Bibl. st.:

- Rimmon-Kenan (*Sholomith*), *Narrative Fiction*, London/ New York, 1933;
- Cl. Bremond, *Le message narratif*, in: *Communications 4 (Recherches sémiologiques)*, Paris, 1964, 4/32;
- R. Fayolle, *La critique*, Paris, 1978, 213/216 (*L'analyse du récit*);
- Mieke Bal, *Narratologie*, Paris, 1977;
- P. Ricoeur, *La narrativité*, Paris, 1980;
- G. Genette, *Nouveau discours du récit*, Paris, 1983;
- J.-M. Adam, *Le récit*, Paris, 1984;
- id., *Le texte narratif*, Paris, 1984.

'**Narratiek**' of '**narratologie**' (van het Latijn 'narrare', verhalen) is een nieuwe naam voor een oude zaak. Reeds Platon en Aristoteles hadden daar teksten over.

Terloops: aansluitend aan het Griekse 'diègèsis', verhaal, heet men de verhaalkunde ook wel 'diëgetiek'.

1. Verhalende teksten ('poëzie'), volgens Platon, omvatten zowel het louter woordelijk-tekstuele vertellen als het toneelspel, dat, natuurlijk, ook teksten omvat, maar deze situeert een 'actio' (RH 13v.: dramaturgie), een acteren.

Terloops: P. Ricoeur, *Temps et récit*, I, Paris, 1983, volgt daarin Platon: dramatiek en diëgetiek vormen één type.--

2. Aristoteles, *Poëtië* 1450a 2/3, heet de kern van het drama (toneel) 'muthos', verhaal (hier niet in de godsdienstwetenschappelijke zin van 'mythe').

Terloops: Gérard Genette, *Nouveau discours du récit*, houdt zich aan het Aristotelische woordgebruik: verhaal is wel, als men wil, dat wat in een toneelspel geacteerd wordt, maar is geen drama. Hij verzet zich tegen de verbrede betekenis.

Besluit: kwestie van afspraak. Zoals wij zagen, had ook de Deuterosofistiek (RH 29) haar verhaalkunde.

De huidige narratologie is, o m. sterk op gang gekomen n.a.v. Vladimir Propp, *Morfologija Skazki (Morfologie van het sprookje)*, Leningrad, 1928 (in de stijl van de Russische Formalisten; RH 35)

Opm. -- Een soort probleemstand (RH 66) van de recente narratiek is M. Mathieu-Colas, *Frontières de la narratologie (Discussion critique)*, in: *Poétique* 65 (Raconter / Représenter / Décrire), 1986 (févr.), 91/110.

Beschrijving en verhaal.

Eigenlijk is verhalen, in welomschreven, brede zin, een beschrijven. B. Vouilloux, *Le tableau (Poétique 65)*, 11s, zegt dat ieder gegeven (thema) vatbaar is voor twee perspectieven:

a. het gegeven wordt in zijn synchronische wezensvorm weergegeven (beschrijving);

b. hetzelfde gegeven wordt in zijn diachronische wezensvorm weergegeven (verhaal).

Wat b.v. *J. Broeckaert, Le guide du jeune littérateur*, Brxlls/ Paris/ Bois-le-Duc, 1872,180, als volgt uitdrukt:

(i) de beschrijving van een gelijktijdig stel gegevens (“un tableau simultane”) is een beschrijving;

(ii) de beschrijving van een verloop (“une action successive”) is een verhaal.

Dit samengaan is volkomen begrijpelijk: de eerste bedoeling van beschrijven en verhalen is niet b.v. ‘verklaren’ (RH 120), want men verklaart maar - methodisch - wat men eerst beschreven heeft (in zijn existentie/ essentie en, gebeurlijk, in zijn omstandigheden). De eerste bedoeling van beschrijven en verhalen is, ook, niet ‘evalueren’ (RH 121), want een waardeoordeel - methodisch verantwoord - komt pas na de beschrijving, resp. het verhaal. - Dit ligt aan de objectgerichtheid (RH 107), die a.h.w. gedefinieerd wordt (RH 107) hetzij in de beschrijving hetzij in het verhaal.

De anekdote (kleinste verhaalseenheid) (123/125)

Descartes (1596/1650; stichter van het Moderne Verlichte Rationalisme) - om een onoverzichtelijke totaliteit ... ‘rationeel’ (overzichtelijk) te maken - splitste ze op in haar kleinste elementen. Zo nemen wij de ‘anekdote’ als, misschien, de kleinste ‘eenheid’ van het verhalen. Om, daarin, de structuur van alle verhalen af te lezen.

‘An.ek.doton’, in het Antieke Grieks, is o.m. ‘on.uit.gegeven’. Nu betekent ‘anekdote’ een verhaal dat kort, maar pittig (kernachtig, geestig, snedig, aantrekkelijk) is.

M. Maloux, L’ esprit à travers l’ histoire, Paris, 1977, 20, typeert de anekdote als volgt.

Anekdoten zijn gekenmerkt door

i. originele (singuliere) of hoogstens zeldzame (uitzonderlijke) ofwel

ii. schilderachtige (pittoreske) gezegden of feiten.

Georges Lenôtre (1857/1935) zei ooit dat men tot de grootschalige geschiedenis doordringt d.m.v. de kleinschalige. *Prosper Mérimée* (1803/1870), *Chronique du règne de Charles ix*, préface, zegt:

“Eigenlijk interesseren mij, in geschiedschrijving, enkel de anekdoten. Daaronder gaat mijn voorkeur uit naar die anekdoten die een wezensgetrouwe schildering (RH 109) van de zeden en de karakters van een bepaald tijdvak vertegenwoordigen”.

Let op: de ernstige anekdote geeft ons een historisch verifieerbaar gebeuren, terwijl het ‘verhaaltje’ ‘historietje’, (verdichtseltje) ofwel waar ofwel ‘goed gevonden’ is.

Appl. model.

(1), George Bush, president der USA, in 1988, was ooit in gesprek met paus Johannes-Paulus II (Karol Wojtyła, paus sedert 1978), o.m. over Mao Tse Toeng en mevrouw Brezjnev.

a. Bush was USA - ambassadeur in Communistisch China. Mao Zedong (recente schrijfwijze; 1893/1976; stichter van de Chinese Volksrepubliek) was, iets voor zijn dood, in gesprek met Bush : “Straks ga ik naar de hemel. Ik heb van God al mijn uitnodiging gekregen”. Wat, natuurlijk, niet strookt met ‘religie opium van het volk’ (Marx).

b. Bush was op de plechtige uitvaart van Leonid Brezjnev (1906/1982), staatshoofd der Sovjet-Unie. “Daar - te midden van het centrum van een totalitaire, koud - triestige staat - stond Mevrouw Brezjnev, voor de laatste keer, haar man te bekijken. Met een niet te misduiden gebaar buigt zij zich neer ... om een kruisteken over de borst van haar man te maken”. (*Journal de Genève* 21.09.1987).

(2) *Michaële Denis, Un léopard sur les genoux*, Paris, 1956, 35s., vertelt dat zij, als actrice in een Hollywood - équipe, de opnamen van De mijnen van koning Salomon (Kenya) mee maakte.-- Haar verhaal is een uitgebreider anekdote. Wij delen het in.

a. ***Voorknoop*** (‘ektneis’, expositio).-- Ik had een jongetje van negen jaar aangeworven om mijn grimeerkistje te dragen. De fooien, die ik hem gaf, brachten hem in een categorie, die hoger lag dan die van zijn vader. Ik vermoed dat hij aan mij zeer gehecht was.

b. ***Knoop*** (‘desis’).-- Omtrent een jaar later, -- toen wij op het punt stonden Nairobi te verlaten (...), kwam hij mij opzoeken. Ik bekeek hem : ik vermoedde dat hij iets wou zeggen. Ik dacht dat hij in geldnood zat en wilde hem geld geven.

c. ***Omslag*** (‘peripeteia’).-- Hij weigerde. Het kopje gebogen, bleef hij voor mij staan, met een tranenwaas voor zijn donkere oogjes.--”Leg eens uit” zei ik.-- “Gij moet mij als uw kind aannemen”. -- “Maar uw vader en moeder” zei ik “zouden erg boos zijn, als zij hun zoon verliezen!”. -- Het negerjongetje gaf geen antwoord.

d. ***Ontknoping*** (‘lusis’). Ik nam hem bij de kin en zei :”Ik zal uw tante zijn, de zuster van uw moeder”. -- Zijn gezichtje klaarde op. Opgeruimd zei hij :”Tot weerziens”. Ik heb hem zingend zien weglopen.

Vergelijk de indeling met RH 99/100, waar, echter, de ontknoping zo goed als mankeert. Wat het verhaal een ‘finis ex abrupto’, een plots afbreken als einde, bezorgt.

Opm.-- Het tweede applicatief model van anekdote hebben wij uitgekozen, omdat het een ontmoeting (‘rencontre’, ‘encounter’) weergeeft.

Bibl. st.: F. Buytendijk, *Zur Phänomenologie (RH 120) der Begegnung*, in: O. Fröbe - Kapteyn, *Eranos-Jarhrbuch*, 1950 (*Mensch und Ritus*), Zürich, 1951, 431/486.

Buytendijk zet daar een soort theorie omtrent de (Existentieel-Fenomenologische duiding der) ontmoeting uiteen. Kort gezegd: “iemand ontmoeten” komt erop neer dat men tot een meer dan oppervlakkige kennismaking komt. Doorheen het ‘uitzicht’ (RH 108.1: object van prosopopee; ‘prosopon’ is, in het Antieke Grieks, ‘masker’), op ‘dieper vlak’, de medemens leren kennen zo dat men “van ziel tot ziel” (RH 108: object van ethopee) met elkander communiceert en tot interactie komt (object van signifik (RH 41vv. (verstandhouding);44 (psychodramatische vorm der ontmoeting)).

De filmactrice, in een heel simpel verhaal, suggereert meer dan zij het zegt, een echte ‘ontmoeting’ tussen haar en een, in beginsel, totaal vreemd Negroafrikaans jongetje,-- over de grenzen van het “anders - zijn” (RH 69) heen.

Opm.-- Wat men heet ‘histoire anecdotique’ of ook ‘History From Below; bestaat, in hoofdzaak uit een stelling, gestaafd door een stel (goed gekozen) anekdotes.

Cfr H.C. Ehalt, *Geschichte von Unten*, Wien, 1984, waarin een oudere volkskundige traditie, hersticht tot Alltagsgeschichte, het ineen bestaan van ‘Alltag’ (het alledaagse leven) en ‘Kultur’ (algehele cultuur) bewijst.

Studentin/student, hier blijkt de reden waarom wij én bij beschrijving én bij verhaal blijven stilstaan: in iedere beschrijving en verhaal, een stelling (RH 86).

A. Wie puur beschrijft of verhaalt, laat de stelling onuitgedrukt (impliciet). Dat kan charmeren,-- als pure beschrijving, als verhaal om het verhaal.--

B. Wie een verhandeling maakt, schakelt, voortdurend, beschrijvingen en verhalen in,-- maar drukt de stelling erin uit.

Zo b.v. M. Denis’ anekdote: door er de beschrijving van een ‘ontmoeting’ in te ‘lezen’ (duiden), werd de stelling erin uitdrukkelijk gemaakt.

Nadere omschrijving.

RH 123 zagen wij de definitie: “de weergave van de diachronische wezensvorm van een gegeven”.

Preciseren wij nu. - *Aristoteles, Poët.*, 1450a 2/3, definieert: “De ‘muthos’ het verhaal, is de ‘mimèsis’, weergave (niet nabootsing), van een ‘praxis’, handeling”. Het object - aldus de Stagiriet - zijn ‘ta pragmata’, de feiten. Het verhaal is, daarvan, de ‘sunthesis’. De gesloten weergave. In *Poët.*, 1450b 23, heet Aristoteles het verhaal een ‘sustasis’. De structuurweergave, van de feiten zo dat deze uit het verhaal te voorschijn komen als een volledige en samenhangende ‘handeling’ (= gebeuren ‘proces’). Normaal is dan ook dat die ‘handeling’ een zeker ‘megethos’, een zekere, minimale omvang heeft (een zinnetje of twee kan men moeilijk een ‘verhaal’ heten).

Het omstandige verhaal.

U. Eco Naschrift bij De naam van de roos, Amsterdam, 1984, 41, wijst, in dit verband, op de klassieke eisen: de ‘handeling’ in kwestie moet eenheid vertonen (samenhang) en, liefst, ook eenheid van tijd (diachronisch); en plaats (synchronisch)

Dit behelst de omstandighedenmethode (RH 7, 106,-- vooral 116 (beschrijvingstype).

Terecht zegt de oude *C. Ansote, Traité* pr., 49: “Het verhaal is de uiteenzetting van een werkelijk of ingebeeld feit, -- met alle belangwekkende (significante, ‘relevante’) omstandigheden, die ermee samengaan, vanaf de oorsprong tot de eindafloop”. *T.A. van Dijk, Tekstwetenschap*, 150/155 (*narratieve structuren*), zegt dat slechts de niet redundante (niet-overtollige) omstandigheden niet vervelen (de verhaalspanning gaande houden: wat volgt moet, immers, onbekend, ‘nieuw’, of, althans quasi-onbekend zijn).

Opm.-- ‘Praxeologie’

‘Praxis’, een gebeuren, vormt praxeologie, handelingsleer. Verhalen is een praxeologisch gebeuren: de handeling, haar fasen, de omstandigheden, zijn het object van de praxeologie.

Appl. model.

L. Rademaker/ H.Bergman, Sociologische stromingen, Spectr./ Intermediair, 1977, 148, 149, geeft ons een toepassing.

De situatie (= geheel der omstandigheden) van de betrokkenen, die sociologisch nagegaan worden,- hun handelen, hun gedragsalternatieven worden door het verslag (‘account’) in een gepast kader geplaatst: “Wie zei daar weer iets? Tegen wie? Waar/ wanneer?”.

Opm. -- Alfred North Whitehead (1861/1947; met Russell schrijver van *Principia mathematica*, een der basiswerken van de huidige logistiek) staat bekend om zijn procesdenken,.

Centrale gedachte: het heelal, dat hij als een ‘organisme’ duidt, bestaat uit ‘events’ (gebeurtenissen: niet uit ‘dingen’ (die, in zijn taalgebruik, per definitie, geen beweging, verandering, ‘handeling’, kennen). In zo’n filosofie is verhalen, dan ook, een hoofdzakelijk iets.

Terloops: ‘proces’ is ‘verloop’ d.i. een reeks deelgebeurtenissen, die samen één gehele ‘event’, gebeurtenis, uitmaken.-- Wat met b.v. Aristoteles’ definitie, hierboven sterk overeenkomt.

De ‘actanten’. (127/130)

Bibl. st.: Kr. Hemmerechts, *A Plausible Story and a Plausible Way of Telling It (A Structuralist Analysis of Jean Rhys’ Novels)*, Frankf.a.M./ Bern/ New York, 1986.

-- Jean Rhys (1890/1979) is een Engelse romanschrijfster,-- met o.m. vijf romans. In structurele stijl ontleedt Hemmerechts de structuren. Zij steunt zich o.m. op A.J. Greimas en G. Genette. De verhaaltheorie onderscheidt, in dat geval, in Saussuriaans-Structurale zin,

- (1) een oppervlaktestructuur (de ‘actantiële’ zijde) en, verborgen,
- (2) een diepte- of ‘semantische’ structuur.

De ‘actanten’, d.i. actoren/ actrices van een verhaal streven, binair of in ‘systechie’ (tegenstellingspaar) geordend, een doel na. Met name : zij willen b.v. iets verwerven of, het tegenmodel, vermijden. -- Op de ‘achtergrond’ (in Structurale taal : ‘diepte’) ziet Hemmerechts ‘machten’. Deze zijn, in zekere zin, ‘actanten’, maar in de ‘diepte’ van het gebeuren (de handeling).

Zo b.v. werken zij, even binair (in systechievorm), in op de onderneming (handeling) der actanten: door b.v. te begunstigen of, het tegenmodel, tegen, te werken.

Besluit: de ‘macht’ is de begunstigende/ tegenwerkende ‘instantie’ (onderdeel van het gebeuren) en de ‘actant’ is de begunstigde/ tegengewerkte ‘instantie’.

In Jean Rhys’ romans, nu, doet zich iets eigenaardigs voor, althans vanuit Hemmerechts’ perspectief: de actantiële rollen zijn afwezig. De heldinnen b.v. ‘leven’ er, zonder meer, in volkomen overeenstemming met zichzelf en de omgeving,-- als ‘vrije en zelfstandige wezens; zonder ‘machten’.

Een toepassing.

Hoe ongewoon Hemmerechts' voorstelling u ook mag overkomen, toch zit in het schema "actanten/ machten (oppervlakte/ diepte) - ook buiten de Structuralistische zienswijze - een echt inzicht, dat u, studentin/ student, gebeurlijk kan inspireren.

Men denke b.v. aan *Ch.R. Maturin* (1782/1824; Iers schrijver van 'romans noirs'; zo *Melmoth of de omzwervende mens* (1820)). Het boek werd in het Frans vertaald: *Melmoth ou l' homme errant* (Trad. intégrale), Paris, 1988.

Men denkt, bij het inzien, aan Ch. Baudelaire (RH 73) of André Breton (1896/ 1966: Surrealist). Melmoth drukt iets uit dat oeroud is, reeds in de Archaische (= oeroude) culturen bekend, nl. het 'demonisch' (in Kerkelijke taal: 'Luciferiaans') element of, in Hemmerechts' taal, 'macht'. In iedere man, in iedere vrouw.

Wees niet zo verwonderd: iemand als *M. Scheler* (RH 97,121), in zijn *Die Stellung des Menschen im Kosmos*, Darmstadt, 1930 (geschreven toen Scheler niet meer Katholiek was), 83, heeft het zeer nadrukkelijk over "de demonische, d.i. t.o.v. alle geestelijke ideeën (eerder Platonisch te verstaan (RH 53)) en waarden blinde drang" in de hele kosmos, in specie in de mens.

Appl. model.

R. Ambelain, Le vampirisme (De la légende au réel), Paris, 1977, 205, verhaalt ons iets dat 'actanten' en 'machten' goed doet inzien of aanvoelen.

1. Verleden eeuw leefde een vrouw, tussen de vijfendertig en de veertig jaar, Eugénie... te Edney, nabij Bordeaux. (// Therèse Neumann) Zij ging door voor een 'zienster' (mantisch begaafde) en was, bovendien, occult sterk begaafd en kon, b.v., naar willekeur, wezens uit de andere wereld doen 'verschijnen' ('theürgie').

Een medische eigenaardigheid: haar buik stond regelmatig gezwollen; zij had benen als van een 'hydropique' (waterzuchtige); zij leefde - zo schijnt het - twaalf jaar lang van louter water,- een fenomeen dat men nog hoort vertellen.

Zij was, natuurlijk, zelfs in het Verlichte Frankrijk, her en der bekend. Vele groten der aarde, onder wie Adolphe Thiers (1897/1877; historicus en staatsman),-- vele artsen, natuurlijk, onder wie een Dr. Fortin, die Ambelain tot bron dient, kwamen haar 'bezichtigen'.

2.a. Zoals zeer vaak in de 'alltagsgeschiede' (RH 125), duiden heel wat mensen, zeer naïef, "ses dons" (haar gaven) om tot tekens van godgegeven 'heiligheid'. Gevolg: uit heel het departement bracht men kinderen tot haar "om ze te zegenen".

2.b. (a) *Het feit.*

De zeer opvallende wijze waarop (*opm.*: omstandigheid: hoe?) zij als genezeres optrad, stemde ten eerste tot achterdocht: zij viel, letterlijk, op die kinderen, greep ze vast, kuste ze met hartstocht (“avec fureur”) op de lippen, de keel, het kopje.

2.b (b) *De duiding.*

Sommige omstaanden zegden, onvermijdelijk :”Het is alsof zij, een ‘vampire’ gelijk, zich aan kinderbloed verzadigt”.

De verificatie.

(i)a. In de winterperiode - als de wegen van verleden eeuw moeilijk waren - kreeg Eugenie weinig kinderen als ‘cliënteel’. Merkwaardigerwijze: gelijktijdig met die kinderafwezigheid (voorteken), werd ‘de heilige’ ziek.

(i)b. Maar, in de zomer kwamen de moeders met kinderen weer volop opdagen. Merkwaardigerwijze: gelijktijdig daarmee (voorteken) kwam zij duidelijk weer tot leven” (aldus, letterlijk, Ambelain).

(ii) Dr Fortin, die blijkbaar een schrander arts was, kwam op zekere dag op de gedachte ze te ‘magnetiseren’ (*opm.*: een dosis ‘levenskracht’ toedienen), maar zonder ze te verwittigen. Resultaat van dit bewust uitgevoerde experiment: tot grote verbazing van de omgeving volgde hierop (voorteken) een baarmoederbloeding (vervolg).

Later, na heel wat emoties, stond Eugenie op, kreeg gewone honger gelijk iedereen en genas op korte tijd.

a. Wij hebben het verhaal opzettelijk ingedeeld, omdat meteen een andere verhaalstructuur bloot komt.

b. Wij hebben het basiskoppel van alle verhalen “voorteken/ vervolg” op het einde, in het toetsingsgedeelte (verificatie), in de tekst zelf, gedeeltelijk, doen uitschijnen.

c. Nu wijzen wij erop: de actante, aan de oppervlakte, was blijkbaar Eugénie, de ‘heilige’; de ‘macht’, in de diepte van haar ‘acteren’ (een betere naam is er niet), was...wat? Mensen als Ambelain, o.g.v. overduidelijk materiaal, geloven in ‘vampirisme’, het feit dat sommige mensen - langs ‘occulte’ (wat niets anders betekent dan “moeilijk of zelfs niet wetenschappelijk te controleren”) wegen - zoiets als de ‘bloedziel’ (de uitdrukking komt in alle Archaïsche culturen voor) ‘uitzuigen’, zo dat b.v. de kinderen wel ‘gezegend’ werden, maar ‘iets’ (RH 46: iets (suggestief model), 94 (Tilton versus Monroe), 104 (irrationeel kopen)), i.p.v. het te krijgen, kwijtraakten.-- Wat, volgens leerkrachten, b.v. ook in scholen lijkt voor te komen.

Opm.

- J. Habermas, *Theorie des kommunikativen Handelns*, Frankf.a.M., 1981;
- H. Kunneman, *Habermas' theorie van het communicatieve handelen (Een samenvatting)*, Meppel, 1983, geeft ons een verdere theorie omtrent de 'actanten'.

Volgens J. Habermas (1929/ ...), tweede generatie der Frankfurter Schule (noch Positivistisch noch Hermeneutisch), kunnen alle intersubjectieve (tussen 'subjecten' of enkelingen zich afspelende) en sociale handelingen in twee types ingedeeld worden.

1. De 'strategische' handelingen.

De 'actoren / actrices' bevoorrechten hun/ haar individuele behoeften en belangen (zo b.v.: het najagen van winst, maximalisering van de nuttigheidswaarde om doeleinden te bereiken; m.a.w.: met geld of machtspositie druk uitoefenen of compromissen sluiten; vgl. RH 98 ('ramende waardering')).

2. De 'communicatieve' handelingen.

De actanten willen het handelen ineenvoegen d.m.v. verstandhouding. Daartoe 'definiëren' (RH 79) zij de handelingssituatie (= omstandigheden) - "Dit behoort gedaan te worden" - gezamenlijk en ontstaan, onderling, wederzijdse aanwijzingen - "Ik ga dit ondernemen; gij neemt dat op uw verantwoordelijkheid". I.p.v. machtsverhoudingen komt hier betwistbaarheid: de 'regulatieve taalhandelingen' (vgl. RH 47: taaldaad), d.i. de zo-even vernoemde definities en aanwijzingen, kunnen steeds betwist worden,-- door een vraagtype als: "Welke goede redenen hebt gij om zo te spreken? - Men denkt, hierbij, onwillekeurig aan Alltagsgeschichte (RH 125), in onze woningen, keukens, tuinen, waar men zo kan horen 'communicatief handelen'".

De feitenvolgorde: (130/137).

R. Barthes, *L'av. sém.*, 152s., zegt dat t.t.v. de Vroegscholastiek (Karolingische Renaissance) een tijdgenoot van Alcuinus (730/804) de feitenvolgorde tweeledig zag:

- a. 'ordo naturalis', d.i. men verhaalt de handelingsonderdelen in de volgorde van de feiten zelf (vanaf het begin);
- b. 'ordo artificialis', d.i. men begint ergens later (middenin b.v.).

Opm.-- De 'Nouveau Roman',

(1) In de traditionele roman is 'de draad' duidelijk : plaats en tijd, actanten, het handelingsverloop (voorteken/ vervolg; voorknoop/ verwickelingen/ ontknoping) worden in geordende en, vooral, doorzichtige volgorde weergegeven.

(2) In de 'Nieuwe Roman' - sinds 1950+ (Frankrijk, Duitsland, Nederland, Vlaanderen en elders) - is er a.h.w. 'geen draad'.

(i) Een Alain Robbe-Grillet, een Michel Butor, een Nathalie Sarraute, een Claude Simon,-- elk van de protagonisten van de Nieuwe Roman gaat zeer individueel te werk.

(ii) Hoofdindruk: de doolhof labyrint. Het actuele levens- en wereldaanvoelen, immers, gaat gebukt onder de massale indruk dat én de eigen persoonlijkheid ('ziel') én de wereld rondom ons als totaliteit in de exhaustieve zin totaal ondoorzichtig zijn. De ervaringen, waarnemingen, die wij hebben én van onszelf en van onze omgeving, zijn slechts inductieve steekproeven meer niet.

Met een *U. Eco* (1932/2016; *De naam van de roos*), de semiotieker, kan men hoogstens uit vage 'tekens' en verwarrende 'sporen' iets opmaken.

(iii) De verhaalvolgorde geeft dit labyrintisch levens- en wereldgevoel weer: de lezing van nieuwe romans is 'moeilijk' - niet dat zij 'geleerd' zijn, maar er is a.h.w. geen 'draad'.

Het is zoals op het dagelijkse tv- scherm: Brigitte Bardot, XX-ste eeuw, komt voor Karel de Grote (vroege Middeleeuwen), waarop dan een filmpje van Walt Disney volgt, waarop dan het nieuws volgt, waarop dan publiciteit volgt!

In die zin is de Nieuwe Roman 'realistisch': hij geeft de verhaalstof in een analoge volgorde zoals het dagelijkse leven - weermom Alltagsgeschichte (RH 125) - deze beleeft: nu werk ik, nu telefoneert men, nu eet ik, onderwijl luister ik radio.

(iv) De receptie (RH 38) die de stellers van de Nieuwe Roman veronderstellen, bij de lezer(es), is dat deze zich vereenzelvigd met de auteurs, voor zover deze ... een ontcijferingspoging van de doolhof, die het leven en de wereld zijn, ondernemen,-- dat ook de lezer(es) mede - ontcijfert.

Opm.-- De crisis van het 'subject'.

(i) De Moderns mens geloofde in een autonoom subject, dat, te midden van een chaotische wereld, orde sticht. De typisch 'Moderne' roman stelde dan ook "het subject", het handelende ik, centraal.

(ii) Mensen als de Structuralisten (denk aan Michel Foucault (1926/1984: "Het subject is maar schuim te midden van de structuren") of een *Derek Parfit, Reasons and Person*, Oxford, 1986, beweren dat dat Moderne 'ordestichtende subject; meester over de handelingen van het leven, in de grond ofwel niet bestaat ofwel zeer ondergeschikt is aan 'structuren' (natuurkundige, psychologische, culturele).

Wat enigszins richting Nouveau Roman is.

Opm. - Wat men heet “Het Moderne subject” komt nog meer tot zijn recht, wanneer men het Middeneeuwse auteurschap bekijkt. *Claire Jaquier, Deux visions du Moyen âge*, in: *Journal de Genève* 11.07.1987, analyseert kort twee boeken:

-- *R. Dragonetti, Le mirage des sources (L' art du faux dans le roman médiéval)*, Paris, 1987;

-- *P. Zumthor, La lettre et la voix (De la 'litterature' médiévale)*, Paris, 1987 -, waaruit blijkt dat de Middeneeuwse schrijver de naamloosheid verkoos, in de meeste gevallen. Niet alleen wilde hij niet als steller gekend zijn; hij deed van alles om te maken dat men er nooit achter kwam dat hij het stuk geschreven had.

Zelfs de klerken, die teksten overschreven, sprongen met auteurschap zeer vrij om: zij vonden desnoods de tekst, die zij moesten kopiëren, uit! Wat ‘contradictio in terminis’ (innerlijke tegenspraak) is, natuurlijk. Letterdieverij (‘plagiaat’, d.i. de tekst van een andere (voor de eigene doen doorgaan) gaf er, in de Arabische term voor ‘poëzie’, aanleiding toe om ‘plagiaat’ te denken ‘poëzie’ was letterdieverij.-

Maar zegt Cl. Jaquier: “Rien n’ était, en ce temps, plus créateur que le copie” (vrij vertaald: Niets was, toentertijd, zo creatief als het afschrijven).

Hoe verstaan wij, van 800 tot 1450, van het ‘Moderne subject’, dat ‘auteur; ja, absolute auteur, van zijn individueel werk wil zijn. Dat er vooral voor wil gekend zijn!

Nadere analyse van het koppel “voorteken/ vervolg”, (132/133)

Een tekst, die verhaalt, sticht een volgorde. De kleinste eenheid daarin is het tegenstellingspaar ‘voorteken/ vervolg’. Men lette op de zinnen: vooral de bijwoordelijke bijzinnen geven ons de ware natuur van ‘voorteken/ vervolg’. “Omdat/ doordat zij dat gezien had, kon zij niet slapen” (voorteken: iets gezien hebben; vervolg niet kunnen slapen (oorzakelijk of motiverend verband);

“Zij had dat gezien zodat zij niet kon slapen” (gevolgaanduidende zin) komt naar gedachte op hetzelfde neer.-- “Toen hij daar aankwam, was zij juist bezig met de aardappelen te koken” (tijdsaanduidend verband tussen de eerste zin en de tweede);-- “Ik wil dat gij onmiddellijk komt” (de eerste zin heeft zijn inhoud in de tweede).

Besluit: ‘Voorteken/ vervolg’ duidt enkel de pure volgorde der zinnen aan (waar- onder oorzakelijk verband).-- Aristoteles en, met hem, de Middeneeuwse Scholastiek definieerden ‘tijd’ als de volgorde ‘eerder/ later’.

Welnu, geen beter definitie van het koppel ‘voorteken/ vervolg’, dat ieder verband tussen voorgaande zin en de volgende uitdrukt. Nemen wij een voorbeeldje uit Vl. Propp.

1. “Een vorst geeft aan een held een arend. Die arend voert de held naar een ander vorstendom weg”. Het voorteken: “Een vorst geeft ... een arend”; het vervolg: “Die arend voert weg”.

2. In een analoog sprookje ontdekt Propp “Een oude man geeft aan Soesjenko een paard. Dit paard voert Soesjenko naar een ander vorstendom weg”. -- Nog in een ander analoog geval: “Een prinses geeft aan Ivan een ring. Aan die ring ontspringen jongelui, die Ivan naar een ander vorstendom wegvoeren”.

De analogie.-- Is ‘analoog’ al wat deels identisch deels niet-identisch is. Propp’s ‘Formalistische analyse’ steunt daarop.

(i) Niet-identisch zijn de actanten (vorst, oude man, prinses,-- arend, paard, ring (ook dat zijn ‘actanten’ in de bredere zin),-- held, Soesjenko, Ivan).

(ii) Identisch zijn de handelingen (gebeurtenissen), die Propp ‘functies’ noemt.

Het wezenlijke en het bijkomstige.

(i) Bijkomstig is ‘door wie’ de handeling verricht wordt (mens, dier, plant,-- voorwerp,-- buitennatuurlijk wezen),-- ‘hoe’ (met welke middelen) de agentia (= actanten) te werk gaan (overreding, bedrog, geweld, magie),-- ‘met welke bedoeling’ (beschadiging, dienstbetoon, tijdverdrijf).

(ii) Wezenlijk is ‘wat gedaan wordt’ (de functie, de handeling). Cfr. *Cl. Bremond, Le message narratif*, 6.

Besluit.

In de Propiaanse Formalistische analyse is het verband ‘voorteken/ vervolg’ wezenlijk een verband van ‘functies’ (handelingen), die de ene op de andere volgen. Daarbij hebben wij, persoonlijk, de indruk dat de term ‘wat gedaan wordt’ beter vervangen wordt door ‘of er ... gedaan wordt’. Het pure feit, zonder veel essentie!

Appl. model.

Neem een sprookje waarin: “De prinses kwam in de ogen van de boze heks. Zij werd, ogenblikkelijk, in een edelsteen veranderd”. Of: “De prinses kwam in het blikveld van de prins. Terstond verzwoond zij in het niets”. Wanneer wij niet naar de zinnen maar naar de inhoud der zinnen kijken, dan is, duidelijk, het verband ‘voorteken/ vervolg’ er een van “Er gebeurt iets”/ “Er gebeurt iets”/ “Er gebeurt iets”.

Nadere analyse van “voorknoop/ knopen (wendingen, omslagen)/ ontknoping”.
(134/ 137).

Wanneer het verhaal niet een ‘geradbraakt verhaal’ is, zoals in non-sensikale of Nieuwe-Romanstijl, dan is er, minstens gedeeltelijk, de volgorde “voorknoop / knoop of knopen / ontknoping” in onderscheidbaar.

Faseologie.

‘Fasis’, in het Antieke Grieks, was het voorbijgeschuiven, t.o.v. van de maan, in haar ‘fasen’ (opgang, verschijning).

A. Ieder ‘proces’ (Grieks: ‘kinesis’, Latijn: ‘motus’) vertoont, normaal, drie fasen:

- i.** de beginfase (ter sprake in de protologie),
- ii.** de keerpunt- of keerpuntenfase (object van kairologie),
- iii.** de eindfase (object van eschatologie).

B. Dramaturgisch (RH 13) en, dus, ook verhaalkundig, luiden die fasen als volgt.

a. De voorknoop (‘ekthesis’, expositio, inleiding).

De beginomstandigheden (tijd/ plaats, personages (actanten)) - minstens gedeeltelijk - worden verhaald. Ansotte zegt : dit geeft de voorknoop de lokale of, beter, eigen, zelfs singuliere kleur.”

b. De knoop/ de knopen.

‘Desis’ (binding) of ‘plokè’ (verwikkeling, intrige) is de fase, waarin de handeling zich opsplijt in meer dan één vertakking. Broeckaert: ‘une Complication d’incidents’ (een verwikkeling bestaande uit onvoorziene voorvallen).

Aristoteles definieert ‘knoop’ als dat gedeelte van het verhaal dat vanaf het begin tot aan de omslag (ommekeer) ten goede of ten kwade reikt. RH 100 en 124 gaven een voorbeeldje van ‘omslag’!.

c. De ontknoping (‘lusion’, ontbinding).

Ansotte verstaat hieronder de afloop of het resultaat van de handeling. Aristotelisch : het verhaal vanaf de ‘peripeteia’ (peripetie) of ‘metabasis’ (omslag) tot het einde.-- RH 100 gaf ons, echter, wel het uitblijven van zo’n ontknoping. Het heet dan “finis ex abrupto” (plotse afbraak van het verhaal).-- Het kan, overigens, ook zo beginnen : men wordt in de knoop geworpen en moet dan maar, uit het vervolg van het verhaal, opmaken wat de voorknoop was.

Appl. model.

Wij nemen een ballade. Zij is van de hand van Joseph von Eichendorff (1788/1857), uit de Jüngere romantische Schule van de Heidelberger. Deze zeer evenwichtige Romanticus was, ooit, met Ludwig Uhland (1787/1862), uitzonderlijk populair bij het Duitse publiek.

De ballade en het balladeske definiëren is niet gemakkelijk. Misschien is Börries von Münchhausen, die zelf heel wat balladen gedicht heeft, er het dichtst bij:

(i) centraal een handeling;

(ii) deze heeft een voorgrond, zicht- en tastbaar, maar tegelijk werkt een mysterieuze achtergrond door. Deze geeft aan de ballade nu eens iets idyllisch, (RH 117) dan weer iets tragisch; maar dan zo dat het tragische overweegt. Daardoor steekt de ballade schrill af tegen de ‘allegdagsgeschiedenis’ (RH 125).

Opm.-- K.G. Young, Talewords and Storyrealm (The Phenomenology of Narrative), Dordrecht, 1986, zegt dat verhalen twee ontologische zijswijzen (werkelijkheidstypes) vertonen:

a. ‘storyrealm’, de feiten, hier en nu -- oppervlaktefenomenen;

b. ‘taleword’, een type van gebeurtenissen in een ‘andere wereld’. ‘Verhalen’ zou dan het heen-en-weer zijn tussen beide gebieden. – Wat daar ook van zij: de ballade vertoont

(i) actanten en machten (RH 128v.);

(ii) deze wereld en de andere wereld.

Opm.-- De titel ‘Lorelei’ is opsplitsbaar in a. die (ook : der) Lei, rots, en b. die Lure, elf, nimf (vrouwelijke natuurgeest). Dergelijke vrouwelijke wezens, vooral in geïncarneerde vorm, gaan door als “voltreksters van een godheidsoordeel” (Homerisch: een ‘atè’): mooi en zeer aantrekkelijk als zij zijn, is ieder contact ermee, dat niet geoorloofd is, ‘dodelijk’. Aldus een oud ‘geloof’.

Zodat deze ballade tegelijk een lotsanalytische ballade is. ‘Lotsanalyse’ kennen wij uit de mythologieën, maar een *Leopold Szondi* (1893/1986; *Schicksalsanalyse* (1944)), die op die gedachte kwam n.a.v. een lezing van F. Dostojevski (1821/1881; romancier; Christelijk Realist), heeft ze in psychoanalytische zin hersticht.-

Dus nu: *Die Lorelei*.

a.-- *Voorkoop*.--”Es ist schon spat. Es ist schon kalt. Het is al laat. Het is al koud.

b.-- *Knoop*.

Was reitest du einsam durch den Wald? Warum rijdt gij eenzaam door het woud?

Der Wald ist lang. Du bist allein. Het woud is lang (om doorlopen). Gij zijt alleen.

Du, schene Braut, ich führt dich heim!” Gij, mooie bruid, - ik leid u huiswaarts.

“Grosz ist der Männer Trug und List. Groot is het bedrog en de list der mannen.

Vor Schmerz mein Herz gebrochen ist. Door smart is mijn hart gebroken.
Wohl irrt das Waldhorn her und hin. Wel dwaalt de woudhoorn heen en weer.
O flieh : du weizt nicht wer ich bin". Vlucht toch: gij weet niet wie ik ben.
So reich geschmückt ist Rosz und Weib. Zo rijk uitgedost is paard en vrouw.
So wunderschön der junge Leib. Zo wondermooi het jonge lichaam.

c.-- Omslag.

Jetzt kenn' ich dich : Gott steh' mir bei! Nu ken ik u : God sta mij bij!
du bist die hexe Lorelei!" gij zijt de heks Lorelei!
Du kennst mich wohl: von hohem Stein. Gij kent mij wel : van de hoge rots
Schaut still mein Schlosz, tief, in den Rhein. Kijkt stil mijn slot, diep, in de Rijn.

d.-- Ontknoping

Es ist schon spät. Es ist schon kalt. Het is al laat. Het is al koud.
Kommst nimmermehr aus diesem Wald. Gij geraakt nooit meer uit dit woud".

Tot daar deze aartsmooie ballade.

Dat het thema 'Lorelei' een 'motief' een over meerdere werker gespreid thema; RH 66) is, blijkt o.m. uit *M. Genevoix, Lorelei*, Paris, 1978. Dit werk is een roman, waarin jonge Fransen met Duitsers kennismaken (RH 125: ontmoeting).

Ziehier hoe Genevoix een Lorelei, niet in Romantisch - verre, maar in zakelijk - nabije vorm, voorschotelte. -- O.c.,57.

"Het was in Zabern (*opm.*: het huidige verfranste Saverne (Bas-Rhin).-- Zij kwamen in een restaurant terecht (...). Bij het binnenkomen kwamen zij oog in oog met een vrouw,-- groot van gestalte, ietsje majestueus,-- toch een tikkeltje bleek en met een iet of wat afwezige blik.-- Haar getekende maar uiterst mooie ogen vielen hem onmiddellijk op en de wijze waarop zij gekleed was, drong diep tot hem door (...).

Zij bracht de spijskaart, noteerde de bestelling,-- zonder ook maar in iets, iets van haar innerlijk leven prijs te geven. "Wat een curieuze figuur", zei Brigitte, zodra zij de rug gekeerd had. "Maar het is een 'nixe', een verschijning. Zopas uit de andere wereld opgedaagd. Voor ons. Of liever: voor u, Julien! Zij leek u met de ogen "aan te duiden". Hebt gij ze opgemerkt, die ogen? Twee afgronden. Met kleuren als van een waterstroom. Betoverend.-- Men zou zeggen: een Lorelei uit vroeger dagen,-- met haar sieraden van goud, haar gouden kam. Ik heb letterlijk haar haarlokken over haar schouders zien heenvloeien.-- Wees aartsvoorzichtig, mijn jongen: in uw plaats zou ik schrik beginnen krijgen". Iedereen heeft, toen, voor de zoveelste keer hartelijk gelachen".

De bewijskracht van het verhaal. (137/140)

Halen wij, voordat wij dit thema aansnijden, een applicatief model aan.

H. Uyttersprot, Beschouwingen over Franz Kafka, 2. Stijl als wisselstroom of de lijn naar het oneindige, in: *De Vlaamse Gids*, jrg 37 (1953): 9 (Sept.), 534/548, staat stil bij het feit dat de verhalen (novellen, romans) van Franz Kafka (1883/ 1924) twee stijlen (vormgevingen; RH 12) vertonen:

“Zonder moeite herkent men in *Het proces*, in *Het slot*, een vrij regelmatige wisseling:

(i) Kafka discussieert scherp en streng;

(ii) hij verhaalt ook vlot en licht.

Hij is dialecticus (*opm.*: redeneerder) én verteller. In de grote romans is hij beide tegelijk en wel in zulke verhouding dat verhalende, resp. beschrijvende delen en dialectische elkaar ongeveer in evenwicht houden”. (A.c.,534).

De betogende stijl ziet men aan “de ophoping van de discussietermen” (a.c.,546), zoals “deuten, Meinung, erklären, einerseits/ auf der andere Seite”. “In de discussie zelf: deze eindeloze reeks ‘feiten’, ‘hypothesen’, ‘distinguo’ s. (*opm.*: uit de Scholastische taal: ‘Ik onderscheid’),-- waarvan uitdrukkelijk gezegd wordt dat zij onbeperkt kan voortgezet worden (...)”. (A.c.,546v.).

Terloops: dit doet aan RH 85 (“eindeloos grondslagenonderzoek”), 98 (“intellectu-
alistisch criticisme”) denken.

Het is duidelijk dat Kafka ‘verhalen’ schrijft, maar met de wezensaard van een verhandeling, met haar stellingen en haar betogen. Ook: dat zijn verhalen, op zich, zoals wij zagen RH 82 (‘a.technos’), ergens iets bewijzen willen.

Appl. model.

Lou Andréas Salomé ou l’intelligence au féminin, in: *Pénéla* (Paris), 1968: 16 (sept.), 39/49, geeft ons volgende inleiding

“Is het niet verkieslijker in de handen van een moordenaar te vallen dan in de dromen van een loops wijfje terecht te komen? ... De vrouw is, heden, nog niet tot vriendschap in staat. Vrouwen zijn nog steeds katten en vogels of - om het juist te zeggen - koeien”. Zo spreekt *Fr. Nietzsche* (RH 109) door de mond van Zarathustra (*opm.*: ingebeeld woordvoerder van het boek), wanneer hij, in zijn *Also sprach Zarathustra*, in 1883, ertoe besloot de ‘Ueberschensch’ (*opm.*: de hoger geëvolueerde) te verheerlijken,-
- om, meteen, over te gaan tot een reusachtige afrekening met de gehele (*opm.*: bestaande) mensheid.

Aan tekstverklaring van dit meesterwerk van *Nietzsche* moet niet meer dringend gedaan worden. Daarentegen is de ontstaansgeschiedenis van *Also sprach Zarathustra* heel wat minder gekend. Met name: welk drama - intiem doorleefd en daarop veralgemeend - stortte Nietzsche hals over kop in zijn ondraaglijke eenzaamheid, die, enkele jaren later, zou uitlopen op de leegte van zijn waanzin? Waar juist moet men de oorsprong van deze grandioze toekomstvisie (*opm.*: die zijn *Also sprach Zarathustra* is) (...) zoeken? (...).

Een kleine man,-- door zijn maatschappelijke omgeving miskend,-- door zijn vrienden in de steek gelaten,-- door ziekte ondermijnd,-- maar gedreven door de wil om als 'profeet' (*opm.*: vandaar allicht het pseudoniem 'Zarathustra') op te treden, tracht aan zichzelf te ontsnappen. Als zwakkeling droomt hij van grootheid,-- als (*opm.*: door 'vrienden') verradene lastert, bij al wat vriendschap is,-- als door een vrouw afgewezen brandmerkt hij al wat vrouw is. (...).

De heldin van dit drama met drie personages (*opm.*: Lou von Salomé, in +/- 1882, betekende - erotisch gesproken - zeer veel voor Nietzsche, maar zij wou hem enkel, voor zover zij, ook met een tweede man 'beviend' was) -- drama, dat Nietzsche in een weliswaar vruchtbare - wanhoop stortte,-- wanhoop, die hem (*opm.*: het in de aanvang van dit citaat eventjes aangehaalde) scheldproza van zijn *Also sprach Zarathustra* zou ontlokken heette Lou von Selomé, toen nog geen twintig jaar oud.

Lou was groot van gestalte, doortastend van aard en onverbiddelijk,-- als men wil: een vrouwelijk exemplaar van Nietzsche's Uebermensch. Lou was van het type dat recht op zijn doel afgaat, zonder woordverspilling, koel wetend wat het wil,-- een type dat geen andere wet erkent dan de eigen 'wet'.

"In alle eeuwigheid ben ik trouw aan 'herinneringen'. Maar aan mannen zal ik nooit trouw zijn". Zo noteerde Lou het in haar dagboek, kort na haar kennismaking met Nietzsche.

Verwonderlijk is zo'n zinnetje,-- uit de pen van een jong meisje, een eeuw geleden.-
- Het niet te betwijfelen cynisme (*opm.*: schaamtevrijheid) in dat zinnetje verraadt een merkwaardig inzicht in eigen wezensaard. Trouw,-- dat zou Lou, inderdaad, nooit zijn. Of liever : 'trouw' kende zij niet, behalve wanneer het ging over haar - overigens sterk door haar geïdealiseerde - kinderjaren : doorheen alle fasen van het leven van haar gemoed trachtte zij, telkens opnieuw, de sfeer van haar prille jeugd te doen herleven.

Tot daar de tekst van het vrouwenblad Pénéla.

Merk op de opvallende gelijkheid van toon tussen wat Margaret Mead meent op Samoa te mogen vaststellen (RH 62: “geen diepgaande bindingen aan juist één persoon”, -- wat Mead eerder beaamt),-- wat Nietzsche/ Hitler beweren omtrent de niet-huwelijkse liefde (RH 71) en wat Lou von Salomé noteert, als iets evidents.

Vergelijk met de varianten van ‘waardering’, die Bettermann RH 98, opgevallen zijn.

Biografische nota.

Na deze ‘suspensio’ (RH 36) wordt het tijd dat wij iets zeggen over Lou von salomé, nu, sedert enkele jaren, ook in Frankrijk overgrote belangstelling geniet. Nog in Mei 1988 weidde Jean d’Ormesson, voor de tv, uitvoerig uit over ‘la vie agitée’ van Lou von Salomé.

Lou von Salomé (S; Petersburg (= Leningrad) 12.02.1861, Göttingen 05.02.1937) is de dochter van een Russisch generaal.

Haar naam ‘Andreas-Salomé’ ontleent zij haar huwelijk met Carl Andreas (Djakarta (Indonesië) 1846/ Göttingen 1930), die, ofschoon van Hollandse afkomst, volslagen Duitser werd (en oriëntalist).

Behalve de ‘ontmoeting’ met Nietzsche, +/- 1882, had zij een jarenlange ‘verhouding’ met Rainer Maria Rilke (1875/1926; lyricus), die Lou ontmoette, te München, in 1897 (Lou publiceerde daaromtrent *Rainer Maria Rilke* (1928).

Ook Sigmund Freud (1856/1939; stichter der Psychoanalyse) ontmoette Lou, die én zijn (zeer goede) leerlinge én zijn vriendin werd (wat zij o.m. in haar *In der Schule bei Freud*, München, 1965 (posthuum) weergeeft, alsook in Open brief aan Freud (1983 in het Frans verschenen)).

Bibl. st.:

-- Ernst Pfeiffer, Hrsg., *Lou Andreas-Salome, Lebensrückblick*, Frankf.a.M. 1951-1 (Frans : *Ma vie (Esquisse de quelques souvenirs)*, Paris, 1978 - 3).

-- R. Binion, *Frau Lou (Nietzsche’s Wayward Disciple)*, Princeton (New Jersey), 1968;

-- E. Pfeiffer, Hrsg., *Lou Andreas-Salomé, Eintragungen (Letzte Jahre)*, Fr.a.M., 1982 (Frans: *Carnets intimes des dernières années*, Paris, 1983).

Let op: Lou was door en door ‘intellectuele’. Bewijs : in 1880 stuurt haar moeder haar naar Zürich (Zw.). Zij volgt er cursussen van theologie en godsdienstwetenschap, van filosofie en kunstgeschiedenis. Dermate zelfs dat zij, overspannen, naar Rome - Italië was, toentertijd, de toevlucht voor ‘overspannenen’ - moet gaan: daar komt zij terecht bij de Duitse Feministe Malvida von Meysenburg, in wier salon jarenlang de Europese intelligentsia bijeenkwam,-- zo o.m. Friedrich W. Fröbel (1782/1852; opvoedkundig hervormer), Giuseppe Garibaldi (1807/1882; politicus), Alexander Herzen (1812/1870; Russisch revolutionair), Richard Wagner (1814/1883; componist).

Daar ontmoet Lou een Paul Rée, die net als zij in filosofie geïnteresseerd was. Rée viel onmiddellijk verliefd op Lou. Maar, mettertijd, zou een voorspellende droom van Lou bewaarheid worden: zij had gedroomd, gedurende een nacht, dat zij in een groot appartement - met een bibliotheekkamer en drie afgezonderde kamers - samen het intieme leven deelde met twee mannen tegelijk. Rée was onthutst maar stemt ergens in. Hij ontbiedt zelfs een vriend van hem, in ziekteverlof in Italië, - een zekere Friedrich Nietzsche. Deze eerder armoedig levende, zieke man - hij was bijna blind, leed aan verschrikkelijke schele hoofdpijnen, had maagkrampen en was chronisch slapeloos - ging, onmiddellijk en uiterst geestdriftig, in op Rée’s verzoek. Nietzsche wou, in de grond, Lou tot vrouw, maar Lou én met Rée én met Nietzsche enkel ‘vriendschap’ en intellectuele gesprekken.

De genesis van ‘also sprach zarathustra’.

RH 17 (35, 36, 61) leerde ons de genetische benadering. Hier hebben wij één applicatief modelletje.-- Nietzsche, mensenkenner, schat haar in, die Lou : zij is tegelijk zeer kinderlijk gebleven en ongelooflijk zelfzeker; zij weet verdomd goed wat zij wil zonder aan de omgeving de toelating te vragen of zich om het oordeel ervan te bekommeren (zo schrijft Nietzsche aan zijn vrienden).

Wat Pénéla’s stelling verifieert.

Er is veelmeer : met Lou lopen er gesprekken over een gemeenschappelijke bezorgdheid: de leegte van een wereld, waarin god dood is.-- In Februari 1883 - in enkele dagen tijd - komt Nietzsche in ingevingstoestand: wild-geestdriftig schrijft hij zijn *Also sprach Zarathustra*. Wat eveneens verifieert wat Penela beweert.

Het verhaalkundig beginsel van voldoende reden (grond).

a. Herodotos (RH 12) ordent de losse materialen, dankzij ‘historia’ (inquisitio) verzameld, in een ‘logos’, een gesloten en gestileerd verhaal.

Maar, in het Griekse ‘logos’ steekt meer dan ordentelijk verhaal. Al verhalend wil Herodotos begrijpelijk maken (‘verklaren’). Om iets begrijpelijk te maken, al vertellend, moeten de ‘voldoende redenen’ (= vooropstellingen,-- Platonisch: de hypothesen (RH 55,85)) - in de vorm van ‘voortekens’ - in het gesloten en gestileerde verhaal ingewerkt worden.

b. Thoe kudides van Athene (-465/-401; de grote geschiedschrijver), volgens Meyerson, *Le temps, la mémoire, l’histoire*, in: Journal de psychologie, 1956, 340, past dit letterlijk toe: voor Thoe kudides (= Thucydides) b.v. komt het vertellen van een veldslag neer op het verifiëren van een stelling inzake die veldslag,-- stelling, waarbij de voortekens (in feite: de logische axiomata) geformuleerd worden, -- verificatie,

waarbij de vervolgen de voortekens ‘gelijk geven’. De tijd, bij hem, is én chronologisch (tijdsleerstellig) én louter logisch.

Besluit:

Ook het zinnige verhaal is in “indien/ dan” zinnen verwoordbaar. M.a.w.: indien al de voortekens (= noodzakelijke en voldoende voorwaarden), dan de vervolgen (= noodzakelijk of mogelijk verloop der feiten).

In gemeenverstandelijke taal: “(Gezien al wat we daarvan weten) het moest er eens van komen of, althans, het kon er wel eens van komen”. Let op de ontologische modaliteiten ‘noodzakelijk’ en ‘mogelijk’. Hegeliaanse en Marxistische dialectiek.

Wie Hegel en Marx als historische dialectiekers enkel duiden vanuit de triade ‘thesis / antithesis/ synthesis’, verstaan daarvan enkel één - weliswaar frequente - gemeenplaats.-- Die gemeenplaats behoort men te situeren in de hegeliaanse Deductie: Indien men het (levende) geheel (totaliteit), met zijn stellingen, tegenstellingen en ‘samen’sstellingen, vooropstelt (verhaalkundig voortekenen), dan begrijpt men logisch - streng een - op het eerste gezicht louter ‘toevallig’ (weerom een ontologische modaliteit) - feit (= verhaalkundig vervolg).

Opm.-- Zo dient men te duiden: “Was vernünftig ist, das ist ‘wirklich’ (*opm.:* aan de vooropstellingen beantwoordend); und das was wirklich ist, das ist vernünftig” (Hegel, Grundlinien des Rechts, Vorrede).

IX -- De verslagkunde. (141/152).

Een verhandeling kan ook het verslag nodig hebben. Daarom een kort woordje over wezen en structuur van het ‘rapport’. Wij kennen allen de termen ‘verslaggever/ verslaggeefster’ of ‘schoolrapport’. Maar staan gewoonlijk nooit stil bij wat dat is ‘rapporteren’.

1.-- Het object.

Objectaal gezien zijn er twee grote types van verslag.

a. Het zaakverslag.

Er is geen tekst, maar uw opdrachtgever/ opdrachtgeefster vraagt u een tekst op te stellen omtrent een synchronisch gegeven (b.v. de toestand op school) of een diachronisch gegeven (b.v. de afbrokkeling van een wijkschooltje). In het eerste geval zal het rapport een beschrijving zijn (zie RH 106/121), in het tweede een verhaal (zie RH 122/140).

b. Het tekstverslag.

Er is een tekstueel gegeven. Gesproken of geschreven. In dat geval behoort gij, met eigen woorden, te beschrijven, te verhalen,-- te ‘verhandelen’ wat de tekst aan boodschap (bericht, informatie) inhoudt.

2 -- De tekstlengte.

a. Het bondig (‘kort’) verslag geeft de karakteristiek (RH 108.1,-- althans de, algemene definitie van ‘karakteristiek’), d.i. de objectieve weergave van het wezenlijke. De ‘hoofdzaken’ zijn de spits van zo’n rapport.

b. Het omstandig of uitvoerig verslag.

Behalve de existentie en de essentie (RH 58, 106;-- 64; 50), worden dan de omstandigheden ook wel ‘details’ geheten (RH 102) - weergegeven, die de existentie / essentie preciezer weergeven.

Opm.-- Wanneer het gegeven tekstueel is - een boek, artikels, dan heet men, sedert enige tijd, een bondig verslag ‘tekstsamentrekking’. De structuur is ‘veel-éénduidig’.

Samengevat.

Het rapport wordt gedefinieerd door

- a.** het gegeven (een zaak of een tekst) en
- b.** het gevraagde (een kort of een omstandig verslag).

Dit laatste met of zonder waardeoordeel van uwentwege (RH 75).

De oorsprong. (141/143)

Historisch gezien lijkt het ons dat Herodotos van Halikarnassos (-484/-425; de ‘Vader van de geschiedschrijving’) de eerste Antieke Griek is, die zich omtrent wezen en waarde van het verslag zeer nauwkeurige gedachten heeft gevormd.

Bibl. st.:

-- *Fr. Krafft, Geschichte der Naturwissenschaft, I (Die Begründung einer Wissenschaft von der Natur durch die Griechen)*, Freiburg, 1971, 141/167 (*Die Quellen des Erdbildes von Hekataios von Milet und Herodotos von Halikernassos*);

-- *C.C. J. Daniëls, Religieus-historische studie over Herodotus*, Antwerpen/Nijmegen, 1946.

Zoals Krafft in de titel aanduidt en, nog meer, in het behandelingskader - de Ionische ‘fysiek’ (= natuurwetenschap en natuurfilosofie) -, is een Herodotos (Lat.: Herodotus) te situeren in een stroming, die erg empirisch ingesteld is. Waarnemingen zijn de grondslag. Binnen dat zakelijk kader moet men nu wat volgt verstaan. Zoals Daniëls, o.c., 16, 100, 178, zegt, onderscheidt Herodotos in het verslag twee lagen.

a. Wat hij heet ‘de historiè’ (in een ander Antiek-Grieks dialect: ‘historia’). Daaronder verstaat hij “het vrije onderzoek naar de toedracht (informatie, boodschap)”, die alle mogelijke gegevens kenmerkt. De ‘historiè’ is, in andere termen, de stof of opgestapelde gegevens, voor zover er geen schikking of vormgeving (RH 12) in aanwezig is. M.a.w.: alle losse elementen der vinding (RH 12).--

De methode.

De vinding of heuristiek verloopt tweeledig.

(i) De ‘aut.opsia’, het ooggetuigenverslag, geleverd door mensen die direct de gegevens - de feiten - hebben waargenomen.

(ii) Het ‘marturion’, het getuigenis, geleverd door de act van ‘marturia’, het getuigenisafleggen. Waarbij de verslaggever/ verslaggeefster indirect waarneemt.

b. Wat Herodotos heet ‘de logos’. Dit is de door schikking en vormgeving ‘gevormde’ stof. De tekst, dus, die het verslag uitmaakt.

De methode.

Wat Herodoteïsche verslaggeving kenmerkt, is de perspectief, het gezichtspunt, waardoor een losse veelheid van gegevens tot eenheid, logische samenhang, kan gebracht worden. Niettegenstaande Herodotos zichzelf als ‘histor’ informant, berichtzoeker, bestempelt, toch spreken de feiten niet steeds uit zichzelf (RH 82: subjectgebonden betoog). Behalve de materialen is er ‘logos’, bewerking door de menselijke geest, nodig. Deze uit zich in het gezichtspunt.

Appl. model.

Bij hem is dit, in hoofdzaak, de kuklos - gedachte. In de ‘fusus’ (natuur; RH 20, 21) is regelmatig een proces (RH 127) aan de gang. Vele gegevens **a.** beginnen klein, **b.** groeien, **c.** komen op een toppunt, **d.** om, plotseling, neergeworpen te worden (o.c., 27; 93v.; 199

In humane gegevens: iemand begint ‘klein’, ziet zijn bedrijf toenemen; i.p.v. maat te kennen en de eigen begrensdheid, gaat hij/zij - meestal - door. De ‘hoge’ - ‘gelukkige’ (b.v. schatrijke) - toestand, die zodoende veroorzaakt wordt, behelst zowel een objectieve grensoverschrijding als een subjectief doorleefde ‘hoogmoed’ (hovaardij) - ‘hubris’, arrogancia (RH 23), geheten.

Deze twee aspecten samen vormen een ‘aitia’, een schuldsituatie,-- normaal gevolgd door een ‘tisis’, uitboeting. Dit proces wordt - volgens de diepreligieuze Herodotos - door ‘to theion’, de ene of andere godheid (god, godin) of zelfs de gezamenlijkheid der polytheïstisch godheden beheerst (zij zijn er de ‘archè, principium, de vooropstelling, van). Maar het is intrinsiek in de ‘fusus’, de wezenheid, van de dingen - planten, dieren, mensen (vooral politieke systemen) - duidelijk vaststelbaar voor wie:

- (i) vanuit de perspectief van de ‘kuklos’ (cyclus, kringloop)
- (ii) grondig informatie verschaft.

Zo b.v. is landhonger (imperialisme) voor een aantal landen en hun heerser(s) de drijvende kracht achter dat kringlopig proces “begin/ toename/ toppunt (grensoverschrijding/ schuld/ ondergang”.

Appl. model.

Wie radio of tv beluistert, heeft regelmatig met de reportage te doen. Dit is duidelijk de ‘autopsia’, het ooggetuigenverslag, van een Herodotos. Volgens *G.u.I. Schweikle, Hrsg., Metzler Literaturlexikon*, Stuttgart, 1984, 364f. (Reportage), omvat een goede reportage twee aspecten:

a. het reine verslag, d.i. de objectief - zakelijke weergave (beschrijving / verhaal) van de feiten (een personage, een toestand, een gebeuren,-- een boek) en

b. gebeurlijk maar niet-noodzakelijk een duidingstrek (wat met Herodotos’ perspectief (gezichtshoek) parallel loopt). De reportage, in journalistieke zin, ontstond +/- 1880 als vorm van verslag voor het dagblad.

Appl. Model: Georges Simenon (1903/1989) (143/144)

“Georges Simenon is 85.-- Lausanne 10 (ATS).-- Georges Simenon wordt

beschouwd als de vruchtbaarste Franstalige romancier sedert *Honoré de Balzac* (1799/1850; *La comédie humaine* (+/- 90 boekdelen)). Vrijdag a.s. gaat hij, te Lausanne, zijn 85-ste verjaardag vieren,-- hij woont daar sedert een goeie dertig jaar.-- Hij werd op 12.02.1903 te Luik (België) geboren. Hij doorliep zowat de hele wereld, totdat hij zich in 1955 in Zwitserland vestigde.

Georges Simenon heeft onder zijn naam bijna tweehonderdtwintig romans gepubliceerd, waaronder tachtig politieromans, die commissaris Maigret beroemd hebben gemaakt. Onder een schuilnaam gaf hij bijna driehonderd andere werken ten beste. Zijn boeken werden in zeventig talen vertaald, in veertig landen gedrukt. Zij werden zestig keren voor verfilming en meer dan tweehonderd keren voor tv omgewerkt.

Naar schatting zouden reeds bijna vijfhonderdmiljoen lezers / lezeressen hem gelezen hebben. En zouden honderden miljoenen luisteraars/ luisteraarsters en tv-kijkenden zijn psychologische of politionele werken gehoord en/of gezien hebben, -- over de gehele planeet.

Officieel heeft G. Simenon het schrijven in 1973 gestaakt, maar in 1981 publiceerde hij nog zijn Levensherinneringen. Hij werd, met de eremedaille van de stad Lausanne, vereremerkt. Hij werd vele malen gehuldigd in de vreemde. Zeer teruggetrokken in een klein huisje leeft Simenon in le canton de Vaud, zijn ...dertigste verblijfplaats.

Vermelden wij “pour la petite histoire” (RH 125) dat hij op 13.02. 1903 zou geboren zijn, maar dat zijn moeder, wegens haar bijgeloof, hem deed inschrijven op 12.02.1903”.

Opm.-- Wij hebben dit artikeltje uit le *Journal de Genève* 11.02.1988 opzettelijk niet duidelijk ingedeeld. Studentin/ student, er steken zeker gemeenplaatsen (in een dergelijk verslagtype regelmatig terugkerende rubrieken (tekstonderdelen)) in, zoals ongeveer RH 74vv. (topiek) werd omschreven: zoudt gij ze uit de tekst kunnen halen? Welke perspectief (Herodoteïsch) beheerst hier de elementen van de tekst? Om maar één voorbeeldje te vernoemen.

Deuterofistische modellen (144/146)

Marrou, *Hist.d.l' éducation*,239, zegt ons dat de leerlingen een ‘muthos’ (verhaal, fabel) moesten leren verslaan.-- Wij geven een antiek-typisch modelletje.

De leeuw en de vos.

Een leeuw, met de dag ouder, werd erg verzwakt. Aan zijn voedsel kon hij, o.g.v. zijn kracht en snelheid, niet meer geraken. Gevolg: hij hield zich doorlopend op in een grot,-- onder de schijn dat hij ziek was. -- De dieren - in de mening dat dit paste - kwamen hem tot binnen in zijn grot bezoeken. Waarbij de leeuw ze, telkens weer, vatte om ze te verslinden. Ook een vos kwam in de nabijheid. Hij doorzag de list van de leeuw en zette zich neer buiten de grot. Vanop die plaats vroeg hij aan de leeuw hoe hij het stelde. De leeuw zei : “Met mij gaat het slecht. Doch een vraag: om welke reden komt gij niet eens bij mij in de grot? Dan zouden wij met elkaar kunnen praten”. Waarop de vos: “Ik zou wel willen binnenkomen,-- was het niet dat ik vele voetsporen vaststel van dieren die binnengaan, maar geen enkel voetspoor van iemand, die buitenkomt”.

Op gelijkaardige wijze maken schrandere mensen uit ‘tekmèria’, (RH 83: duidelijke tekens), ‘tekens; de gevaren op en ontkomen zij eraan.-- Studentin/ student, tracht weerom (i) de indeling te vinden, (ii) de perspectief die het verhaaltje - een klassiek dierenverhaal, zoals gij er wellicht in uw klas ook vertelt - beheerst, te formuleren.

Zodoende leert gij, aan de hand van ‘kleine voorbeelden’ (‘paradigmata’ of schoolvoorbeelden), zelf een verslag maken. misschien kunt gij ook de hoofddruk--pathetisch (RH 73)-- trachten te vatten - met name : welk gevoel juist komt op nadat men net verhaaltje gekozen heeft?

De Deuterosofistiek (RH 28,-- 112,-- 53, 78) heeft ons, via teruggevonden getuigeresten, een voorbeeldje nagelaten. Misschien kan het u, in de klas, dienen. De *Papyrus Fayoum* heeft ons een leerlingenwerkje nagelaten.

Gegeven: een mythe in versvorm (niet bewaard);

Gevraagd: een parafraze, een parafrase (verslag, zo dat men zelf met eigen woorden verslaat wat de tekst biedt).

Ziedaar de opgave (RH 66 (// 115)).

Ziehier nu de tekst die de leerling(e) daarop gemaakt heeft. “Een jongen, die zijn vader vermoord had en “die de wetgeving inzake vadermoord vreesde, vluchtte de woestijn in” (*opm.*: is een citaat of aanhaling uit wat de leerkracht voorgelezen heeft).

Terwijl hij doorheen het gebergte trok, werd hij door een leeuw achternagezeten. Met die leeuw op zijn hielen klom hij in een boom. Daarop zag hij een slang (‘drank’) in de richting van zijn boom snellen om er, mogelijkerwijze, ook in op te klimmen(...). Terwijl hij voor die slang op de vlucht was, deed hij een val. -- (Gnomè, sententia) (RH 29, 72) : De booswicht ontsnapt aan een godheid niet: “De godheid zal de booswicht voor het gerecht dagen”(weerom een aanhaling in versvorm).

Regulatief en Applicatief model.

Indien er een koppel is dat een gemeenplaats is, dan is het het universele model en het particuliere, resp. singuliere model.-- Cfr RH 31, 87.-- Hier hebben wij een toepassing.

(i) In de eerste fabel wordt, op het einde, de zedeles uitgezegd. Het is een model-theoretische formule: de schrandere mens (het origineel of onbekende) wordt beschreven in termen van de vos (het model of, dankzij de fabel, het bekende). Het is zelfs een semiotische wijsheid (RH 49): zoals een U. Eco, in zijn *De naam van de roos*, het duiden van 'tekens' - sporen - centraal stelt, zo staat ook in deze Antieke fabel het duiden van tekens centraal, (maar opgenomen in lotsanalyse (RH 135): de kosmos, waarin wij ons situeren,-- de samenleving, waarbinnen wij leven, zij zijn onguur. (zoals in de ballade); zij stemmen tot een ongeborgenheidsgevoel.

Maar één reactie, de sterke, biedt het hoofd (RH 50: ABC - theorie); 89 (prikkel/antwoord)): de 'vos' doet zoals Herodotos, nl. hetzij door 'autopsia' eigen onderzoek, hetzij door 'maituria' het getuigenis van anderen, zoekt hij de sporen van het gevaar. -- Om er niet in te trappen.

Besluit:

Zonder de zedenles, d.i. het regulatief - universeel model, is de fabel blind; zonder het verhaaltje, d.i. het applicatief-singulier model, is de fabel leeg.

(ii) In de tweede fabel is het laatste zinnetje een versje en wel van Menandros van Athene (-342/-291;-- waardoor wij weten dat de tekst dateert van na die tijd), een beroemd blijspeldichter. Het is een typisch 'mythologische zedenles: In de Antieke, nog niet uitgeholde mythe treedt de godheid (met allerlei 'mythische' wezens) op, telkens wanneer grensoverschrijding geschiedt (zoals wij zo-even bij Herodotos zagen; RH 143: kuklos): vadermoord is grensoverschrijding.

Weerom is de fabel (mythische fabel) lotsanalyse: wie zijn vader het 'lot' aandoet vermoord te worden, mag zich, vanwege de ene of andere mythische macht (RH 128, 135), aan een navenant 'lot' verwachten.

Weerom: zonder het zedelesje, het regulatief model, blijft de mythische fabel een blinde tekst zonder 'perspectief'; zonder het singuliere vertellingetje blijft de abstracte zedeles leeg.

Opm.-- M. Heidegger, Sein und Zeit, I; Tübingen, 1927, 1949-6, 191/196 (De fabel van de Cura (Sorge)), bewijst dat zelfs een Fundamentalontologe als hij in een fabel inzichten kan aantreffen.

De tekstsamentrekking. (147/152)

Bibl. st.:

-- Y. Balloni, *Méthode de contraction et de synthèse de textes (Concours d'entrée des grandes écoles)*, Paris, 1983-2;

-- J. Moreau, *La contraction et la synthèse de textes*, Paris, 1977;-- Editions Marketing, *Contraction et synthèse de textes A l'entrée des grandes écoles (Epreuves intégrales des concours)*, Paris, 1983.

De laatste jaren wordt, o.m. in Frankrijk, de traditionele verhandeling vervangen door de enkelvoudige ('contraction') of de meervoudige ('synthese') samentrekken

Appl. model.

De Ed. Marketing, o.c.,5/8, geven volgend specimen.-H.E.C. 79 (Polytechnique).

Duur: drie uren. -- Vat, in vierhonderd woorden, volgende tekst - een tekst van Roger Caillois (1913/1978), *L'esprit des sectes* - samen. Belicht daarbij

(i) de hoofdideeën en (ii) de gedachtegang ('*l'articulation de la pensée*') van steller.-- Geef, op het einde van uw kopij, het aantal gebruikte woorden aan.

Opm.-- Valt op de kwantificering, in juiste getallen, van de tekst.

Gegeven : de tekst van Caillois;

Gevraagd : een gekwantificeerd verslag van tekstverkortende aard.

Ziedaar de opgave.

Appl. model.

E.S.C.A. 79.-- Duur: drie uren. -- Vat volgende tekst (...) in vierhonderd woorden samen.-- De kandidaten moeten, op de kopij, met 'schrijven van vijftig regels' (alle vijftig lijnen), het aantal gebruikte woorden in de rand vermelden,-- juist tegenover de aan dat aantal beantwoordende regel.

Het totale aantal gebruikte woorden wordt op het einde van de kopij vermeld.-- Een overschrijding van tien procent is toegelaten. Boven de 440 woorden, echter, zal, bij iedere schijf van tien woorden, één punt afgetrokken worden, bij de verbetering.-- De verbeteraars houden met de uitvoering rekening (o.c., 109/113).

Precisering.

Y. Stalloni, o.c.,7, preciseert: meestal is de puntenaftrekking één punt voor iedere snede (= tekstgedeelte) - één punt op een totaal van twintig - voor iedere 'snede' van tien woorden boven de tolerantiedrempel. Indien b.v. 400 woorden gevraagd worden, dan is de marge 40 (d.i. tot 360 of 440 afwijkend). Vanaf 359 of 441 woorden (te weinig of te veel) verliest de kandidaat één punt; vanaf 359 of 441 woorden (te weinig of te veel) verliest hij er twee.-- Besluit: een niet malse eis om te lukken.

Definitie (regulatief model).

J. Moreau, o.c., definieert de ‘contraction’ (enkelvoudige tekstsamentrekking) als volgt.

Gegeven: één tekst;

Gevraagd : deze herleiden tot één derde, één vierde, één vijfde, enz., van zijn lengte.

De ‘synthèse’ (meervoudige tekstsamentrekking): hier is de verhouding ‘veel-éénduidig’.

Gegeven: meer dan één tekst;

Gevraagd: deze teksten tekstverkort weergeven. En wel onder het oogpunt van de eenheid (samenhang, gelijkenis) ervan,-- hetzij naar onderwerp hetzij naar behandeling.

Dit betekent dat tekstverkorting én de ‘historiè’ (de inhoud, de ‘elementen’, die het gegeven, waarover die tekst het heeft) én de ‘logos’ (de schikking (= plan, indeling gedachtegang) én de vormgeving (stilering) betreft,-- tenzij dit in de opgave anders vermeld wordt.

De werkwijze.

Gesteld: gij staat voor zo’n opdracht. Wat gaat gij doen? -- Y. Stalloni geeft het volgende als raad.

(1).-- de tekst in zijn geheel eerst lezen.

Stalloni zegt dat men voor 4.000 woorden omtrent 30 tot 40 minuten nodig heeft.

Opm.-- Wij treden deze raad bij: wie dat niet doet (en, onmiddellijk, begint met de deelanalyse), riskeert het economiebeginsel (sedert de Laatscholasticus Petrus Aureolus (Pierre d’Auriol; +1322) te miskennen: men verliest zich in details. Het economiebeginsel zegt: “Entia non sunt multiplicanda praeter necessitatem” (De zijnden (punten van een analyse b.v.) moeten niet vermenigvuldigd worden, tenzij wanneer dit nodig is).

Kort: doe niet met ‘meer’ wat met ‘minder’ ook gaat.

De aanvankelijke totaallezing van uw tekst zal u hoofdgedachten, hoofdindrukken, belangrijke delen doen ontdekken.

(2).-- De tekstonderdelen daarna analyseren.

Stalloni: **a.** vat eerst de grotere tekstonderdelen samen (wat een inzicht in het plan, de indeling, behelst); **b.** vat, daarna, de paragrafen (= tekstonderdelen met telkens juist een gedachte) samen. **c.** Vat de gehele gedachtegang telkens samen na de samenvatting van iedere paragraaf.

Opm.-- Voor punt **c** zouden wij een klein voorbehoud maken: ja, indien men de totale gedachtegang apart samenvat.

Kleinschalig model. (149/150)

Bibl. st.: *G. Niquet, Structurer sa Pensée / Structurer sa phrase*, Paris, 1978, 10/12.

Gegeven: een stel kortere teksten;

Gevraagd: deze tekstverkort weergeven.

(A)1. De tv loopt op late avonden uit: vaak is zij medeverantwoordelijk voor onze morgenvermoeidheden.

(A) 2. Geen vin wordt nog verroerd! Zich verplaatsen om iets anders te beleven of om medemensen te ontmoeten: uitgesloten! Men zit, vastgespijkerd, op het tv-scherm te gapen (...).

(A)3. De mens als tv-kijker/ tv-kijkster, is aan een louter lijdelijke kennismaking met het heelal toe: langs de tv krijgt hij/ zij wel informatie toegeschoven, doch zelf licht hij/ zij zich niet actief in.

(A)4. De tv-beelden dwarrelen, rukwinden gelijk, over het scherm (...). De wereld wordt tot een wervelstorm, een draaikolk. Als vallende bladeren worden de nieuwsberichten, eens doorgegeven, meegesleurd.

(A)5. Wat werkelijk is en wat puur ingebeeld is, - dat alles loopt ineen: Stendhal (= Henri Bayle, dit 'Stendhal' (1783/1842; Frans romanschrijver)) vlak nevens Georges Pompidou (1911/1974; Frans president 1969/1974); (...) Don Juan (legendarisch figuur; misschien ooit een Spaanse edelman, Don Juan Tenerio, die, gedurende de XVI-de eeuw, in Sevilla leefde) wordt op Sylvie Vartan (huidige Franse actrice) verliefd (...). Het is, cultureel gesproken, volop 'Vlaamse kermis'!

(A)6. Zeg mij hoe gij uw vrije tijd besteedt, en ik zal u zeggen tot welk cultuurtype gij behoort (aldus een socioloog). Op de tv-verwerking toegepast, toont ons dit zinnetje dat o.m. de zondagse tv-programma's een mogelijke waardemeter van de tv- cultuurverspreiding bieden. Zij reiken van de Western, 's namiddags, tot de smartlapvertoning, 's avonds. Wat een teleurstellende middelmatigheid, gespreid over armzalige scenario's, teksten, bedoelingen, beelden op het tv- scherm! Alles komt neer op het doden van de tijd. Resultaat: juist als de kijkdichtheid bijzonder groot is, stoot men op een massief verspreide, smakeloze middelmatigheid.

(A)7. Een tv-verslag ('reportage'; RH 143) komt nooit in zijn volledigheid en zonder 'toelichting' ('commentaar') op het tv-scherm. De tv-verslaggever/ tv-verslaggeefster beperkt zijn/ haar beelden tot een smalle keuze en voegt er zijn/ haar eigen duiding aan toe. Het is, meteen, zonneklaar : de tv dringt ons haar zienswijze en haar waardeoordeel omtrent de gebeurtenissen op.

(B)1. Soms denkt men dat de tv-beelden rechtstreeks overkomen en lijdelijk verwerkt worden. De werkelijkheid is anders: het ene lid van het gezin wil sportuitzending, het andere een film, nog een ander technologie of toneel. De mediagenieter is, tegelijk, mediaduider, ja, mediakritieker. Verre van ze steeds te doen verzuilen binnen de eigen perspectief, kan de tv ook de gezinsleden tot onderlinge discussie nopen.

(B)2. De bijval van uitzendingen over geneeskunde hoeft niet te verwonderen: deze uitzendingen gaan in op een nood bij de kijk(st)er,-- de behoefte aan het inwinnen van inlichtingen wit betreft geneeskunde. (...).

(B)3. De tv stelt de wereldletterkunde ter beschikking van het publiek. Iets, dat - zonder de tv - nooit buiten een mini-kringetje van gegadigden zou geraakt zijn.

(B)4. Ik ben leerkracht in Franse letterkunde. Op zekere dag verrassen mijn leerlingen mij: zij waren in een redetwist verwickeld omtrent *Le rouge et le noir* (een roman van *Stendhal* (1831)). Ik was benieuwd (...): zij hadden, warempel, een film gezien - 's avonds te voren - op basis van genoemde roman. Mijn boekhandelaar vertelde mij dat, behalve jongeren, ook anderen dit gedaan hadden, meer nog: de verkoop van het boek was, sindsdien, gevoelig gestegen. Hetzelfde deed zich voor na *Germinal* (uit de reeks *Les Rougon-Maquart* (1885) over het leven der mijnwerkers,-- van de Naturalist *Emile Zola* (1840/1902). (...). -- Tot daar de voorgelegde tekst.

Uw verslag.

(1) Volgens de Stalloni-methode hebt gij, nu, de tekst als geheel gelezen.

Opm.-- De belettering en becijfering, die wij er, op eigen initiatief, hebben aan toegevoegd, is bedoeld om uw analyse, voor deze ene keer, vlotter te doen verlopen.-- Kunt gij, nu reeds, de hoofdgedachte(n), samen met de hoofdindruk (axiologisch), in een snoort samenvattende titel vastleggen? Zo nl. dat de gedeelten (A) en (B) in die betiteling weergegeven worden?

(2) Steeds de Stalloni - methode : kunt gij, op een afzonderlijk papier (praktisch zijn), de gedachtengang (= schikking, volgorde der gedachten) - desnoods paragraafje na paragraafje - samenvattend (het is een tekstsamentrekking) weergeven?

(3) Vergelijk, terloops : (A)3 / (A)7,-- (A)3 / (B)1,-- (A)4 / (A)5,-- (B)1 / (B) 2, 3, 4. Wat komt uit deze toepassing van de comparatieve methode te voorschijn?

(4) Zoudt gij, in termen van 'stelling' en 'betoog; de algehele tekst kunnen formuleren (samengevat, natuurlijk)? Zie RH 86.-(5).

Tel de woorden én van de opgavetekst én van uw samenvatting.

Applicatieve modellen. (151/152)

(1).-- De presentatie van een boek.

Gesteld: een uitgever /uitgeefster vraagt u een boek ‘aan te kondigen’ op de omslag. Wat gaat gij doen? Enkele lijnen moet wezen en waarde (de twee hoofdzaken (‘gemeenplaatsen’) van een verhandeling) bij het publiek ‘doen ingang vinden’ (RH 11) - het thema bij uitstek van iedere retoriek Ziehier een paradigma.-

Op de kaft van *Gaël Fain, trad. Joseph Schumpeter, Capitalisme, socialisme et démocratie*, Paris, 1951 - 1, 1984-2, bevindt zich volgend verslag (tekstsamentrekking).

a. *Joseph Aloys Schumpeter* is in Oostenrijk, in 1883, geboren en, in 1950, in de USA gestorven.-- Hij wordt beschouwd als één van de beste economen van onze tijd. Hij was de onbetwiste leider van de Weense School. Later werd hij prof aan Harvard University. Snel had hij een internationale weerklank.

b. Zijn beroemd werk *Capitalism, Socialism and Democracy*, London, 1942, gaat door voor één van de basiswerken over de moderne economie. Het biedt een weergalozes analyse van de economische fenomenen zoals wij ze beleven.-- Kan het Kapitalisme overleven? Kan het Socialisme lukken? Steller geeft een antwoord op beide vragen. Onderwijl geeft hij een voorgevoel van de ontwikkeling van onze economie in de wereld van morgen.

Opm.-- De twee gemeenplaatsen van een boekaanbieding zijn, natuurlijk:

a. de steller van de tekst, **b.** de zeer kort geschetste inhoud van zijn boek.-- Wat wij in bovenstaande aankondiging duidelijk terugvinden.

(2) -- USA: ‘Fast Food’ van de cultuur in Californië.

Journal de Genève 03.11.1981.-- Santa Monica,1(AFP).

“Zoveel boeken; zo weinig tijd!”-- Twee Californische uitgeverij hebben dit dilemma willen oplossen: zij publiceren een cassette die u toelaat tien klassieke werken in tien minuten tijd te ‘lezen’.

Deze cassette is voor de Yuppies bestemd,-- jonge Amerikaanse carrièrejagers, die altijd tijd te weinig hebben en op een gemakkelijk te verwerven cultuur tuk zijn.--- “De verkoop van boeken, die op cassette vastgelegd zijn, neemt in de USA meer en meer toe. Wij hebben gemeend dat het hoog tijd wordt ze alle samen te trekken”. Aldus Jim Becker (31).

Met “tien klassieken in tien minuten” is het mogelijk in zeshonderd seconden te weet te komen waarover het gaat in *Moby Dick*, *Gejaagd door de wind*, *Robin des bois*, *De druiven der gramschap*, *Romeo en Juliette*, *Gatsby*, *A Tramway named Desire*, *Alice in Wonderland*, *Oliver Twist* en *de Odusseia*.--

Deze tekstsamentrekkingen worden voorgelezen door een acteur bekend om zijn spreesnelheid. Zij duren elk zestig seconden.

Behalve *Gejaagd door de wind* en *Gatsby*, die respectievelijk 0,48 en 0,75 seconde meer toegemeten krijgen. “De ‘grote literatuur’ heeft deze bijkomende halve seconde van doen” licht Andy Meyer (32) toe.

Sommige literatuurlijfhebbers zullen wellicht protest uitbrengen, als zij vernemen dat *Gejaagd door de wind* een - inderdaad verwonderlijke - tekstsamentrekking ondergaat: het werk wordt, in drie zinnen - met een totaal van driehonderdvijftig woorden samengetrokken. Onmogelijk: Oorlog en vrede tot vijfenzestig seconden samen te trekken.

De tekstinperkingen door Becker/ Meyer aan de tekstomvang opgelegd hebben blijkbaar ook haar grenzen. Zo b.v. behoort Oorlog en vrede niet tot de ‘Tien klassieken’ : het was gewoon onmogelijk de tekst van Lev Tolstoj binnen de vijfenzestig seconden samen te trekken.

Tropologisch toemaatje.

‘Tropologie’ is één onderdeelje van de stilistiek (RH 12, 38, 70, 93v., 99, 101, 137, 142).-- De tropen zijn metafoor, metonymie, - synecdoche.--

C. Stutterheim, Het begrip ‘Metaphoor’; Amsterdam, 1941, 517,-- aangehaald in *A. Mussche, Nederlandse poëtica*, Brussel, 1948, 49, toont ons hoe de metafoor op tekstsamentrekking gesteund is.

a.1. Kolonel A. vocht, in Atjeh, zo dapper als een leeuw.

a.2. Kol. A. was zo dapper als een leeuw.

a.3. Kol. A. vocht als een leeuw.

a.4. Kol. A. was als een leeuw.

Tot hier werkt een vergelijking.

Nu de metafoor:

b.1. Kol. A. was een leeuw.

b.2. Kol. A., de leeuw van Atjeh,...

b.3. Deze leeuw....

Besluit.

Zowel de tropologie als b.v. de hierboven aangehaalde Californische tekstsamentrekkingstypes bewijzen dat het begrip “verslag; in de zin van “tekstverkortend verslag” een vast bestanddeel uitmaken zowel van de oeroude taal (de metafoor is bij alle Primitieven gekend) als van de nu groeiende taal, die bestemd is voor b.v. haastig levende, maar op degelijke informatie afgestemde tijdgenoten.

A. T’Jampens, 9730 Nazareth
Deo trino et uno Mariaeque gratias maximas (03.04.1989).